

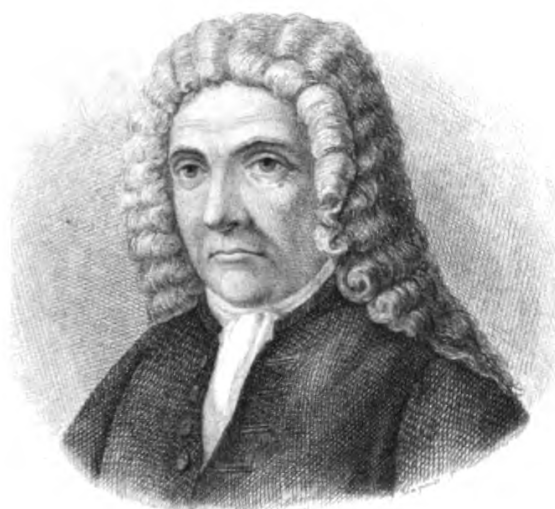

Arnamagnæanske Haandskrifter

i

fotolitografiske Aftryk.

Haandskriftet Nr. 28, 8vo.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

1877.

257. a. 27

Det
Arnamagnæanske Haandskrift

N° 28, 8vo,

Codex Runicus,

udgivet i fotolitografisk Aftryk

af

Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat.

Hermed følger som Tillæg en Undersøgelse af P. G. Thorsen om Runernes Brug
til Skrift udenfor det monumentale.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

1877.

257. a. 27

25-50. e. 2

Udført i Fotolitografi

af

Budtz Müller & Co. og Ferslew & Co.

Thieles Bogtrykkeri.

Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat udsender herved i en tro Gjengivelse en af de vigtigste og smukkeste Gjenstande, som ere i dets Besiddelse, nemlig den navnkundige og i flere Henseender mærkværdige Rune-Codex.

Tidligere har den tilhørt O. Worm og er derfor forhen blevet kaldt Codex Wormianus, men vi vide dog kun lidet om dens ældre udvortes Forhold, i det vor tidligste Kundskab om den ikke gaar længer tilbage end til Tiden nærmest för 1566. Lige saa lidt vide vi noget om dens Oprindelse, — kun tör det jo sikkert antages, at den er blevet til paa et eller andet Sted i Provindsen Skaane (taget i vidtløftig Forstand). Vor Codex Runicus indeholder 1) paa Bl. 1—82 den gamle danske Provindslov for Skaane, (hvor den vedblev at gjælde som almindelig Lov indtil 1734, — paa Bornholm ophørte den at gjælde 1683); 2) paa Bl. 83 et særskilt lille Stykke »Botløst mal»; 3) paa Bl. 84—91 den skaanske Kirkelov; 4) paa den nedre

IV

Halvdel af Bl. 91. verso et særskilt lille Stykke om »Konejord»; 5) paa Blad 92 et Brudstykke, Fjerdedelen af en Kongerække; 6) paa Bl. 93—96 og over paa Bl. 97 en (paa Begyndelsen nær) fuldstændig Kongerække, endende med den Konge, der blev gift 1296; 7) paa Bl. 97 — og ind paa Bl. 100 det gamle »Landemærke» mellem Danmark og Sverrig; 8) nederst paa Bl. 100. v. to Linier af en gammel dansk Folkevise med Noder. — Det er en afgjort Sag, at **hele Loven, alle 82 Blade**, ere skrevne med en og samme Haand; med den samme er ligeledes **Kirkeloven** skrevet hel, om der end er lidt Forskjel i Udtrykket imellem dennes Skrift og Lovens; og fremdeles er jo med samme Haand **det lille Stykke** paa Bl. 91. v., dog saaledes, at dets Overskrift er yngre og fra en ikke lidt senere Tid; men det andet særskilte lille Stykke »**botløst mal**» paa Bl. 83 er uden Tvivl skrevet med en anden Haand og noget senere, — vel ere de oprindelige Runer paa en noget plump Maade, ligesom for at opfriskes, gjorte tykkere og bredere, dog ere nogle faa slupne derfor, og disse vise, at de ikke fra først af have været saa smukke og omhyggelige (om end i det hele med samme Karakter) som Runerne i Loven og Kirkeloven, — desuden er Runen for p ikke den samme, uden paa det sidste Sted den staar, som för ellers almindelig er brugt i Codex, —

og endelig er der i Stykket, hvor lille det end er, et Par forholdsvis nyere Ordformer (hefnus, æy.) — Derimod have Bl. 92—100, — som indeholde **Kongerækkerne** og **den gamle Landegrænse**, en aldeles forskjellig Karakter saavel hvad Bogstavernes Udseende, som deres Anvendelse i flere Tilfælde angaar. Det har en anden Oprindelse, er fra en anden Tid og er saaledes et ganske andet Haandskrift, — hvilket er en bestemt og uimodsigelig Kjendsgjerning, som det er vigtigt at fastholde. Denne alene viser uvilkaarlig, at vor Rune-Codex, som den nu haves samlet, ikke er en Enkelthed, ikke er — som det undertiden har hedt — blot en (i og for sig meget usandsynlig) Tilfældighed, men at den, naar Indholdet nærmere ses og bedømmes, omfatter to Haandskrifter, der ere blevne til under forskjellige Forhold, (ikke at tale om det nysnævnte Stykke »botløst mal», hvorpaa der ikke her lægges videre Vægt —, og uden Hensyn til de flere til forskjellige Tider indførte Tilføjelser, større og mindre, i Partiet, der indeholder Loven). Codex Runicus er et Led, om end paa Grund af Skjönhed, Omtang og Forskjelligartethed et fremtrædende Led i hele den Brug af Runer, som altid fandt Sted. Denne Brug er omstændelig fremstillet og omhandlet i den Undersøgelse, affattet af medundertegnede P. G. Thorsen, »om Runernes Brug til Skrift udenfor det monu-

mentale», der ledsager Gjengivelsen af Cod. Run., og hvortil henvises med Hensyn til Tiden, omtr. 1275, hvorpaa denne er skrevet. Derimod maa her gives en noget nøjere Beskrivelse over Codex Runicus med Hensyn til nogle Omstændigheder ved Skriften, hvorom Kundskab ikke maa savnes. Hvad fortrinsvis **Hovedpartiet, Loven**, angaar, da findes i denne, som den foreligger for os, mange baade oprindelige og senere Enkeltheder, der maa omtales. Der er da, først at nævne, ikke saa sjælden Fejlskrift oprindelig, dog altid i det mindre, — saaledes er Bistregen undertiden urigtig anbragt paa Hovedstaven, et Bogstav udeladt, to Bogstaver omsatte, stundum er der oprindelig tilföjet eller overstreget noget, ligesom ogsaa noget findes at være skrevet to Gange, o. s. v., — men det er sjælden saa, at noget større i Texten er blevet udeglemt. Dernæst er at nævne, at der i og ved den oprindelige Text senere, efter hvad man kan dömmе saavel i 14. som især i 15. Aarhundrede, er gjort Tilföjelser, dels for Tydeligheds Skyld, f. Ex. paa Bl. 14. v. midtpaa, og paa Bl. 13 nederst, dels vilkaarlig (om end gjerne vel i god Mening), og forstyrrende f. Ex. paa Bl. 14 v. midtpaa, — men en vis Værdi have disse Tilföjelser derved, at de alle vise, hvorledes man bestandig ved at bruge Runer afveg mer og mer fra Skjönheden i Codex. Endelig

er at nævne, at der i en forholdsvis meget sen Tid, vel endog ej før end i 16. Aarhundrede, er foretaget stygge Rettelser og Udslettelser, paa en plump og hensynsløs Maade, især i Lovens forreste Partier, dog ogsaa langt længere frem. Særlig er de formentlige Rettelser, hvad Bogstaver angaar, foretagne ved Runen for H, der staar her med Betydning af GH, men det har man ikke forstaaet og den er derfor plumpt omgjort til Runen for G, — værst er dette i Begyndelsen, og er derefter i Aftagende, paa Bl. 18 ses det endnu; dertil har man imidlertid ikke indskrænket sig, men foretaget værre Ting, især med Hensyn til ældre Former og Udtryk, — et Exempel er, at Bl. 9 den gamle Form »rætræ» er omdannet til »rætæ»; endog store Omgjørelser i Texten forefindes, saaledes er Bl. 60 »half markæ» udslettet og rettet til »øres» (hvori paa en Maade ligger en Anvisning paa Tiden, da der er rettet). — **De følgende 3 mindre Stykker** ere naturligvis ikke fri for oprindelig Fejlskrift, Udeladelser o. s. v. i det smaa; — ogsaa er en ublid Haand gaaet over næsten alle Bogstaver i »botløst mal», og har gjort dem stygge; ublid Haand har ogsaa begyndt at vise sig i Kirkeloven, og ligeledes lidt i det efterfølgende lille Stykke, der ender afbrudt, (da et Blad er bortskaaret), — dog er der ikke blevet noget forvansket eller udslettet paa noget af Stederne,

VIII

en Medfart som i Loven er altsaa ikke tilstæde. — Det andet yngre Haandskrift i Codex Runicus synes at have, med sine Kongerækker og Grænsebestemmelser, været heldigere stillet, da det ikke har lidt nogen Overlast, — enten saa Grunden er den, at disse Gjenstande tiltrak sig mindre Opmærksomhed, eller den at det ældre og yngre Haandskrift, nu for længe siden samlede, have været en Tidlang adskilte, og saaledes været i forskjellige Hænder og været ulige behandlede. Der er af de slemme formentlige Rettelser og Udslettelser ingen hele Texten igjennem (kun er efter Grænsetextens Slutning den sidste Linie — med et Önske — blevet stærkt medtaget). Men selvfølgelig have disse Stykker begge (mest dog Kongerækkerne) ogsaa oprindelig saavel Fejlskrift, som Udeladelse og simpel Rettelse, begge ere noget i Vilderede med Runen H for gh, hvortil stundum föjes endnu et Bogstav, begge have nogen Tilböjlighed til smaa Sammenskrivninger, — for Kongerækkerne aldeles egen er derimod, skjönt jo det hele yngre Haandskrift er samme Haand, den famlende Brug, der i disse finder Sted ved Runen for U, som er saa paafaldende, at man fristes til at tro, at en saaledes beskaffen Text af dem har foreligget Skrивeren.

Paa omstaaende Blade giver en optaget Liste en Udsigt saavel over de her nævnte mindre

Ting (Fejlskrift o. s. v.), som — og det især — over de vilkaarlige, mishandlende Rettelser og Forandringer. Ved Gjengivelsen, hvad disse angaar, har Fremgangsmaaden været den, at de slet ikke komme tilsyne i nærværende Afbildnings-Udgave, hvilket ej blot var i og for sig ønskeligt, men tillige fuldt berettiget, da det paa hvert enkelt Sted dels sikkert vidstes, hvad der oprindelig skulde staa (hvilket navnlig gjælder om alle Rettelser af Runen H til G), dels altid noget var endnu til at se igjennem de grove Rettelser, saaledes at det oprindelige let og rigtig kunde bestemmes, som — for ikke her at gaa udenfor de nævnte Exempler — rætræ, half markæ. — Med Hensyn til Gjengivelsen i Almindelighed er det vel Tilfældet, at det ikke har været at undgaa, at Fotografiens Vilkaar stundum gjorde sig gjældende, i det noget undertiden er blevet saaledes beskaffent, at det vel ligner endog godt, men ikke saa smukt og godt, som det skulde, — f. Ex. paa Bladene 77. 78. 79 er Skriften, om end tydelig og klar, dog blevet noget tyk og mindre skjön, mens alt paa Bl. 80 (første Side) og paa Bl. 76 (første Side) er aldeles fuldkomment; i det hele og store er Gjengivelsen lykkedes særdeles godt, og afgiver saavel et meget anskuligt, som et meget smukt Billede af Originalen. I den Henseende har Legatets forhenværende Stipendiar Steingr.

Thorsteinson, nu Adjunkt ved den lærde Skole i Reykjavík, megen Fortjeneste, da han, under stadig Ledelse af Kommissionens ovennævnte Medlem, besørgede det literært fornødne ved daglig Nærværelse saavel hos selve Fotografen som Litografen, og altid med ihærdig Taalmodighed og kyndig Fasthed, — hvorfor der skyldes ham megen Tak og Paaskjønnelse.

Det er Kommissionen en stor Tilfredsstillelse, at den nu herved ad denne Vej, som Fotografiens Sikkerhed og Litografiens Varighed frembyder, for tredie Gang udgiver og med det samme — forsaavidt for al Fremtid — bevarer noget af den Arnamagnæanske Haandskriftsamling, (det andet var det islandske Haandskrift A.Magn. 674, A. 4to, Elucidarius, 1869, og det første, det danske Haandskrift A.Magn. 24, 4to, Valdemars sællandske Lov, 1869.) Det er at ønske, at der ad denne Vej kunde foretages mere, end Legatets Midler formaa, da saa mange vigtige og skjønne Membraner henstaa, væntende paa den fremhjælpnde Haand.

Kjøbenhavn, 17. August 1877.

K. Gislason.   N. L. Westergaard.   P. G. Thorsen.
V. Finsen.   Svend Grundtvig.

Liste

over

Fejlskrivninger og Udeladelser, oprindelige og nyere
Rettelser og Tilføjelser osv. i **Codex Runicus**.

Blad (fol.) 1. Linie 2, der er stærkt rettet ved sighthir, som dog tydelig er det oprindelige.

Lin. 3. Tværstregen i hænnæ er i 2den Rune sat til den urigtige Side.

Lin. 9. kuinæ forefindes — som gengivet — noget besynderlig, mulig ses Resten af et fejlskrevet Bogstav. (Jfr. ved Bl. 38 om þiuf næþæn.)

Lin. 9. Sidste Rune i uitnæ har Tværstregen til den urigtige Side.

Lin. 12. S, hvormed 1, 2 begynder, er i Originalen med blaa Farve.

• • hænnær har man villet rette til hænnæs.

Blad 1. verso, Linie 3, Runen N er blevet glemt som fjerde Bogstav i det andet Ord.

Bl. 1. verso, Lin. 9. Runen B, hvormed 1, 3 begynder, er i Orig. blaa.

Bl. 2. Lin. 6, den anden Rune for H i det 3die Ord er plumpt rettet til G, — saa ofte siden er en lignende formentlig Rettelse foretaget.

Bl. 2. verso, Linie 1. Runerne til slikt ere blevne omsatte.

Bl. 2. Lin. 6, ællær er oprindeligt skrevet med fejl Tværstreg i L begge Gange, hvilket er udslettet.

Bl. 2. Lin. 7, skal er ligeledes skrevet med fejl Tværstreg i sidste Bogstav, ligeledes det er udslettet.

Bl. 2. Lin. 10, aflær er oprindeligt skrevet med Tværstreg til urigtig Side i L, men det er senere rettet.

Bl. 2. Lin. 11. Runen for det andet G er upunkteret, saaledes urigtig ogsaa ellers undertiden, men anmærkes her ikke mere.

Bl. 2. Lin. 11, i fælægh er foretaget som ovenfor den samme fæle Rettelse i Runen H, saa den er blevet til G; det samme kommer ofte igjen siden, men anmærkes her ej tiere.

XII

Bl. 2. Lin. 13, hært er kun blevet skrevet her, for hvært, (et lille latinsk v har man senere tilføjet ovenover).

Bl. 3. Lin. 2, det sidste Ord er stærkt mishandlet; det gjengivne Ord er utvivlsomt det rette for de her staaende 4 Runer, dog skulde der mulig kun have staaet uæte.

Bl. 3. Lin. 3, i gifæ er kradset noget, men der er rettet tilbage.

Bl. 3. Lin. 10, i 4de Ord ere 2. 3. 4. Rune gjort utydelig.

Bl. 3. verso. Lin. 2, i sidste Ord ere de tre sidste Runer gjorte utydelige.

Bl. 3. Lin. 10. rætræ har man rettet til rætæ.

Bl. 3. Lin. 11—12, barnmynd ællær er blevet voldelig udslettet, det sidste Ord kan skimtes, af det første kun lidet, dog er dette utvivlsomt her, som det ellers forefindes.

Bl. 3. Lin. 12, i 3die sidste Ord ere N udeglemt.

Bl. 5. Lin. 13, i hældær er udslettet.

Bl. 5. verso. Lin. 2, for ok er oprindelig skrevet of, vist dog rettet fra først af.

Bl. 5. I Lin. 5 er han senere sat til ovenover og i Lin. 8 har man søgt at udslette de sidste Ord.

Bl. 6. Lin. 6, i huært er u senere tilføjet.

Bl. 6. Lin. 11, i 2det Ord er Runen N glemt.

Bl. 6. verso, Lin. 9. Her er gjort hele tre senere Tilføjelser ovenover og i Randen.

Bl. 6. Lin. 12, andet Ords sidste Bogstav staaer kun som rettet senere, men der er vistnok fejlskrevet oprindelig.

Bl. 7. næstnederste Lin. Der er rettet meget paa uæte og gøræ.

Bl. 7. verso, i første Bogstav saavel i l. 20, som i l. 21 er der foretaget ny Rettelse, vistnok for at gjøre det mere stemmende med l. Bogstav i l. 22.

Bl. 8. verso, Lin. 5, han er tilskrevet senere.

Bl. 9. Lin. 7, rætræ er som sædvanlig gjort til rætæ.

Bl. 9. Lin. 6 og 10, henholdsvis 4. Rune og 8. Rune er undergaaet en utydelig ny Rettelse.

Bl. 9. verso, Lin. 10, i 6te Rune er z forsøgt rettet til s, (hvilket ogsaa ellers undertiden er gjort).

Bl. 10. Lin. 9, de to Bogstaver foran Linien ere en vilkaarlig senere Tilføjelse.

Bl. 10. Lin. 10, i 2det Ord er R blevet glemt.

Bl. 10. Lin. 11, det først skrevne andet Ord er sikkert oprindelig overstreget.

Bl. 11. Lin. 4, ok er senere tilsat ovenover.

XIII

Bl. 12. Lin. 3 fra neden, ok er senere tilføjet ovenover; i de to næste Ord derefter og i det første Ord i følgende Linie er der voldsomt slettet ud for at tilvejebringe en materiel (formodentlig den Tid gyldig) Rettelse. Dog kan det oprindelige bringes ud. (I øvrigt er paa dette Sted — baade foran og efter det her paapegede — nogle Ord om Slægtforholdene oprindelig glemte).

Bl. 13. verso, Lin. 3 fra neden, han er tilsat senere, ligesom, som det strax ses, de flere Runer nederst paa Siden, der i øvrigt slet ikke høre Texten til, men angaa Indholdet af det følgende.

Bl. 14. Linien nederst i 3. Ord er L glemt.

Bl. 14. verso, Lin. 6 og 8, han er begge Steder tilsat ovenover senere.

Bl. 14. verso, nederste Linie, som en plump (formentlig) Rettelse er der engang tilføjet en Rune ovenover.

Bl. 15. Lin. 9, i uil er stærkt slettet ud for at frembringe skal.

Bl. 15. verso, de uvedkommende Randtilføjelser (nederst) vise sig som ny.

Bl. 16. Lin. 5, han er senere tilføjet ovenover; de uvedkommende Randbemærkninger derudfor ere af de ældre Tilføjelser.

Bl. 16. verso, Lin. 4 fra neden, de ej hidhørende Randbemærkninger ere ny.

Bl. 17. Lin. 6, sina er senere tilføjet. I samme Linie, ligesom paa

Bl. 17. Lin. 3 og 4 fra neden findes det særegne L oprindelig som gjengivet, uden noget senere tilkommet, og ligeledes paa

Bl. 17. verso, Lin. 2 er det samme Tilfælde i 4. Ord.

Bl. 17. verso, Lin. 3 fra neden, i 2. Ord oprindelig Fejlskrift for ofna.

Bl. 18. Lin. 1, de sidste 5 Runer kunne ej tydelig ses paa Grund af en lille Beskadigelse i Orig.

Bl. 18. Lin. 10, æftær er uagtsomt skrevet to Gange.

Bl. 18. verso, Lin. 1, ofna allerforrest er utydeligt paa Grund af nævnte Beskadigelse.

Bl. 19. Lin. 3 fra neden, i fangit er skrevet uden N.

Bl. 19. Lin. 2 fra neden, 3, ₂₂, som begynder her, er

Bl. 19. verso, gjentaget ordret, og gaar over paa

Bl. 20 Lin. 6—7, — at er blevet skrevet dobbelt.

Bl. 20. verso, Lin. 2, K som 4. Rune er glemt i første Ord.

Bl. 20 verso, Lin. 4 fra neden er ligeledes Æ blevet glemt som 8de Rune.

Bl. 21. Lin. 7, G er glemt i kunungs.

Bl. 22. Lin. 9, R er glemt i markæ.

XIV

Bl. 23. Lin. 3, sidste Ord har i 2den Rune Tværstregen til urigtig Side.

Bl. 23. verso, (Runerne øverst, ej hørende til Texten, ere af det ældre).

Bl. 23. verso, Lin. 3 fra nedent, i sidste Ord er sidste Runes Tværstreg i minna blevet for stærk, da der mulig staar minni.

Bl. 24. Lin. 10, efter 3die Ord er borttaget, vistnok oprindelig, blot et I, — Punkterne efter ere blevne tilbage uden sit Tilbehør.

Bl. 25. Lin. 11, æi er senere tilskrevet.

Bl. 27. Lin. 9, i 3. Ord er det andet A ej kommet med.

Bl. 27. Lin. 12, efter ætlæ kan høre ej undværes, som ej er blevet skrevet med.

Bl. 29. verso, nederste Linie, i 5te Ord er vistnok tidlig 2den Rune udslettet stærkt, men er dog utvivlsom den givne. (Hensyn til denne Udslettelse har mulig et fint skrevet lille Runetegn — i Betydning af y — allernederst paa Bladet, hvilket ikke er af de senere Tilskrivninger; dette lille fine Tegn er, uden Tvivl enestaaende, ikke blevet iagttaget ved Gjengivelsen,

Bl. 30. Lin. 3, bôte er senere tilsat ovenover.

Bl. 30. (Runerne nederst paa Siden ligne det omtalte fine og afblegede Tegn, ligeoverfor, i Karakter.)

Bl. 30. verso, Lin. 2, han er senere tilskrevet.

Bl. 31. verso, Lin. 5, i 3. Rune er rettet ved R, mulig er der skrevet fejl oprindelig.

Bl. 31. verso, samme Linie, man er senere tilsat.

Bl. 33. Lin. 7, efter uapa kan her, som mulig en eukelt Gang för, ej undværes sar.

Bl. 33. Lin. 8, i kunungs er G ej kommet med.

Bl. 33. verso, Lin. 3, ti er senere tilsat.

Bl. 34. Lin. 6, i sidste Ord er vistnok oprindelig blot blevet skrevet II, da an er en senere Tilføjelse.

Bl. 35. verso, (Runerne nederst angaa kun det efterfølgende.)

Bl. 36. Lin. 5, det andet Ord er skrevet uden N, dog er der rettet — vist oprindelig — noget ved 3. Rune.

Bl. 37. Lin. 6, lape er senere tilføjet.

Bl. 37. Det første Bogstav i 7,3 og ligeledes i 7,4 har gul Farve i Orig.

Bl. 37. verso, nederste Linie, i nokræ er Tværstegen glemt over første Bogstav.

Bl. 38. Lin. 10, efter ok savnes som tilhørende latæ.

Bl. 38. verso, Lin. 2, udfør denne er tilføjet en senere materiel Forandring.

Bl. 38. verso, næstnederste Linie, þiuf:næþæn: er her skrevet paa en mærkelig Maade og uden at der er foretaget noget ved det oprindelige, (jfr. ovenfor ved Bl. 1. Lin. 9 — noget lignende).

Bl. 39. Lin. 2, bonde er senere tilsat, i samme Linie er i 3die Ord det saaledes dannede N blevet glemt.

Bl. 39. Lin. 3, allær, som her er gjengivet, er det oprindelig skrevet, men den øvre Runding paa R er omtrent borttaget, hvorved dog Runen for det saaledes dannede N har faaet en særegen Form.

Bl. 40. Lin. 6, i anden Rune er L blevet glemt, og

Bl. 40. i samme Linie er eþ, som hører til, tilskrevet, og

Bl. 40. atter endnu i samme Linie er i 4de Ord den anden Rune aldeles bortskrabt.

Bl. 40. næstnederste Linie er efter half tilføjet senere et lille Tegn, der vel skal antyde, at man vil, der skal læses halve.

Bl. 40. verso, over 4. Lin. er tilføjet senere to Bogstaver, hvoraf det andet ikke er ganske tydeligt, — æi behøves i Texten paa dette Sted.

Bl. 41. Lin. 10, i 3die Ord er stærkt rettet, men det givne er det oprindelige, (Punktet efter M er tilfældigt).

Bl. 41. samme Linie, i 4. Ord er blevet skrevet uden G.

Bl. 41. Lin. 11, þ er oprindelig tilføjet ovenover.

Bl. 41. De i Randen tilskrevne Ord findes ellers optagne ligefrem i visse gamle Haandskrifter.

Bl. 41. verso, Lin. 3, i 2. Ord er t glemt som 3. Bogstav.

Bl. 41. Lin. 6, ær kan ej godt være borte efter han.

Bl. 41. Lin. 8, i 3. Ord er det andet R blevet skrevet isteden for N.

Bl. 42. Lin. 8, i næstsidste Ord er som 8de Bogstav blevet glemt N.

Bl. 42. 7, 10, har første Bogstav gult.

Bl. 43. Lin. 6, i 2det Ord er 2det Bogstav fejl skrevet med.

Bl. 44. Lin. 1, fullu er her oprindelig skrevet, men rettet til fulli, maaske strax.

Bl. 44. Lin. 2, i 6. Ord er T glemt som 2det Bogstav; S, som der begyndes med, har gul Farve.

Bl. 44. udfor Lin. 6, han er tilsat siden som formentlig hørende til.

Bl. 45. nederste Linie, atær er vilkaarlig udkradset, dog kan det skimtes.

Bl. 45. verso, han er senere tilsat som hidhørende.

Bl. 45. verso, næstnederste Linier, til, der oprindelig var skrevet som 2det Ord, er fra først af udpunkteret og tildels udslettet.

Bl. 46. Lin. 2, der udfor er mark senere tilsat som hidhørende.

Bl. 46. Lin. 8, i 5. Ord er 2. og 3. Rune omsat.

Bl. 46. Lin. 11—12, (baade i Randen og ovenover er senere tilskrevet).

XVI

Bl. 46. verso, i 4. Lin. fra neden er der oprindelig anbragt Om-sætningstegn ved hun ma.

Bl. 47. næstnederste Lin., efter sidste Bogstav er her blevet glemt IO.

Bl. 47. verso, i nederste Lin., er sit senere tilføjet som hid-hørende.

Bl. 50. Lin. 6, ok, tilsidst, hører vel ej til her.

Bl. 51. Lin. 4, i ripær er første Bogstav U, som er søgt omdannet til R.

Bl. 51 verso, Lin. 8, i Slutningen er H blevet skrevet alene uden tilsvarende an, derfor er ogsaa senere han tilføjet ovenover.

Bl. 51. verso, næstnederste Lin., 1. Bogstav i 8, 3 er gult

Bl. 52. verso, 1. Bogstav i 9, 1 har gul Farve.

Bl. 52. verso, Lin. 8, æltær er oprindelig skrevet ællær, men det andet L er rettet.

Bl. 54. Lin. 2, første Bogstav i 9, 4 er gult.

Bl. 54. Lin. 5, æi, som hører til, er senere tilføjet.

Bl. 57. Lin. 7, æi, som behøves, er tilskrevet senere.

Bl. 57. Lin. 8, man kan vel ej godt være borte her efter bõtæ.

Bl. 57 Lin. 12, hin er senere tilsat ovenover; (Runerne næst foran staa aldeles klare og urørte).

Bl. 57. verso, Lin. 2, i første Ord er G blevet glemt som næst-sidste Rune.

Bl. 58. verso, Lin. 3. fra neden, foran kær er et Bogstav bort-taget, vistnok oprindelig.

Bl. 59. Linien nederst, fa er der skrevet 2 Gange.

Bl. 59. verso, næstnederste Lin., første Bogstav i læggær er i Orig. gult.

Bl. 60. nederste Lin., ved stærk Rettelse er den materielle For-ændring tilvejebragt, at der nu læses øres, dog stikker det oprindelige og tydelige half markæ igjennem.

Bl. 60. verso, 9, 17 er første Bogstav gult.

Bl. 61. verso, i 9, 19 er første Bogstav ogsaa gult.

Bl. 62. Lin. 11, næma er senere tilsat ovenover.

Bl. 62. verso, Lin. 4, efter akær er glemt ællær, og derfor er tua rettet (tidlig) til sua.

Bl. 63. Lin. 4, þør, som her staar, forekommer nogle Gange, sæd-vanlig er det blevet rettet til dør.

Bl. 63. verso, Lin. 4, foran ma er senere tilsat han, efter ma — for at tilkjendegive æi — ligeledes senere to smaa Runer eh og sidste muligvis i Betydning af gh. Jfr. til Bl. 29 og 40.

- Bl. 63. verso, Lin. 2 fra nedent, senere er tilføjet ovenover uæp at læse efter hinum, og han at læse efter ær.
- Bl. 64. Lin. 3, foran ællær er uæp glemt.
- Bl. 64. Lin. 6, ok er her skrevet 2den Gang.
- Bl. 64. Lin. 2 fra nedent, i 3die Ord er s blevet glemt som 3. Bogstav.
- Bl. 64. verso, i 11, 1 er første Bogstav gult.
- Bl. 65. verso, Lin. 1, i 11, 2 er Farven paa første Bogstav gul.
- Bl. 66. Baade 11, 2 og 11, 5 have første Bogstav gult.
- Bl. 67. verso, Lin. 3, foran han savnes ma.
- Bl. 69. Lin. 2, i 11, 11 er første Bogstav gult.
- Bl. 70. (De øverst i Randen skrevne Runer røbe, navnlig ved uan (uatn), sin forholdsvis sene Oprindelse.)
- Bl. 70. 12, 2 har første Bogstav med gul Farve.
- Bl. 70. Lin. 8, foran hins savnes her lof.
- Bl. 70. Lin. 11, i første Ord mangler R efter T.
- Bl. 70. verso, Lin. 1, der skulde staa star.
- Bl. 70. verso, Lin. 3, i sidste Ord mangler R tilsidst.
- Bl. 71. Lin. 2, i 2det Ord er N glemt som 4. Bogstav.
- Bl. 71. Lin. 4, i andet Ord er A skrevet to Gange
- Bl. 71. Lin. 5, i 4. Ord er S glemt foran T.
- Bl. 71. Lin. 7, i 5. Ord mangler N. efter A.
- Bl. 71. Lin. 11, er det samme Tilfælde i 2det Ord.
- Bl. 71. Baade 13, 1 og 13, 4 har første Bogstav gult.
- Bl. 72. verso, Lin. 7, sidste Ord har ogsaa første Bogstav gult.
- Bl. 73. Lin. 4, 5, æn er her skrevet to Gange.
- Bl. 73. næstnederste Lin., i hafir er 1. Bogstav gult.
- Bl. 73. verso, Lin. 5, æftær begynder med gult 1. Bogstav.
- Bl. 73. verso. De 2 Runer udfor Lin. 3. betyde mulig, at æi skulde gjentages efter ok (jfr. til Bl. 63 v. Lin. 4.)
- Bl. 74. Lin. 5, ovenover er tilføjet sum til, hvilket hører hid.
- Bl. 75. Lin. 4, i 5. Ord er skrevet bol (urigtig) for bot.
- Bl. 75. Lin. 9, i 3. Ord er H blevet den første Rune isteden for den femte (uærkhus.)
- Bl. 75. verso, 4. Lin. fra nedent, efter brænne kan hus mulig ikke godt være borte.
- Bl. 76. Lin. 5, æi, som hører hid, er senere sat ovenover.
- Bl. 76. Lin. 6, 15, 3 begynder med et gult Bogstav.
- Bl. 78. Baade 16, 1 og 16, 2 begynder med gult Bogstav.
- Bl. 78. Lin. 5, i 5. Ord er oprindelig fejlskrevet og rettet.

XVIII

Bl. 79. Lin. 9, de to Punkter efter hænde ere faldne sammen med følgende Bogstavs to Tværstreger.

Bl. 79. verso, Lin. 2, det oprindelig skrevne lar er ligeledes oprindelig rettet til lær.

Bl. 79. verso, Lin. 4, i andet Ord er 3. Rune forsøgt rettet til E og i 3. Ord er oprindeligt uæþ eller uaþ ogsaa søgt rettet til uap̄a.

Bl. 79. verso, Runerne ud for Lin. 10 tilkjendegive, at der mangler i Texten efter læt uar i det mindste hites sipæn (som her staaar tilføjet, med hites i nyere Form).

Bl. 79. verso, 16, 3 begynder med gult Bogstav.

Bl. 80. nederste Linie, i halsfæ er noget rettet ved S.

Bl. 80. 16, 5 begynder med et gult Bogstav.

Bl. 80. verso, Lin. 2, i huat er tilføjet t, som oprindelig var glemt.

Bl. 80. verso, Lin. 4, i andet Ord staaar kun I i Begyndelsen.

Bl. 80. 17, 2 begynder med et gult Bogstav.

Bl. 81. Lin. 4, efter kroke kan køpæ vel ej undværes.

Bl. 81. 17, 5 begynder med gult Bogstav.

Bl. 81. verso, over 6. Lin. ere to smaa Bogstaver senere tilsatte.

Bl. 81. verso, over ær i 7. Lin. ere Runerne eh satte, som for uden Tvivl for at angive æi isteden

Bl. 81. verso, Lin. 4 fra nedén, i hans er N glemt; og S, der er skrevet fast, har noget særegent; efter hans kan ær vel ej undværes.

Bl. 81. verso, Lin. 3 fra nedén, isteden for af vel her at.

Bl. 81. verso, 17, 8 begynder med gult Bogstav.

Bl. 82. verso, Lin. 3, i biupær er efter B et sammenskrevet Tegn.

Trods alt hvad her er blevet anført med Hensyn til uskjønne Rettelser og Forandringer, er det dog alligevel ikke saa sjælden Tilfælde, at der ellers — uden Anledning just til bestemte Bemærkninger — er efterladt blivende Spor fra senere Tid af ligegyldig, ukjærlig Haand.

Bl. 83. Lin. 1, i sidste Ord er et N bortskaaret, (i det Randen helt ned er gjort meget smallere).

Bl. 83. Lin. 5, et lille Tillæg er senere tilsat ovenover.

Bl. 83. Lin. 9, der er forandret noget ved 6te Ords sidste Bogstav; mulig har nogen her villet have æh — i samme Betydning, jfr. ved Bl. 63.

Bl. 83. Lin. 10, i 2det Ord er sat et lille Bogstav (som t) over G, og der er rettet ved 2det Bogstav (mulig a fra æ).

Bl. 83. Lin. 10—11, to Gange er þingi her skrevet med dobbelt g.
Bl. 83. nederste Linie, det lille Tegn i sidste Ord skal maaske gjælde for Bogstavet I.

-
- Bl. 84. Lin. 4, efter rætær savnes her uar.
Bl. 84. Lin. 5, første Bogstav i kirkiu er med grøn Farve.
Bl. 84. verso, over 6. Lin. er þera senere tilsat.
Bl. 84. verso, 4. Lin. fra neden, æi skulde vel have Plads bedst efter orkar.
Bl. 84. verso, 2. Lin. fra neden, isteden for þre staar her i Orig. meget tydeligt þra.
Bl. 84. Med et gult Bogstav begynder 3. og fjerde Stykke.
Bl. 85. Lin. 10, i 4de Ord mangler P som 3die Bogstav.
Bl. 85. verso, 8de Stykke begynder med gult Bogstav.
Bl. 86. Lin. 5 fra neden, foran uitni kan um ikke undværes.
Bl. 86. verso, 10de begynder med gult Bogstav.
Bl. 86. verso, Lin. 2, et Ord som flere behøves vistnok her.
Bl. 86. verso, Lin. 5 fra neden, i 4de*Ord er N blevet glemt som 3. Bogstav.
Bl. 87. Linien nederst, i 4. Ord er N glemt som 3die Bogstav.
Bl. 87. Linien nederst, kunu staar aldeles fast og klart, mulig er derved uagtsomt just tænkt paa kuna, skjönt Ordet er kun (kyn) (Jfr. ovenfor ved Bl. 29. v.)
Bl. 88. Lin. 2, første Ords 5. og 6. Rune ere saaledes fra først af klart sammenskrevne.
Bl. 88. 14de begynder med gult Bogstav.
Bl. 89. Saavel 18. som 19de begynder med gult Bogstav.
Bl. 89. verso, Lin. 4, hafir er her blevet skrevet hifir.
Bl. 90. verso, Lin. 6, um kan vel ej undværes foran han.
Bl. 90. verso, Lin. 5 fra neden, bætæ er her blevet skrøvet isteden for bötæ.
Bl. 91. Lin. 2, i 5. Ord er næstsidste Bogstav blevet þ isteden for ll.
Bl. 91. Lin. 4, foran man kan um vel ej undværes.
Bl. 91. Lin. 6, efter ok kan hafir vel ej være borte her.
Bl. 91. Lin. 8, 3die Ord har sine to sidste Runer saaledes oprindelig klart sammenskrevne.
Bl. 91. Med gult Bogstav begynder 22.
Bl. 91. verso, Lin. 4, det fjerde Ord har ligeledes gult Begyndelses-bogstav.
-

XX

Bl. 91. verso, Lin. 7, 2det Ords sidste Bogstav har Tværstregen til urigtig Side.

Bl. 91. verso, Lin. 7. Det er uvist, om der i denne nyere Overskrift skal læses iordh (i Texten nedenfor derimod iorþ) eller om h igjen er udslettet.

Bl. 91. verso, Lin. 7. Efter Knud læses vistnok et latinsk K.

Bl. 91. verso, Lin. 9, gjaldæs maatte væntes.

Bl. 91. verso, sidste Linie, det afbrudte sidste Ord udfyldes med de 3 Runer nedenfor. — Begyndelsesordet sæl har S stort og med grøn Farve.

Bl. 93. verso, Lin. 7, der er rettet ved Navnets 3. Bogstav.

Bl. 94. Lin. 3 fra neden, af er oprindelig glemt.

Bl. 94. nederste Lin., sun er senere tilsat ovenover.

Bl. 94. verso, Lin. 7, sidste Bogstav i uar er blevet omdannet til R.

Bl. 94. verso, Lin. 3 fra neden, der er rettet ved Navnets mellemste Bogstav.

Bl. 95. verso, Ord som «i hans tima unnu Danir», nederste Linie, vidne om det ældre Stadium, ligesom mange Enkeltheder ellers, — ved Siden af det ny, der trænger sig frem. Saaledes er

Bl. 96. Lin. 5, det første Ord et Exempel (iblandt flere) paa, at overflødige Bogstaver komme frem; der er i øvrigt endda rettet ved 4. Rune.

Bl. 96. Lin. 2, ved siatæ synes rettet paa flere Maader.

Bl. 96. verso, þa uar er tilføjet bag efter, men oprindelig.

Bl. 97. Lin. 4 fra neden, staar of fejlskrevet for af.

Bl. 97. verso, 3. Linie fra neden, ved Danaholm er noget rettet.

Bl. 97. verso, i 5. Linie øverst findes det særegne L, jfr. ogsaa Bl. 93, Lin. 8.

Bl. 98. Lin. 3, det første Ord nu af er fra først af fejlskrevet som of.

Bl. 98. Lin. 8, i næstsidste Ord kommer pludselig et nyt Tegn frem, (hvortil der i det hele, som i Forordet bemærket, er Tilbøjlighed i dette andet Haandskrift, som jo er en Afskrift gennem flere), ihvorvel det for y sædvanlige Tegn bruges i Linien næstefter; et til hint ny Tegn svarende er i øvrigt stundum brugt i almindelig Skrift i nogle gamle danske Haandskrifter, — det bliver saaledes et godt Vidnesbyrd om Tiden.

Bl. 98. 3. Lin. fra neden, foran det sidste Navn er I blevet glemt.

Bl. 99. Lin. 8, sidste Bogstav er udslettet, Navnet skrives ogsaa uden det i den følgende Linie.

Bl. 99. verso, saavel i 5. som i Lin. 7 er skrevet isteden for ok begge Gange of, som er blevet stedse staaende.

Bl. 99. verso, Lin. 5, ved sidste Navn er rettet.

Bl. 100. Lin. 1, i 4. Ord er N blevet glemt midt i, skjönt det staaar i Navnet lige foran.

Bl. 100. Lin. 9, af de fire sidste Ord ere de to, 1. og 3., saa stærkt medtagne, at intet oprindeligt kan ses, 2. Ord er derimod endnu tydeligt ok, og af 4de Ord er første Bogstav ll (vistnok han) urørt, men endda er der Plads til et lille Ord, som f. Ex. Amen, — det hele er jo saa ligefrem et fromt Önske. Da imidlertid det, der paa de ødelagte Steder er tilkradset, (snarest vel efter Sædvane mer bekjendte Ord isteden for ældre), ligeledes tilkjendegiver det samme, er det ikke let at forstaa Grunden til Udslettelsen, med mindre et Slags Formel for et saadant Önske har været temmelig almindeligt, (hvortil der næsten synes at være Spor). Det var ikke muligt at udbringe noget sikkert, og altsaa maatte det forstyrrede gjengives som det er.

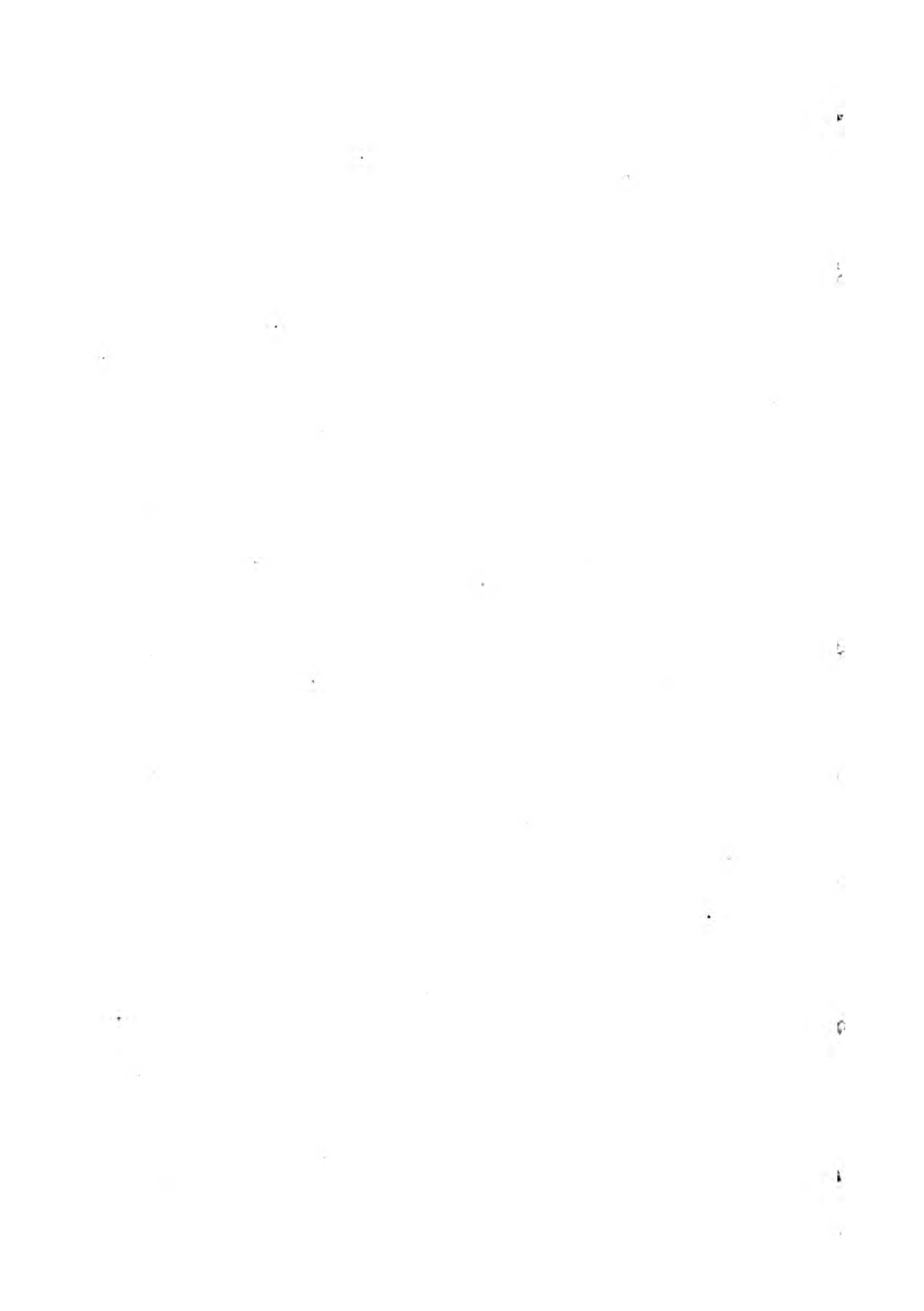
Bl. 100. Bagsiden, det uvedkommende der fra en sen Tid her er paaskrevet, er for Fuldstændigheds Skyld taget med; det tjener dog ogsaa til at vise — i Forbindelse med de mange Tilføjelser hele Codex Runicus igjennem —, hvorledes disse ere tilkomne til meget forskjellige Tider.

I Udseendet og Beskaffenheden, saavel af denne som af første Side, ligger tydeligt Vidnesbyrd om, at Codex Runicus længe har været uden Bind eller anden beskjærmende Omklædning.

CODEX RUNICUS.

1:	B:	E:	F:	t:	P:	P:	*:	I:	K:	r:	φ:	ψ:	τ:	†:
^a	^b	^c	^d	^e	^f	^g	^h	ⁱ	^k	^l	^m	ⁿ	^o	^p
‡:	R:	π:	R:	γ:	M:	1:	ρ:	π:	F:	h:	h:	Ж:	‡:	‡:
^q	^r	^s	^t	^u	^v	^w	^x	^y	^z	³	⁴	⁵	⁶	⁷

ME

Typis mandata sunt Legi Scaniae à
 Gottfrido de Alma, Hujusmodi 1505.
 Lata anno Dⁿⁱ 1190 à Waldemaro I.
 Donum illustris Viri, Wilhelmi Wormij.

D. petrus
leuerini

Thenne Boeg Saffuer Sont Min
Sattige Broder Antsoniüs Bryste till.
St du Saffuer ieg Sitzer Bryste
Selig Erkel Bois Operlesterke til Langsöe
Bittuet Hedertig Mand Mester Peder
Seurink. Sarnis Di Wibürge Sern
Skriuet paa Langsöe den 29 dag Martii
Almo 1569. R. y.

RP ψλ χικ υιρ ιχτη ιρτ ιρχτττ
πρρ χικ ρλητ ετη ηττη ηρ τηχτ
Nunc optimo jure sibi vendit Olav Worm.
Hereditario jure nunc possidet. Wilhelmus Worm
Bibliotheca Porrichiana
posthac esto libelle. W. Olav F.

P

1R: Y1T: PNT N: 1P: 7FR: *1T: P

1 m w
P m w

FR: TT: *NT: W1R: B1RT: 1P: H1*IR:

*NT: 1P: *T1M: WR1T7TR: 11;

*NT: FR: YTP: B1RTT: P1: H1P1C: *NT:

H111K: 1+P4T: BTP1T: P+RRR: N1P1

W1F: 11NP*1: NP1: 1P: 11C: H1T: YTP:

H1T N1P: NT1RT1T7T: TR: *NT: T1:

YTP: B1RTT: 1P: TR: P1R: P1PRT: YN

1T1: N11T: 11C: P1: H1P1W11H: TP1:

P1RRR: *N1H: 1P; B1C P1T: 1P: P1B1T:

H1RP: 1T1NR: H1RP: P1T P1T: 11C: R1T1RT:

1RNT 11W 1*IR: W1P1R: 1P: *T1T1TR: Z

1/2 m co

WR1T7TR: 11: B1RT: N1R: W1F1: T W1IR:

W1P1NR: 1P: T111T: W1P1R1T1H: WR1T

Ja gal furd i vno voino vno

7+R:P1:4P1C:Y4P4R:0+R1+17+;N1
 1+:Y+P:1N1P1T;Y+T+T;N1N1;2P;
 1A1P;T+P4A4Y;Y+T+T+Y;1;P+T+;N1
 T1;1;B1R1E:M1R;P#1:B1P1T;N1T;N1
 N1:P1P1:*H1G1B1T;+1;P+1:B1R1E:N1
 1R:Y41;Y+P;M1*1;2P:Y+P;T+T+T:
 Y+P;*N1P;2P:Y+P;*1R;2P:Y1P;
 N1T:P1R1N11T7A4Y;2P:4P1C;P+R:
 P4R1T;1R1P;N11T7+T:B1R1E:N1Y:P#1:
 N1R1P+R;P1:4P1C;P+1:*1N1T:P1P1
 P4P1N1R;2P:P1N1P4P1N1R;+1:P1R1P1N1;2P;
 P1:N1T:P1R1N11T7A4Y;+P:B1R1T+T+T:
 T1:N1R1P+R;P+1:N1N1T;N1N1P1N1;+1:P+1:
 Y1:+1:11C;P1R1P1N1:P1N1Y+T;2P;Y1R;P1:

3 7/13

ዛቤ: ምርጫ ገብቶታላም: ገሥ: ገብቶ ገሥ: ሃይማኖት:
ተገባቶ ገሥ: ሃይማኖት: ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ:
ገሥ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ
ገብቶ: ገብቶ: ምርጫ ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ ገብቶ
ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ: ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:
ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ: ገብቶ ገብቶ ገብቶ:

gedon

espaol

1/4 m
ca m

Ja gal fud i Vh vaint Vh

7+R:P1:4P1C:Y4P4R:0+R1+17+;N1
 1+:Y+P:1N1P1T;Y+T1T;N1N1;4P;
 14P;1+P44Y;Y1T1N1Y;1;P4T1;N1
 T1;1;B1R1:1R;P41:B1P1T;N1:4
 N1:P1P:*14B1;+1;P41:B1R1:N
 1R:P41;Y+P;14*1;4P:Y+P;T1N1:
 Y+P;*N1;4P:Y+P:*1R:4P:P1P;
 N1T:P1R1N11T74Y:4P:4P1C;P4R:
 P4R1;1R1;N11T7+;B1R1:N1Y:P41:
 N1R1P4R;P1:4P1C;P41:*1N1:P1P
 P4P1R;4P:P1P4P4P1R:11:P1R1P1N:4P;
 P1:N1T:P1R1N11T74Y;1P:BR1N1T:
 T1:N1R1P4R;P41:4N1:4N1P1:11:P41:
 Y1:11:11C:P1R1P1N:P1N1Y+;4P:P4R;P1:

37 1/3

ህድ: ምርጫ ስጦታ: ጥምር: ስጦታ: ምርጫ: ምርጫ:
ተጠቅሞ: ጥምር: ምርጫ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ምርጫ: ስጦታ: ስጦታ: ምርጫ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:
ተጠቅሞ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ: ስጦታ:

hodon

leffecy

ጊዛ ገምገማ

ሦሶ፤ ካሳተ፤ ሦላዳዳ፤ ካሞጠ፤ ካሳሦሦተ፤ ተ፤
ሰሦ፤ ሦሳዳዳ፤ ካሰሦ፤ ሦሳዳዳ፤ ሰጠ፤ ሦተ፤
ጠሰሰሰሰ፤ ሦሳተ፤ ሰጠ፤ ሰ፤ ጠሰሰሰተ፤
ተ፤ ሰ፤ ሦሳተ፤ ካሳተ፤ ተሰሰተ፤ ሦተ
ተ፤ ሰ፤ ሦሳተ፤ ሰሰተ፤ ሰሰተ፤ ካሳተ፤ ሰሰተ፤
ሰሰተ፤ ሰሰተ፤ ሦሳተ፤ ሰ፤ ሰሰተ፤ ካሳተ፤ ሰሰተ፤
ጠሰሰተ፤ ሰተ፤ ካሳተ፤ ተሰሰተ፤ ሰተ፤ ካሳተ፤
ሰተ፤ ካሳተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤
ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤ ሰተ፤

1,5

1: ሆቱ ሆተ; ለገረዳ; ህገህ; 1: ሆተ ሆተ; ተተ; ሆተ
*ተህ; ሆተ ሆተ ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ
ገተተ; *ተተ; ገተተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ
ህ; ሆተ ሆተ; ሆተ; ሆተ ሆተ; ተተ; ሆተ ሆተ; ተተ; *
ተተ; ሆተ; 1: ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; 1,6
ተተ; ሆተ ሆተ; *ተተ ሆተ; ሆተ; ሆተ ሆተ; *ተተ; 1:
ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ; ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ;
ገተተ ሆተ; *ተተ ሆተ; ሆተ; ተተ; 1: ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ;
ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ተተ;
ሆተ ሆተ; ተተ; ተተ; *ተተ ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; *ተተ ሆተ;
ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; *ተተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; *ተተ
ተተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; *ተተ ሆተ; ሆተ
ሆተ; ሆተ ሆተ; ተተ; ሆተ ሆተ; ተተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ተተ
ተተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ; ሆተ ሆተ;

ሆሶ;ካሳተ;ሄታደ;ካሆጠ;ካላሂሂተ:ተር;
ሰሂ;ሆታደ;ካሰሂ;ሃታደ;ሰጠ;ሃተደ;
ጠሰሆሆታ:ሃሳተተ:ሰጠጠ;ጋሆ;ገላጋሆተር;
ተደ;ጋሆ:ሆሳተ;ካሳተ:ተሆተተር;ሃተ
ተ:ተ:ባርተ:ላሆር;ሰሆሶ;ካሳተ:ሃ
ደር;ተተር:ሃታደ;ጋሆ:ሃሆ:ካሳተ:ሆ
ጠጠተተሃ:ደተ:ካሆጠ;ተሆተ:ተር;ካ
ሆ:ካታተር:ሆር:ባተተ;ካሰተ;ሃጠ
ተ:ጋሆ:ሆተር;*ተተተ:ገ:ባ:ሃተደ;
ሆደር;ካሳተሂ:ጋሆ;ጋሆተር:ባተር:ሰ
ተር:*ተተተ;ሰሆካ;ተ:ሆተተ;*ተር;
ገ:ሃተተ:ሰሂ;ሆ:ተተር:ባተተተካ;ካሰተ:
ሆ:ጠሆ;ጠተተካ;ባተር:*ተተተ:ሆጠ
ተተ;ሰተ:ተሆተር:ደተር:ሆተር;ተሂ:ሰተ:

1,5

1: የቅጽ: ለገጽ: ስጦት: 1: ገጽ: ስጦት: ት: ስጦት:
* ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
በገጽ: * ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: 1: ገጽ: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: 1,6
ስጦት: ስጦት: * ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: * ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:
ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት: ስጦት:

ከበተ:ተር:ቶ:በሃ:ቤተገብ:ሆተር:ተ:የላ

ርዎ:ሃተዎ:ዎተ:ሃበተበ;ተር:ቤተር:ተ:ሆተር;

1,7

ሃበሃተ:ገበ;ተ:ከተ:ከሃተ:ሃተዎ:ርተገበሃ;

ገተገበሃ:ተሃ:ተ:ሆተር:ተተተገ;ዎተር:ተተ;

ሃተርዎ:ተሃ:ተተተገ;ተ:በተርተዎተ:ሃተርዎ:ተሃ;

ከሃተርተከ;ዎተ:ከተዎተ:ተርተር:ተተዎ;ተር

ተር:ሃበሃተ:ከሃተርተከ;ተ:ዎተ:ዎተር:ተ:ሃተር

ገተ:ተርተር:ዎተር:ተርዎተ:በሃ:ዎተ:ተርተ:ተ

ተዎ;ገተር:ተ:ሆተርተዎተ:ሃተዎተ:ከርዎ:ተሃ:ቤ

ተርዎተ:ተተተር:ከርዎ:ሃተዎተ:ገተር:ርተገርተ:

ተርዎተ:ተሃተ:ዎተ:ተርዎ:ተሃ:በርዎተ:ተ:ቤተር

ተሃተተ:ተርተር:ተርዎተ:ተዎተ:ሃተዎ:ተ:ተ:ገ

1,8

ር:ርተገርተ:ተርዎተ:ቤተገብ:ሃተ:ተ:ከተርተ:

ሃተዎ;ተ:በሃ:ሃበተበ;ከተ:ከርዎ:ሆተር:ተ:

*ተ:ተR;BገRጥሎተ7ተR;በገተR;*ተገ;
ተ;ከተገ;*ተ:ገተ;ከተገR;ገተገ;ሣገRተ;ገለ:ተገ:
*በተ:ሣተ;ተገ;ሣተRተ:በሣ;*ተገከ;ሣተRገተገተ:
ተ;ሣተገተገ;*ተገ;ገሣተR;ተገR;Bገተ7ተገ:ገተ:ሣ
ተ:*በተ;ሣገገተ:ተ;ገሣተ;ገገገ;ሣገገገተ;ተሣገገ
ገ:ገሣተገ:ከገገ:BገRገ:ከበሣ;ገሣተገ:ተገRተ:ገ
Rሣተ;በሣ;ገተገ;ተR;ገገገ;ገሣገገተገ;ገተ:ሣ
በገሣ:ሣገRተ;ሣገገ;Rተገ;ገተ;ከሣገገ;*በተ;ሣ
ገገተ;ገሣተገ:Bገተ7ተገ,ገገገ;ሣገገገተ;ገሣተገ;
ገሣተገ;ገገRገተገተ:ገተR;ከበሣ;*በተ:ገገሣተ
R;ሣገRተ;ገለ:ተገ;*ተገ:በገR;ገተ:*ተገተገ;
በተRገተገተገ;ተR;*ተገ:ከገገገተ;*ተሣተR;*ተ
ገ:ገገRገ;ገተ;ሣገገገተ;*ተሣተR;*ተገ:ተገ:
ገገRገ;ሣገገገተ;Bገገሣተ;ገተገ:Bገተ7ተገ:

1,9

1,10

ከተተ: ተ*ተተ: ለገገገ: ህገገገ: ተገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ተ: ከህገገገ: ህገገገ: ተ: *ተተተ: ለገገገ: ህገገገ:
ገገገ: ለገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ተተ: ለገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
*ተተ: *ተተ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ተተ: ለገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:
ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ: ህገገገ:

1,11

ባሪ፡*ሰባ፡*ተ፡ቲ፡ ባሪ፡ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡*ሰባ፡
 ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡*ሰባ፡
 *ሰባ፡ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡*ሰባ፡
 ከሰባ፡ባሪ፡*ሰባ፡*ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ሰባ፡ከሰባ፡*ሰባ፡ባሪ፡ከሰባ፡ባሪ፡
 ሰባ፡*ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ሰባ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡
 ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡ባሪ፡

1,13

በሃ፡*በዘ፡ከበሃ፡ሃቶሪካ፡ገሠ፡ዶሐ፡በተገደተ፡

1,12.

ዛተ፡ቤተገብተ፡ገብርሃበተ፡ዘገደ፡ገሃ፡*ገሃ፡

ደተ፡ተ፡ቤተ፡ቤተ፡ከተሃሃተ፡በሃ፡ደተ፡ተ፡

ሃበተ፡ቤተገብተ፡ገብተ፡ሃተ፡*ተተ፡

ገሃ፡ገሃ፡ቤተገብተ፡ደተ፡ገተ፡ገተ፡ደተ፡

*ተ፡ገተ፡*ተተ፡ገሃሃሃ፡ገሃ፡በገተ፡ገሃ

ተ፡ሃተ፡ገተ፡ተ፡ገተ፡ቤተገብተ፡ተ፡

ደተ፡ቤተገብተ፡ገብተ፡ተ፡ደተ፡ሃተ፡ተ፡

በገተ፡*ተተ፡ገሃ፡ደተ፡ከተሃሃተ፡ሃተ፡

1,14

ደተ፡ከተሃሃተ፡ገተ፡በሃ፡ዛተ፡ደተ፡ቤተ

ተ፡ሃበተ፡ከተ፡ገደ፡ተ፡*ገሃገ፡ከተ፡

ሃተ፡ገደ፡ገሃ፡ሃተ፡ገሃ፡ተ፡ሃበተ፡

ገብተ፡ሃተ፡ቤተገብተ፡ገሃሃሃ፡ቤተ

ሃተ፡ገሃ፡በገተ፡ገሃተ፡ሃተ፡ገተ፡ገተ፡

ሃተ፡ገሃ፡በገተ፡ሃተ፡ገተ፡ገተ፡ገተ፡

ቱፋቱህ; በቡ; ሁለቱን; ተረ; በገ; ስጥታዎ;

የሁሉን; ገረሰባህ; ዋ; ከተሰጡ; ገረሰባህ; *

ተሰጡ; ስለሁሉ; ለሁሉም; ተረ; ገረሰባህ; ዋ; ገረሰባህ;

ከሁሉም; *ለሁሉ; ተረ; ገረሰባህ; ስለሁሉ; ሁለቱን;

*ተሰጡ; ተረ; ከሁሉ; ከሁሉም; ገረሰባህ; ለሁሉ; ለሁሉም;

ገረሰባህ; *ለሁሉ; ስለሁሉ; ከሁሉ; ከተሰጡ; *

ተሰጡ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ለሁሉ; *ለሁሉ; ተረ; ለሁሉ;

ዋ; ለሁሉ; ሁለቱን; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ተሰጡ; ሁለቱን; *ለሁሉ; ገረሰባህ; ሁለቱን; ሁለቱን;

ገረሰባህ; ለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ገረሰባህ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ገረሰባህ; ሁለቱን; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ገረሰባህ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ገረሰባህ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

ገረሰባህ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ; ስለሁሉ;

7,15

7,16

amy

ተር; ገብተር; ገሃተር*ተ; ቅተ; ስርተ; ስርተ;

1,17

ቅተር; ገሃተር*ተ; ቅተር; ከሃሃሃተ; ስርተ;

ቅተር; ከሃሃተር; ሃሃተር; ሃሃተር; ከሃሃተር; ሃሃተር;

ተር; ሃሃተር; ቅተር; ገሃተር; ገሃተር; ቅተር;

*ተርተርተር; ገሃተር; ገሃተር; ቅተር; ገሃተር;

ከሃሃተር; ስርተር; *ተርተር; ገሃተር; ሃሃተር; ቅተር;

ርተር; *ተርተርተር; ገሃተር; ቅተር; ገሃተር; ሃሃተርተር;

ገሃተር; ሃሃተር; ሃሃተር; ቅተር; ቅተር; ሃሃተር; *ተርተር;

1,17

ሃሃተርተር; ገሃተር*ተር; ከሃሃተር; ሃሃተር; ቅተር; ገሃተር;

ተር; ቅተር; ሃሃተርተርተር; ከሃሃተር; ሃሃተር; ሃሃተር;

ገሃተር; ከሃሃተር; ሃሃተር; ገሃተር; ሃሃተር; ቅተር;

1,18

ሃሃተር; ቅተር; ከሃሃተር; ገሃተር; ገሃተር; ገሃተር;

ተር; ሃሃተር; ቅተር; ሃሃተር; ቅተር; ሃሃተር; ሃሃተር;

ሃሃተር; ገሃተር; ገሃተር; ሃሃተር; ቅተር; ቅተር; ቅተር;

ሠተጠቅተ; ሠተጠቅተ; *ተጠቅተ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
በገገ; ጸሐይ; ሠተጠቅተ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ገገ; ገገ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;
ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ; ጸሐይ;

1, 14

1; ስተሃ: ገጽጽተ; ጠገ: ሰጠሃ; *ጠላኩ; ህቅረ
 ጠሃ; ሰጠ: ሠላሳጠ; ተተ; ሠላሳ: ተሪ; ተሪ: ስተ: ሀሰ
 ተተ; *ጠሃ: ገጽሪ; ህቅረተ; ተሃ; *ጠሃሪ: ስ ^{1,22}
 ተሪ: ሀሰተ; ስተተ; ህቅረተ; ገጽጽተ: ተሃ: ስ
 ስተ; ጠሃ: ሀሰተሪ; ስተተ; ስሰ: ጠገ: ስሰሃ;
 ተተ; ስሰተ; ተሃ; ገጽጽተ; *ጠሃሰ: ሀሰተተ; ተሪ:
 ሀሰተሪ; ተሃ: ጠገ: ገጽጽተሪ; ተሃ: ተተሀሰተ: ስሰ
 ተ: ጠሃ: ጠሃ: ተሃሀሰሰ: ስሰሃ: ሀሰተሪ;
 ስተ: ተሪ: ስተ: ስሰ: ሀሰተ: ስተ: ስተ: ስተ: ስተ
 ስተ; ስተ: ስተ: ጠገ: ጠገ: ጠገ: ጠገ: ጠገ: ጠገ: ጠገ: ጠገ
 ተሪ: *ጠሃሰ; ሀሰተተ; ተተ; ስሰተ: ገጽሪ; ^{1,23}
 ሀሰተሪ; ህቅረተ: ተሪ: ስተ: ስተ: ስተ: ስተ:
 ስተ: ስሰ: ጠገ: ስሰ: ስሰ: ስሰ: ስሰ: ስሰ: ስሰ
 ስተ: ስሰ: ጠገ: ጠገ: ስተ: ስተ: ስተ: ስተ:
 ስተ: ስሰ: ጠገ: ጠገ: ስተ: ስተ: ስተ: ስተ:

IR;YNTN;HIT;+T;F#1;B+D+;L;P#;#Y;H
Rb#;HCTNY;B#RTNY;HITNY;TIC;P#T
RITIH;*-PIR;B#T7T;HM;HATIR;D
T;T+V+R;*-T;+;Y+R;+T;+T;HNT;*-
PIR;HM;T#T+R;T+P;*-T;+;PNT
+T;F#1;NIP+R;P+Y;*-PIR;*-T;+;Y
+R;+T;+T;T#T+R;NIPIR;YNTN;HIT
T;P+;YAT7+R;*-T;TNT;F#T+R;H
*+T+T;Y#PRITH;HRD#;P#RT;Dh:
T;*-T;+R;+;Y+T;#P;YAT7+R;Y+T
H;F#1;HM;D#T;+R;Y#D+R;P#R;#Y;
Y#PRITH;*+T+R;T+P;H;B#RT;+P
TIR;*-T;B+D+;P#RR+;YNT;#Y;+P
TRT;HNT;Y+R*+;HNY;P+;+RT;BIDT;

1,24

*I: + R; 7 h f: ψ + b: p R I ψ; 1 h 1 n ψ; b f:
 1 1: 1 R ψ + f: + R; t 1: ψ + R t; t f: f R + h: ψ
 n f: p + R; * 1 f: n l b + R; t f: p + f: 1 1 t: b
 t f: n 1: f: 1 h 1 t R: + b; f f R: ψ 1 f: f p; 2,5
 * 1 p l R: * 1 f: B f R f; 1 p l; b t 1 R ψ: +
 p 1 + R; * 1 f: * 1 p + R; * 1 f: B 1 R t + B f R
 f: f p: t t 1 l: B 1 R f: 1 p l: b f: 1 R ψ; h n t;
 h n ψ: * n + R 1: h p n f f: 1 t p f; t p 1 + R;
 p + b n R: h l f: t f f + R: ψ f b n R; h l t f; t
 R: t f: n 1 *; t f: B 1 R t + B 1 R f: f p: 1 t t +
 R: n 1 *; p f + R f; b t: 1 t p f; b t 1: t t 1; t p;
 ψ h p l 1; t p 1 + R: ψ 1 b n R: ψ 1 b n R; t f f
 R: ψ f b n R: ψ f b n R; h n ψ: 1 f: * 1 f: 1 t t
 n R; h n t: f p; n ψ: B R f b + R; * 1 p b f: t t b

abing

11:1RΨ: P1T P6R+1NΨ:1RΨNΨ; +T: P#K+
4:1R R D; Ψ+D: P N C; P+T: P1R: *N: 4NΨ: 1T
N R: P#K+; H R D; P+T: P N C: *1Γ7T: +R: P1
T P+T: 1T: R+1R+: 1RΨ+: P+T: P N C: P#K+:
R: P N Ψ 1T; 7Y: E; 41Γ N: P+T: P 1T L: T: 1T+R:

2,3

11P4: 1RΨ: P+T: 1RΨE; P+T: B+1+R: *N+R:
1T+R; NΨ: 1RΨ+T: +R: P R+: Ψ1R P: 7P: T E
Ψ 1T+T: P+T: T: 1T+R; +R: P 1R 1T N *N: Ψ
1R P: P1T P+T: *N+R: 1RΨ: P+T: 1T7R NΨ;
1RΨ+: T: *N+R: 4NΨ: 1T P 1T: +R; T: NΨ: P
Γ+R+: N+R D+: 1T P 1T; 1T+R: N+T: P+T:
P1T P+T: P+T: N+T: R+1NΨ: 1RΨ NΨ; 7T Γ H:
T P+T; 4T T: 4N: Γ+T: P1R+: 4NΨ: P

2,4

#R: +R: Ψ+Γ1: 7T Γ H: 1T7+R: 1RΨ; N 1T;

*I: + R: 7 h: 7 P: + b: b R I Y; 1 h 1 N Y; b f:
 1: 1 R P + f: + R; t: 7 P + R f: + f: f R + h: 7
 n: 7 P + R: * 1: n l b + R: f: 7 P + f: 7 1 1 +: b
 f: n 1: f: 1 h 1 + R: + b; 7 f R: 7 1 f: 7 P; 7 ^{2,5}
 * 1 P I R: * 1: B f R f: 1 1 P I; b f 1 R P: +
 P 1 + R: * 1: * 1 P + R: * 1: B 1 R t + B f R
 f: 7 P: + t 1 I: B 1 R f: 1 1 P I: b f: 1 R P; h n t;
 h n P: * n + R 1: h P n f: 1 + P f: + P 1 + R:
 P + b n R: h I f: + f f + R: 7 f b n R; h I t f: +
 R: + f: n 1 *: + f: B 1 R t + B 1 R f: 7 P: 1 t t +
 R: n 1 *: P f + R f: b f: 1 + P f: b f 1: + t 1: + P;
 P h P I 1; + P 1 + R: P 1 b n R: P 1 b n R; + f f
 R: 7 f b n R: 7 f b n R; h n P: 1 f: * 1: 1 t t
 n R; h n t: 7 P; n P: B R f b + R: * 1 P b I: + t b

abing

ቸተር; ቸሃ: ካሐካተር: ቦርቲ: ካሐተር; ቸ

ርርተር; ሆርተር; ቦተ: ገሃተር; ቦተ: ተተላ: ቸ

ቸተር; ቸሃሃሐሃሀ: ካሐሃ: ገርር: *ተር;

2,6.

ካሐተር: ቸር: ተር: ቦርቲ: ቸሃ: ቦርቲ: ቦ

ተር; ቸሃ: ተር: ቦርቲ ቦርቲ ካ: ቦርቲ: ገር:

ቸርተር: ሆርሃሃተር: ቦተ: ሆተሃተር: ገርሃተ

ር: ቸሃተር: ገርተር: ሃተር: ገርተር; ገሃተር: ሃሐተ

ር: ቸሃሃሐሃሀ; ካሐሃ: ሃተር ቸር; ቸሃ: ገርሃ;

ካሃተር: ገርር ሐሃተር: ሆርሃሃ; ሆተሃተር: ቸሃ

ተር; ገርሃተር: ቸር: ገር: ቸሃ: ቦርቲ ቦርቲ;

ሃተር: ቸር: ተር: ሆርሃሃ ገርሃተር: ቸሃ: ቸር: ሆተሃተር;

ገርሃ; ቦተ: ገተሃተር: ሐተር: ሃሐተር: ቸሃሃሐሃ

2,7

ተር: ካሐሃ: ሃተር ቸር; ቸር: ሃተር: ካሐተር: ቸሃ: *

ገርሃተር: ቦተ: ተር: ቦርቲ: ቦተ: ገተር: ገተር: ገርሃተር;

ትR; ት: 7-1P: *1-14: ሥብብ R: 1C7: ተፊተ
 R: *1E; ላP: ተ1P7 ቱ*1-14: ካሐረሃ1ተ1: ተ1: *
 ተፊፆ R ቱ ት R: *ተ17 ት R: ተ1: 1-1-1-1: *1P
 IR: ትተ1: 7 ቱ ቱ: ሥብብ R: ላP: ተ1: ሥብብ R: ቱ
 ት: 1 ተP ቱ: *N: ተPP: ሣተ R: ተ1: ተ1: ቱ: 1: በ1P
 ተR: 1-1-1-1 R: B ቱ R E; ካ1E; ላP: *1-14: 7 ቱ
 ቱ: ካሐረሃ1ተ1: ቱ ቱ R: ሣተ E: ላP: *1-14: ተ R: *1
 ቱ: ተ1: B ቱ R E; ላP: ተ1: B1 R1 ተ B ቱ R E; ተፊተ R:
 ተ17 R: ሥR ሣ-1R ሣ ቱ; ተ1: ሥብብ R: ላP: ተ1: ሣ
 ቱ R; ተ1: B R ቱ ተ R: ላP: ተ1: ካሐረ1 ተ R; ተ
 ቱ: ተ R: ሥብብ R: ሥብብ R: ላP: ሥብብ R: ሣቱ R
 R: ሣቱ R; ሥብብ R: B R ቱ ተ R: ላP: ሣቱ ተ
 R: ካሐረ1 ተ R; B R ቱ ተ R: ካN E; ላP: B R ቱ
 ቱ ተ R: 7 ቱ ቱ R: ካሐረ1 ተ R: ካN E; ላP: ካሐ

2,8

219

ካተ R: ፍገተ R: ገፍ: ተሠተ R: ገፍ: ገተሃተ;
 ገሥ: ተሠተ R: *ገፍ: ፍገተ R: ሃበተ R: ተሠሠ
 ሐሃገ: ካበሠ: ሃተ R ገፍ: ሃተ R ፍገተ R: ገፍ: ገተ
 ገ: ተ R: ሃተሃተ: ገሥ: ገሃ: ካገተ R: ሃተ R ገፍ:
 ገተሠ: ሃበሠ ሃተ R: ገተሃተ: ፍገተ R: ካበሠ:
 ሃተ R ፍገተ R: ገፍ: ገፍ: ፍገተ R: ሃተሃተ R:
 ሃተሃተ: ካገተ R: ሃተ R ገፍ: ሃተ R ገፍ: ገተሃተ R:
 ገተሠ: ገሃ: ገፍ: ገተሃተ: ገሃ: ካሃተ R:
 ገተሠ: ገሃ: ካተ R: ገተሠ: ገ: ፍገተ R: ገሃ:
 በተ R ሃተ R: ካበሠ: ገፍ: ሃተሃተ ገፍ: ሃተ R ፍገተ R:
 ተሠተ R: *ገፍ: ፍገተ R: ገፍ: ገተሃተ: ገተ R ፍገተ R:
 *ገተ R: ሃተ R ፍገተ R: ሃተ R ገፍ: ገተሃተ R: በገ
 በ: ገፍ: ገተ R ፍገተ R: ሃተ R ገፍ: ሃተ R ገፍ: ሃተሠ: ገ

*11:ψ1: +1; 4 | 1ΓΨ+R: *11ΓR+4ε
+ΓΓ+R: +ΓΓ: 3P: 4 | 1ΠP73ψ: P+R: D
+ψ: 1; *+17+R: D+1: B | 1ΠD+ε: *+1: 4 | P;
1+41Πψ: 1RΨΠψ; 11: D+1: 1+P+1: Π | D
+R: *11Πψ; Π | Γ: D+1: Π+1Ψ≠R+ε; 3-
P: Π | Γ | Γ+1: 4Π+1: 1RΨ+ε: D+1: 4P | P | 1 | Γ: 1-
*1: *114; 4 | 11: 1: ψ+ΓΓ | Γ: 3P: *11: Π
11Ψ≠R+ε; Ψ+R+1: 1Γ7R+ε: D+R+ε: 1: ψ+
ΓΓ | Γ: 3P: D+1: Γ | 1Π4+ε: D+1: 1: D | 1P | Γ:
Π | Γ: D+1: Π+1Ψ≠R+ε: +1: 4Π+1: Ψ+R-
+ε: 1Γ7R+ε: D+R+ε: 1RΨ+ε: 1: ψ+ΓΓ | Γ;
D+1: 4P | P | 1 | Γ: 1*1: 4 | 11+1: 1Γ7R+ε: 1R-
Ψ+ε: 4 | 111+ε: 1: ψ+ΓΓ | Γ: 1ΓΓ+ε: 1: *1Ψ-
3DΓ7+R: 3P: 4 | 11ΨΠψ: 4+ε: 3P: *1Ψ-

ታ ለገገ; ታሃ: ስገገገ: ካ ለገገ; * ስገገ: * ለገገ:
 ስገገ; ሃገገ: ካ ለገገ: * ሃገገ ለገገ; ታገገ:
 ለገገ: ስገገ ሃገገ: * ሃገገ ለገገ: ስገገ
 ገገ: ታገገ: ስገገ: ሃገገ ገገ: ታገገ ገገ: * ለገገ:
 ለገገ; ለገገ: ካ ለገገ ለገገ: ለገገ; ለገገ ገገ: *
 ለገገ: ለገገ ስገገ: ለገገ ስገገ: ታገገ: ታገገ ስገገ:
 ገገ: ታገገ; ታገገ: ስገገ: ስገገ: ስገገ ገገ: ካ ለገገ;
 ለገገ ስገገ ለገገ: ስገገ ስገገ: ታገገ: ለገገ ስገገ: ስገገ
 ለገገ: ለገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ:
 ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ:
 ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ:
 ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ: ስገገ ስገገ:

2,14

ታይሥተዎታ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፡ ጊዜ ባለው
 ተገኝቶ ላይ ለሆነው ታይሥተዎታ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ
 ምንጣር፤ * ለገለጹት ተገኝቶ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 3,3 ለገለጹት ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ * ለገለጹት
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *
 ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ ስንት ደብዳቤ ማስተላለፍ፤ *

ህዳር 11

3,4

B#R:;+R:4N1;PITP[DN41;3V:4NM:NI
P+R:W+PRIT:YNWYI1:4NY:FN:R:4
+*+1:0-:1+P+R:0+1:W000+1:0+1;+W
1IR:4I1:4A4PII:NY:0+T:4P+T:R
+;0+1::+R+:Y+R*;B#R:;+R:Y+R: 3,21

3V:W+R:1+R:Y+T:++4;0+R+:0+1;+T
+R:1NIWPII:1+R0+;0+R0+;NIWPII
I:0+R+:4N1:Y+R*+;0+1+:1+1+:0+1:
4PII+T:4P+T:4NY:++1+7+:+R+:3V.
+I:4N1:Y+R*+1:4NY:0+:N+R+:+1+:+;
+R+:Y+R+;0+1+:1+1+R:Y+T;*+P
IR:W+PII;I:0+R+:1+R0+;0+1;+PPII+4:

0+:+00:4YWY+T::+R+:Y+T:4 3,22
1V:W+R+:+R:0+1:4P+T:*+T:Y+0:0*

ገሃ፡ ሆተካገተ፡ ህቁገተ፡ ሆተ፡ *ተ፡ ተገተ፡ ገ
ተ*፡ ገገ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡
ሆተ፡ ተ፡ *ተ፡ ገሃ፡ ገ፡ ገገ፡ ተ፡ ካገተ፡ *ተ
ተ፡ ተ፡ ሆተ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡ ካገተ፡ ተ፡ ገ
፡ ህቁገተ፡ ተ፡ ገተ፡ *ተ፡ ገተ፡ ገገ፡ ተ፡ ተ፡
ተ፡ ሆተካገተ፡ ገተ፡ ሆተ፡ ተ፡ ሆተ፡ ካገተ፡
ተ፡ ገገ፡ ተ፡ ሆተ፡ ተ፡ ገ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ገ
ተ*፡ ገሃ፡ ካገተ፡ ተ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ገተ፡ ገ
ሃ፡ ገገ፡ *ተ፡ ገተ፡ ካገተ፡ ሆተ፡ ካገተ፡
ሆተ፡ ተ፡ ተ፡ ተ፡ ካገተ፡ *ተ፡ ሆተ፡ ተ፡ ገ
ሃ፡ ሆተካገተ፡ ህቁገተ፡ ሆተ፡ *ተ፡ ተ፡ ገተ፡
ተ*፡ ገገ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡
ተ፡ ሆተ፡ ተ፡ *ተ፡ ገሃ፡ ገ፡ ገገ፡ ተ፡ ካገተ፡
ተ፡ *ተ፡ ተ፡ ሆተ፡ *ተ፡ ካገተ፡ ተ፡ ካገተ፡ ገ

ሃ; ተርርተር: ህቁገቱ; ተርርተር: *ገርገገ; በጸጸገ:
ገገ*: ስቱ; ተር: ሦተካገ: ስተርስ: ተሦስተር; ተተሦ
ተገ: ካሰሃ: ተተስር: ገቁ*: ሦተርተ; ስሐ; ተገ: *ሰ
ተ: ካሰሃ: ስገገ*ሰሃ: ካሰተርተር: *ተገ: ካሦተር: ስ
ገገ*ሰሃ: በጸጸገ: *ገርገገ: ህቁገ: ሦተተ: ስ; ስሐ; 4,1
ካሰሃተተ; ተሃ: ሦተርተ; ካሰሃሦተ; ሦተተተ: ተገ: ገ
ተ: ተተተር; ሦተተ: *ሰሰር: *ሰሰተገ; ሦተስር: ተሃ;
ሦተርተ; ስተርተ: ስተርስ: ስተርስ: ስተርስ: ስተርስ:
ተር: ተርርሰሃ; ስተርተ; ስተርተ: ስተር: *ተተተ; ተሃ;
ካሰተተ; ሰሰተ: ስተ: ተርተ: *ሰሰተገተሰተተ;
ካሰተ: ሦተርርተ: ሰሃ; ተርርተ: ስሐ; ስተርተ; ተር;
ስተሃ; ካሰተር: ሰሰር: ተር; ተተተር: ስተተ; ተተ: ስ
ተር: ስተር: ስተር; ስተር: ተተተ; ተሃ: ስተር: ስተር; ካሰተሰተ:
ስተ: ካሰተሰተ: ሰሰተተተ: *ተሰሰሃ: ስተር: ስተር:

ተርተር: ገር: ሃሎሎሎሎ; ተርተር: ገር: ተርተር
ባሎሎሎ; ገር: ተርተር: ገር: ተርተር; ገር: ተርተር;
ሃሎሎ; *ተርተር: ገር: *ተርተር: ተርተር; ተርተር
ተርተር: ተርተር; ገር: ተርተር; ገር: ተርተር: ተርተር
ተርተር; *ተርተር: ገር: ገር: ሃሎሎሎሎ;

4,2

ተርተር; ተርተር: ተርተር ባሎሎሎሎ; ገር ተርተር
ተርተር; ተርተር: ገር: ገር: ገር: ተርተር: ተርተር
ተርተር: ገር: ተርተር: ተርተር; ገር: ገር: ገር: ተርተር:
ተርተር; ተርተር: ተርተር; ገር: ገር: ገር: ገር: ተርተር:

4,3

ተርተር: ገር: ተርተር ተርተር; ገር: ተርተር: ገር: ተርተር
ሃሎሎ; *ተርተር; ገር: ተርተር: ገር: ተርተር: ተርተር
ተርተር; ገር: ገር: ገር: ተርተር: ገር: ተርተር: ተርተር
ተርተር: ገር: ገር: ገር: ተርተር: ገር: ተርተር: ገር: ተርተር
ተርተር: ገር: ተርተር: ተርተር: ገር: ተርተር: ገር: ተርተር

*ተርገ: ባታገ: ሦተ: ሦስት ሦስት: ተርገተ: ባሕ: ገርገ:
 ባተርገ: ከሰተ: ሦስት * ባታገ: ከሰሦ: ዐተ: ተርገ:
 ሰርገ: ተ: ሦስት ሰርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ተርገ-
 ተ: ተርገተ: * ገርገ: ባተርገ: ሦስት ሰርገ-
 ሰርገ: ተርገተ: ባታገ: ባተርገ: * ገርገ: ተርገ-
 ተ: ባሕ: ባተርገ: * ተርገ: ባተርገ: ተተ: ተርገ:
 ሦስት ሦስት: ተርገተ: * ተርገተ: ባተርገ: ተርገተ:
 ሰርገተ: ተርገተ: ተርገተ: ተርገተ: ተርገተ: ተርገተ:
 ተርገተ: ባተርገ: ተርገተ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ:
 * ተርገ: ተርገ: ተርገ: ተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ:
 ተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ:
 * ተርገ: * ተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ:
 ተርገ: ተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ: ባተርገ:

82

*በካተገላሳተተ; ታሃ; ተሰላሳተ; ካሃተ;
ታሃ; ተሰላሳተ; በተሰተ; ታሃ; ተሰላሳተ; ካሃተ; በተሰተ;
ተሰተ; በተሰተ; ታሃ; ተሰላሳተ; *በካተገላሳተተ;
ተሰተ; በተሰተ; ታሃ; ተሰላሳተ; ታሃ; ተሰላሳተ;
ተሰተ; ካሃተ; ታሃ; ተሰላሳተ; በተሰተ; ታሃ; ተሰላሳተ;
ታሃ; ተሰላሳተ; *ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; *ተሰተ; ታሃ;
ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;
ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ; ታሃ; ተሰተ;

*Hic de sum
gratia*

ተተር; ታሃ; ሀተርተክ; ታሃተ; ታሃ; *ተተሰሃ;
ሀተ; ሃተሀተር; *ተተ; ሀተክ; ሰሃ; *ተተ; ሃተር;
ተ; ሀተር; ሃተር; ታተ; ሀተርተክ; ታተ; ሃተር; *ተተ;
ከሰተ; ሀተር; ሃተር; ታተ; ሀተርተክ; ሀተርተ; ሰሃ;
ሀተ; ሰተ; ታሃ; ታተር; ሃተተ; ሃተርተርተ;
*ተሃተ; ሃተሀተር; ታሃ; ሀተተ; ሀተርተ; ታተክ;
ተተ; ታተር; ሃተርተ; ታተር; ሃተተተ; ታሃ;
ሀተክ; ሰተ; ታሃ; ታተ; ሃተሀተር; ሃተርተ; ሃተተ;
*ተሃተ; ከተሃተ; *ሰተ; *ተተርተር; ሀተር; ሃተር
ተር; ሰተ; ሀተር; ሃተር; ሀተርተ; ታተርተር; ታተ; ሀተር
ተ; *ተተርተር; *ተተ; ሀተር; ታተር; ታሃ; ታተርተር; ታተር;
ተተ; ሀተር; ሃተርተ; ሀተር; ታተ; ሃተር; ሰተርተር;
ሃተር; ሰተር; ታሃ; ከተተተተተ; ታተ; ታተርተር;
ተተተር; ሃተር; ታሃ; ታተርተርተርተር; ከተ; ታተር

4,14

በቦ; ሦላገጥ; ለገገጥ። ሦተካገጥ; ሦተ፣ ለገገጥጥ።
ገገጥ; ለገገጥ; ሦተጥ። በገገጥ; ገገጥ። *ገገጥጥ; በገገጥ
ጥጥ; *ገገጥ; ጥጥጥ; *ገገጥ ጥጥ። ከገገጥ። ጥጥጥ
ጥጥ; ገገጥጥ; ከገገጥጥ; ሦተጥ። ጥጥ። ሦተጥጥ።
*ገገጥ። ገገጥ። ሦተጥጥ። ጥጥ። በገገጥ። *ገገጥ። ጥጥ። *ገገጥ
ጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።

4,15

ሦተጥ። ጥጥ። ጥጥጥ። በገገጥጥ። ከጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
*ጥጥ። *ጥጥጥ። ጥጥ። ጥጥጥ። ከጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
ጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥ። ከጥጥጥ። ጥጥ። በገገጥ። ከጥጥጥ።
ጥጥጥ። ጥጥ። *ጥጥ። ከጥጥጥ። ጥጥ። ጥጥ። ጥጥ። ከጥጥጥ።
ጥጥ። *ጥጥ። ጥጥ። ጥጥ። *ጥጥ። ጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
ጥጥጥ። በጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።
ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ። ጥጥጥ።

ዘ፡*ተ፡*ሳሳ፡ካሃቹ፡ጠጠ፡ጠ፡ጠ፡ጠ፡
ሃሃ፡ተ፡ተ፡ሃሃ፡ተ፡*፡ተ፡ተ፡ካሳ፡
ተ፡ተ፡ካሳ፡ተ፡*፡ተ፡ተ፡ካሳ፡ጠ፡ተ፡ተ፡
*ተ፡ተ፡ጠ፡*ተ፡ተ፡ጠ፡*ተ፡ተ፡ሳሳ፡ተ፡
ተ፡*ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ጠ፡ተ፡*ተ፡ተ፡ጠ፡*ተ፡ተ፡ተ፡ጠ፡*ተ፡
ሳሳ፡ተ፡ተ፡*ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡

በተርተ:።።።*በሃ;ሃተ።;*ተበሃ;ሃተር-
ተ:በተተ:።ተ:በበተ።BRHተ;*ተበሃ;
ሃተርተ;ተሃተ;ተር;ሃበተርተ:ሃበበር።
ተተ:ሃተ:ሃበተ;በተርተ;ተ;ተርተተ:።
ተር;*ተበሃ;ተሃ;*ተተተ;ተሃተር:።።
*ተ;*ተሃተ;ሃተርተ:።ተ:ተተ:ሃተተ;በ-
ርተሃተሃተ:*ተሃተ:ሃተሃተ;ተር;*ተበሃ;
ሃተርተ;ተሃ;*ተተ;በበተ:ተ;ሃተ።ሃተተ:በ
ተርተ:*ተተ;ተሃ;ተተ:ተርተርተ:ሃተ።;*ተበ
ሃ;ተተ:ሃተ;*ተተ:ሃተርተ;ተሃተ;*ተተ;ተር;ሃ-
ተርተ:ተሃ:ተሃተ;ተሃ;*ተበሃ;ሃተ:በተርተ:
ተተር:ተርተር;ተተ;*ሃተርተ:።ተ:ተርተ;
ሃተርተ;ተርተ;ሃተርተ;ተርተር:ሃተተ:ሃተር-
ተ:ሃበተርተ:።ተተ;ሃተርተ;ሃበተ:በተተርተተተ:

desunt folia 2.

+R:7R1K;3P;P4:1Γ7R1*;17+R;N1+T:

*1T;Γ#H+R;*1T;4NΨ;YNTNTP;NIG;3P;

*1T4:7R+K1+T;P R+T7+R;NIGT;: 1+T

5/8

R+R:Ψ1T;1T1+R;Ψ1T;Ψ+P+T;YNTNT

P: +R;1T1+T;Γ+T7+T4;B#7+T;P4RT;4T

R;4NΨ;B#;+RT;3P;YNTNTP;P|R|Γ

N*N;Ψ+RP;3P;*1TNY,+R;4+R;P|P;P

|R|Γ|N*N;Ψ+RP;P4RT;P|R|B|BRN1:::|

5/9

*1T17+R;Ψ1T;Ψ1T7RK;B#7+T;+T;41Γ;

1P;41T N;+*T#;1Γ7R+T;P#R4T;3P;41P

+T;41T PPT;*1T;41ΨΨ+T;Ψ+P|R|T4;

P R+T7+R;41T+;3P;P+;+1Γ+;Ψ+R*+;

P+;+R+;+R;+T;41Γ;4PNTN;B#7+;3P;

*N11;11Γ;*N1R4;P+R1;YNYB+R;11;

B#7t;BR#p#R;B#7t;Y+H7;#P;BR#p
+R;HNT;*-I#P#N;YIT#t;#P;HNT;HNT
Y;B#R#p#t;#R;#;P#I#R#Y#R;HNT;H
R#t;B#7t;R;YIT#t;#P;#;7I#;#R#7#*
Y#t;N#R#p#R;H#p#t;#P;#;#;YIT#t;#N
#R#t;#-#*#R;#P#t#R#I#t#H;#R#t#t#7#R;
*-I#P#t;HNT;P#I#R#7.#-;P#R#t;Y#p#R#I#t
#H;#R#t#t#7#R;H#Y#Y#t;#N#t#7;#R;BR#p
#R;7I#;#t;B#7t;*-I#t;*-I#P#7;Y#t#;
Y#p#R#I#t#H;#R#t#t#7#Y;HNT;#P;#t#t#
#R#t#t#7#;#R;B#P#P#I#t;N#I#*#t;#;P#t#t#I#
N#p#R#*#I#t;#R;Y#t#;7R#K;B#7t;*-I#
#t;B#7t;R;*#N#R;H#N#Y;H#I#*#t#7;#R;
#P;#I#7#;#t#t#N#I#*#;*-I#t;#R;N#p#R#

B#7t;BR#p#R;B#7t;Y+H7;#P;BR#p-
#R;HnT;*-I#Pn;YItT#;#P;HnT;Hn-
Y;BhR#t#;P#R;#;P#R#Y#R;HnT;H-
R#t;B#7t#R;YItT#;#P;#;7I#;#R7#*:
YIt#;N#R#t#R;H#p#t#;Y#;#;YItT#;N-
#R#t#;p#*#R;P#pRItI#;P#R#t#7#R;
*#P#;HnT;P#R7.p#;P#R#t#;Y#pRIt-
I#;P#R#t#7#R;H#Y#Y#;I#nT#;#R;BR#-
p#R;7I#;p#t#;B#7t#;*-I#;*-I#P#;Y#p#;
Y#pRItI#;P#R#t#7#Y#;HnT#;#P;#t#t#;
P#R#t#7#;#R;B#P#I#;N#*#;#;P#h#t#I#;
N#p#R#;*#I#;#R;Y#t#;7R#K;B#7#;*-I#-
P#;B#7t#R#;*#N#R#;HnY#;H#*#7#;#R;
#P#;#I#;p#t#;N#*#;*-I#;#R;N#p#R#;

ታሃ: ካገገተ: ገገተ: ሃገገተ: * ገገተ: ገገተ:
ሃገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: 5/13
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: 5/14
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:
ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:

ታሃ: ካገገተ: ገገተ: ሃገገተ: * ገገተ:

ሃገገተ: ገገተ: ሃገገተ: ካገገተ: ተገገተ: ገገተ:

ገገተ: ሃገገተ: ተገገተ: ሃገገተ: ገገተ: ገገተ:

ገገተ: ካገገተ: ተገገተ: ታሃ: ገገተ: ሃገገተ: ታሃ: 5/13

ገገተ: ገገተ: ሃገገተ: ታሃ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:

ገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ: * ገገተ: ሃገገተ: * ገገተ: ካገገተ:

ገገተ: ተገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ: ገገተ: ገገተ:

ገገተ: ሃገገተ: * ገገተ: ሃገገተ: ገገተ: ገገተ: ካገገተ:

ገገተ: ተገገተ: ገገተ: ገገተ: ካገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ:

ገገተ: ተገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ: ገገተ: ገገተ:

ገገተ: ካገገተ: ገገተ: ሃገገተ: ሃገገተ: ገገተ: ገገተ: 5/14

ሃገገተ: * ገገተ: ካገገተ: ካገገተ: ሃገገተ: ካገገተ:

ካገገተ: ሃገገተ: ካገገተ: ሃገገተ: ካገገተ: ገገተ: ሃገገተ:

ገገተ: ካገገተ: ሃገገተ: ተገገተ: ገገተ: ገገተ: ገገተ:

ጠተር፡ተ፡ሥጋገተ፡በተ፡ከሥተ፡ቤተ፡ገተ፡ገተ፡
ሥተ፡ከተ፡ሥተ፡ከሥተ፡ተ፡ሥተ፡ከሥተ፡
ከተ፡ገተ፡ገተ፡ተ፡ሥተ፡ከተ፡
ተ፡ተ፡ገተ፡ገተ፡ከተ፡ሥተ፡
ተ፡ሥተ፡ከተ፡ገተ፡ሥተ፡
ተ፡ገተ፡ገተ፡ተ፡ተ፡ገተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡

5,15

ተተተየህ: BR በተተ: ተተ: ተR: ተርር: የRተ
ተ: ተ*ተ: ተተ: ተተ: ተተ: የRተየተ: ተተ: B ተተተ: 5/18
ተ: *ተ: ተ ተ ተ: ተተR: ተ ተ R: የተ: ተ: ተR
የRተየተ: ተርተR: RተየተየRተየተ: B ተተ:
ተ: *ተ: ተRተ: የተRየ: ተR: የRተየተ: ተተ: ተተ:
ተ: ከተ*ተR: የተተተየ: ተተ: የተRተ: ተተየተ
ተ: የተ: ተርተR: የRተየተ: ከተየተ: የተ: ተየተ:
B ተተ: የተRተ: ተርተተ: *ተተተተተ: ተተ
ተ: ከተየተ: የተ: ተርተR: B ተተ: ተRተ: የተRየ: ተ
ተR: ከተተ: ተተተR: ተተ: B ተተ: የተR
ተ: *ተRተ: ተየ: የተRተ: *ተየ: ተየ: የተRተ: *ተተ:
ተ: ተየ: ተርተተ: ተተተ: *ተተተተተ: ተተ
ተ: ተየ: የተRተ: ተተየተተ: ተተተ: ከተየተ: ተ:
B ተተ: የተተተየ: Rተ: ተየ: ተ: ተRየተBየተ

5,19

K4;N1+T:*1T NY;4Y+T: B#7+:+R:4Y
 P+T:Y|Y:Y#P+R:Y+T: N|C7;7|NR;+C
 C+R: N|C7+P N* C; *N+R Y h T Y; 4N
 Y: P+T: +R+T: N-|R P+T; P+Y: +Y: P+R+T: P+R+T
 T P NY; +T: Y+R: ^{Y+R} Y+R: -Y: P+Y: B#7+:*|T
 +R; P+Y: -; 4N-: 4-|R-: B#7: 4NY; *+T;
 P|+R P+T: P+T: 4|+T P+R; 7R+K+T: P+Y
 -T; B#7+:+Y: *|T: +R: P+Y: -; P N C C+T: Y+
 T B#7+R; 4N-: 4NY; *+T: *+Y P|: 4+

5,20

C Y+R: 7R+K|7; Y+T: N-|R P+T: P+T: C#4; P
 +Y: 7R+K+R; P+Y: -T+R: Y+T: B#7+T:
 +T: Y+R+T: P+Y; *+M+T+R: +T: *+T: 7R+
 K+T: N|C7: 7|NR: N-|R P+T: P+T: B-|T 7+Y;
 7R+K|T: P+T: B#7+T: *|T: +R: 7R+K: P+Y

1ሆ1;ገሃ;ተ:ሦተ R፣ሦገR፣ተ ቱገተ*ተ:ሦ
ተ: Bተ ሐ፣፣ተ*በተ Rሃሃ:ሃKተ:ገሃ:ገተሃሃ
ሃሃ1;ሦገR:ሦተ:ገተ:ገሃ:ሐተሃ:ሐተ: Bተገተሃ;
ገተ:ገሃ:ሃሃሃ;ገተሃተሃሃሃ:ተ:ተ:ሃሃተ;
ሦተR;Bተገተ:ተ:ሐተ:ሦገRሃ:ተ:ገተሃሃ: Bተ
ገሃሃ;ሐተሃ:ተR:ሃሃሃሃ:ሦተ:ሐተR፣ገተR፣ሐተ:ሃሃ
ተ:ገተ:ሐተ:ሐተገተሃ:ሐተ:ተሃሃተR:ሐተሐተ
ሦተተ:ተሃሃተ:ገተRተሃሃ:ሃተሃሃ:ሃሃተ:ሦተ
ተ:ገተR፣ገተR፣ሐተ:ሐተ:ገተR:ሐተ:ሐተ
ተ:ተሃ:ተሃ:ተ:ተ:ተR:ገተR:ተተተ:ተተ
ተ:ተተተR:ገተR:ተሃ:ተተተሃ:ተሃ:ተተ
ተ:ሐተR፣ተተ:ሐተሃሃተ:ሐተRሃ: Bተ:ተተ
ተR:ገተገተR:ተሐ;ገተ:ተተ:ተR:ሃተR:ሃሃ;

5/23

5,29

ተርተር:ተ:ሃይደ:ተተር:ካተ:ዐተር:ሃ

ተዐ

ተ:ተዐር:ቤተ:ተተር:ሃተ:ዐተ:ካተር:ሃይደ

ተ:ተዐር:ተርተር:ተርሃሃ:ተዐተ:ተ:ተ:

ሃተ:ተርሃ:ተዐተ:ተርሃ:ሃተ:ተርሃ:ተዐተ

ተ:ካተር:ተ:ተርሃሃ:ተ:ካተርተር:ተ:

*ተተ*ተርሃ:ተተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ካተ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ተር:ተር:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ካተ:ተተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ሃሃ:ተተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

ሃሃ:ተተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:ተ:

5,30

ተ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:

ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:ተርሃ:

Desunt multa

ኦ: ተሆ 1 1 ለ: * | ታ ተ ቱ: ካ | 1: ጻሃ: * | 1 1 1 R;
ፆ ተ 7: 1 ተ ሆ ቱ: ፆ ተ 7: ፀ ታ R 7: ካ 1 ሆ ገ ቱ ካ 1: ፆ
ተ R: ካ ለ ሆ: * 1 1: * | 1 1 1 R: ፆ ተ 7: ተ ሆ ለ ተ ገ:
1: ሆ ለ ተ ለ ሆ: ሆ 1 R ፆ ተ: ጻሃ: ተ R: ተ R ሆ ተ ፀ | ካ
ሆ R ካ: ካ ለ ሆ: ተ ተ ተ R ካ: ፀ ታ ተ 7 ቱ: R 1 1
ካ 1 ሆ: ካ ሆ 1 ገ: ተ ሆ 1 1: ሆ 1 1: ካ ለ ተ 1 ቱ: ተ
7 R ለ ሆ: ፆ ተ R: ተ R: * 1 1: ለ 1 ገ: R 1 1 ካ 1 ሆ ቱ:
6,13 ተ ሆ 1 1 R: * | ታ ተ ቱ: ካ | 1 1 ለ: ጻ ገ 1: ፆ ተ 7: ሆ ቱ:
1 1 1 ቱ ፆ ቱ * 7: * | ታ ተ ቱ: 1 ሆ ገ ተ R: 1: ፀ ታ ተ 7
ተ ሆ ካ: * ተ ሆ ሆ ለ ሆ: ፆ ተ 7: ተ: ፀ ታ ተ 7 ተ ቱ: 1 1:
ሆ ቱ R ቱ: 1 ሆ: * ለ 1 1: * 1 1: ለ 1 ገ: ፆ 1 * ተ R:
* 1 1: ሆ 1 ሆ ተ R: ካ | 1 1 ለ: * | ታ ተ ቱ: ሆ R ተ ገ ካ:
ተ ገ ተ R: ፆ ተ 7: ገ ቱ ካ ተ R: ካ | ሆ: 1 1 ገ: ሆ R ተ ገ
ካ | 1 ለ: ለ 1 R ፆ ተ R: ተ ተ ተ R ካ: ሆ 1 1 ሆ: ሆ ቱ:

6,13

116. VII
7,1

ፆ ለ ሆ 1 ለ ፆ

ሃተርርዮ፡*ተሠደ፡ካሃተ፡ሠ፡*ተተሰሃ፡ገ
ተሃ፡ገር፡ፀተሰሃ፡ፈሃ፡ተሠ፡ፀተሰሃ፡ፀተ፡ገተ
ሰሃ፡ፀተሰሃሃተ፡ሠተሃ፡ሠተሰሃ፡*ተተ፡ተሰ፡
ሃተሰሃተ፡*ተሠደ፡*ተተሰሃተሰሃ፡ገ
ገ፡*ተተ፡ተሰሃ፡*ተሃ፡ፈሰተ፡ፀተሰሃ
፡ካተተ፡ፈሃ፡ተሰሃ፡ሠተሰሃ፡*ተተሰሃ፡ተሰ፡
ካተ፡ሃተተሰሃ፡ሃተ፡ገተሰሃተሰሃ፡ተተ፡ፈሃ፡
ገተሰሃተሰሃ፡ሃተተተ፡ተሰሃ፡ሠተሰሃ፡*ተ
ሃ፡ሠተ፡ተሰሃ፡ፀተ፡ተሰ፡ሃተሰሃተሰሃ፡ሃተሰሃ
ካተሰሃ፡*ተተተ፡ተሰሃተሰሃ፡*ተተ፡ተሰሃተሰሃ፡
ተተተ፡ሃተሰሃ፡ሠተ፡ሰተሰሃ፡ተ፡ፀተ፡ካተ
ካተተሰሃተ፡ተሰ፡*ተተሰሃተሰሃ፡*ተሠደ
ሰሃ፡ፀተ፡ገተተ፡*ተተ፡ተሰ፡ካተ፡ሃተተሰሃ፡ሃ
ተተ፡*ተሰሃ፡ገተተ፡ፈሃ፡ተተሰሃ፡ተሰሃተተ፡

B#t7t#;11:*t#;t+P#t7t#;P#R#;t#t#-
R#;N#t#;1#t#;P#t#;H#t#t7t#;*t#;P#R#;P#t#;
1#M#R#;t#;1#;P#t#;H#P#P#;t#R#;*t#t#;
R#t#R#;N#t#;P#t#;t+P#t7t#;*t#;t#t#R#;
P#RR#;1#t#;P#t#;*t#;t#;P#P#P#;N#P#R#;
H#t#;P#K#;t#t#R#;H#t#;N#t#;P#t#;*t#P#R#;
*t#;1#N#P#P#t#;P#t#t#;N#t#t#;1#;*t#;
P#P#;P#t#;1#;R#t#t#;P#K#;P#t#;t#R#;B#-
R#t#;B#H#t#;P#;B#t#t#;P#;P#N#N#P#H#R#-
t#;t#;B#t#t#;t#P#;N#t#;H#t#;P#;t#1#-
M#R#;t#;1#;*t#;P#P#;t#;P#R#;B#R#H#-
t#;*t#N#P#;N#t#t#;H#t#;H#P#;N#t#;P#;
P#K#;t#t#;N#t#;B#t#t#t#;P#H#t#;P#;
t#;N#P#P#t#;P#t#;P#N#N#P#H#R#t#t#;

B#T7T E: 11: *T: T+P7T: P#R: TTT
R: NIT: 1IF: P: H1T7T: *IT: P#R: Y+P:
1M+R: +P: 11: P+T: H1P#T: +R: *T+H:
R+T+R: NIT: P: T+P7T: *T: TTT+R:
P#RR: 1IF: P: *T: +: P#P#T: NIT+R:
HIT: P#K: +P+R: HIT: NIT: P: *T+P+R:
*T: 1NIP#T: P+T+T: NIT: 11: *T:
P+P: P+T: 11: R+T: P#K: P+T: +R: B#
R+T: B+H1: P: B+T7: P: P#T NIT+R:
T: +T: B#T7T: 1+P: N1: H1T: P: 11:
T+R: +P: 11: *T: P+P: +: P+R: BRIT
T: *T NIT: NIT: HNT: HNT: NIT: P:
P#K: T+T: N1: B#T7T+T: P#H1: P:
T: NIT+P+T: P+P: P#T NIT+R: R+T:

ሃተቱ፡ፆተ፡BRIG1ተR፡*ተበሃ፡ተሃተ
7ተተ፡ካገተተ፡BተR፡*ተተ፡ተR፡ካበ
ሃ፡ሃቶR፡ተR፡ሃተገ፡ገRቶካ1ተR፡*ተ፡
ካተሃገ፡ተ፡ካተ፡ተ፡ተሃተ7ተተ፡ፆተ፡ካ
*ተ፡*ተተ፡ተተR፡ተሃተ7ተተ፡ገበተሃ፡ተ፡
ገበሃ፡ተገተR፡ፆR፡ሃ፡ሃተR፡ፆተ፡ፆተ፡
ሃተR፡ፆተ፡ተ፡*ተተ፡ሃበሃሃተR፡ፆተ፡
ተR፡በገተR፡ተሃ፡*ተተ፡ተR፡ካተሃ፡ካ
ቶተR፡ካሃተ፡ተ፡በተተ፡ተካበተተ
ካ፡ተ፡ካተሃካቶተR፡ሃተ፡ተ፡ተ
7ተተ፡ገበተ7፡ካቶተ፡ተ፡ተ፡ተR፡ሃ
ተገ፡በተተ፡*ተተ፡*ተተ፡በገተR፡ሃ
በተበተሃ፡Rተተ፡ሃተ፡ሃተ፡በገተ፡B
ተR፡ተሃ፡ተተተR፡ሃተተ፡ሃተተ፡

ር ሆሃተ፣ ካሃበገበ፣ ሃተ፣ ገፋ*በሃ፣ ፋቱሃ፣
 ሆበሃ፣ ገገ፣ *ተገሃ፣ ሃገገ፣ *ተገሃ፣ ሃበ፣
 ፋሃ፣ ሃገገ፣ ተ፣ ሃገገ፣ ካገገ፣ *ተ፣ ሃገገ
 ተ፣ ሆ፣ ሃበ*በ፣ ሆ፣ ፋቱሃ፣ ገሃ፣ *ተገ
 ሃ፣ *በ፣ ተገገ፣ ተገገ፣ ካገገ፣ ገገ፣ ገ
 ገሃ፣ ካበሃ፣ ሆ፣ በገገ፣ ተገገ፣ ገገ፣ *ተ
 ፣ በገገ፣ ሆገገ፣ ገገ፣ ሃበ፣ በገገ፣ ሆገገ
 ሆ፣ ሃገገ፣ ሆ፣ ገገ፣ ሆገገ፣ ሃገገ፣ ተ*፣ በ
 ገገ፣ ገገ፣ ሃገገ፣ ገሃ፣ *ተገበሃ፣ *በገገ፣
 ሆ፣ በገገ፣ ሆገገ፣ *ተገ፣ ሃበሃሃገ፣
 ፋሃገ፣ ሆገገ፣ ሃገገ፣ *ተገሃ፣ ሃገገ፣ ሃበ፣
 ሆ፣ ሃ፣ ሃገገ፣ *ተገሃ፣ ሆገገ፣ ፋሃ፣ ተ፣
 ሃገገ፣ ሃገገ፣ ተ፣ ካገገ፣ *ተ፣ ሃገገ
 ሃ፣ ገገገገገ፣ ሃበ፣ ሆ፣ ሃገ፣ ሆገገ፣

*ተ: ታሃ: ሆቹ ጸተ: ገበ: ዐተ ሆካ: ታሃ: ሆቹ ጸተ:
ጐተ: ሆተ: ታሃ: ታሃ: ታሃ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ታሃ:
ጐተ: ታሃ: *ተ: ታሃ: ጐተ: ሆተ: ሆተ: *ተ: ካገ
ገተ: ታሃ: ጐተ: ጐተ: ጐተ: ታሃ: *ተ: ሆተ: ሆተ:
ጐ: ሆተ: ጐተ: ታሃ: ታሃ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ተ: ሆተ: *ተ: ጐተ: ታሃ: ታሃ: ታሃ: ታሃ: ጐተ:
ሆተ: ጐተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ታሃ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ጐተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:
ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ: ሆተ:

(7,15)
9.22

11: *114: PNT1; P#R: 4M4; *N14
NΨ: 41P+T: P#K+R; N1P+R; *11
1; Ψ1111: +ΓΓ+R: Ψ+R+: P11Γ7+:
11+R: P+T: *11: P1R: 1Ψ: *+111+:
Ψ+P: 4R T N Ψ: +P+: 1P: P1: +P1:
1Ψ: *11N; +R: *11: P1M: 1: P+T: 4M4;
1P: NΨ: *11: P#K+R: N1P+R; B1T7
+T4: 4N1: +ΓΓ+R: N1P+R; B1T7
+T4: 711+R; +T: P1NΨ41P; 4P1
1: *11: +T: 4N1R+: NΨ: *11: P#K
+R: N1P+R; B1T7+T4: PNTN; +Γ
Γ+R: 4N1: +ΓΓ+R: 711+R; +T: P
#B+R: *11: N1P+R; 11#P1*1: *
11; +ΓΓ+R: Γ+*1: *1111; 11: P1

(7,15)
9,23

1Γ7+R;*+E:11+R;P+T:*+E:P≠R+

R:≠P:4D+R+R:β|NΨ4+P;Ψ≠R+:β+

1:4NΨΨ:Ψ+T:0|Γ|+1:β|T|PΨ

+T:4YDΓD:+E;ΨN*N:7≠Ψ+:1Ψ:

β|NΨ|:≠R+:+ΓΓ+R:1T7R+:Γ|ΨΨ

IR:01+T:YD+D+P4:0ΨB0LΨ+T:

1+T:β+T:7≠Ψ+:1Ψ;+T:β+T:+R:

β+:+E:4+1;Ψ≠R+:βh;1:β|T|P

*16

Ψ+T:+*+:β|NΨ:01Γ7:Ψ147D;*+

Γ*;+ΓΓ+R:1T+D R;*+Γ*;Ψ+:1Γ-

7R|*;7D*+:β|NΨ|;Γ|Γ:β+4:1:

*+T:4Y+Γ:~E:|+R+:B+R+:≠P:4

Y+R+:4|P;Ψ≠R+:β|NΨ4+P;≠P:|:

D+R|;+Γ*;Ψ+:Ψ+T:Γ≠4+:+*

17: ሐተር: *ተፎ: የተተተር: ሐተር: ሠላዊት:
 ሐበሠሐገገርተር: ተርተር: ሐተገገላላገገ:
 ተር: ተተተር: *ተርተር: ገገ*፣: ሐሃሐ:
 ሐተ: ሐሃተ፣: ተተሃተሃተ፣: ሐተ፣: ሐተ፣:
 ተሃ: ተ፣: *ተሐተ: ሐተገገተ፣: ተሃተ፣: *ተተገተ:
 ሐገገር: ሃተ፣: ተሃተ፣: ሐተሃተ፣: ተሃ: ሃተሃተ / 7,17
 ሐተ፣: ሐተገርሐሃ: ሃተተ፣: ሐበሠሐገገሃ: ሐተ፣:
 ሐሃተ፣: *ተ፣: *ተተሐሃ: ተሃተ፣: *ተተገ-
 ተር: ሃተርተ፣: ተሃ: ሐሐተ: ተሃገር: ሃተ፣:
 ሐሐሃ: ሐተ፣: ተርተ፣: ሐተ፣: *ተ፣: ተ፣: ተሃ-
 ገር: ሃተ፣: ተሃ: ተ፣: ሃተርተ፣: ሐተ፣: ሃሐ-
 ተሐተሃተ፣: ሐተ፣: ሃተርሃ: ተሃ: *ተተሐሃ: ሐተ-
 ተ፣: ሃተርሃ: ተር: *ተ፣: ሃተርተተ፣: ሐበሠሃ:
 ሐተተሃ: ሃተ፣: ሐተገገሃ: *ተሃተ፣: ተ፣: / 7,18

ተተተRህ;ሃተተ;ፋሃ:ተR:ተ:ፀተተተ:
*ተሃተ;በተተ:ሃበተተ;*ተተ;ፀተ:ህሃ
ተ:*ተ:ተR:Rተተተሃ:በተ:ሃተተ:ተተ:
ተተ;ሃRተተተ;ተተተR:ፀተ:ተተተR;
ህበተ;ሃተR*ተ;ህበሃ:*ተተ:በተ:ፋሃ:ተ
ተተ;ፀተሃ:በተተR:በተተ;*ተተተ;
ፀተR:ፀተተ;ሃተተተ:ተR;ፀተR;Rተተተ
ሃተተ;ተሃተተR;ፀተ;ሃተ;*ተተ:ተ:ተተተ;
ሃበተበ;ፀተተተተ;ፋሃ:ፀተተተ;ፋሃ;
ተ:ፀተተ:ሃተተ;*በተR*ተተ:ተተተ
ተ:ተR:ፀበተተተ:በተተ:ተተሃሃተተ:
ፀተተ:ሃተተተ:ተR:*ተተ:ሃተተተR:ህተ:
ፋሃ:ሃRተተተ;ሃተተተ;ተ:ተተ:ሃተተ;
ተተ:ፀተተተተ;ሃበሃፀተR:*ተሃ;ፋሃ;

ᐅᓪ: ᐃᓪᓂᓪ: *ᓪᓂᓪ: ᕐᓂᕐᕐ: ᓂᓪ: *ᓪ: ᓪᓂᓪ: ᓪ
ᓂᓪᓂᓪ: *ᓪᓂᓪ: ᓂᓪᕐᕐ: ᕐᓂᕐᕐ: ᓂᓪ: *ᓪ: ᓪᓂᓪ;
ᕐᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: *ᓪ 7,19
ᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᕐᓂᕐᕐ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᕐᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᓂᓪᓂᓪ: *ᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: *ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: *ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: *ᓂᓂᓪ
ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ 7,19
ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ:
ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ;
ᓂᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ: ᓂᓪᓂᓪ

11:*1T4:BR+Γ:ΠRb+:D+Γ:ΓI;
+R:*1T:4+V1+4:ΨR+:D+:B+R/
I:*1T4:BR+Γ:1RΓ:ΔV:*1T:+R:
*1T:4+V1+R:Π+Γ+:*1TΠΨ:14/
Π+RΠ:+D:BR+Γ+R:BR+Γ:ΠI;
Γ+Γ+:BΔT7+T:ΠΓ:D+Γ:*1T:ΠIΓ:
ΔV:1:ΓΔΓ+R:+D:+I:4VΓ:BR+Γ;
B+R+:1RΓ:ΨR+:ΨITTI:+D:Ψ/
R+:*1ΓΨ:Ψ1RV:ΨΠT:V+TTI4;
*1TΠΨ:ΨITTI:ΠΠΨT+D:bI:
7ΔΓI:*Π4BΔT7+:*1T4:Ψ+D:
BRIT+Ψ+TV:+D:Ψ1R:*1T:ΠI/
D+R:TΔV+Γ:Γ+Γ+:BΔT7+T:ΠΓ;
D+Γ:*1T:ΠIΓ:ΔV:1:BRIT+ΨIT

ሠደ፡ገተሠ፡ገበሠ፡ሠተተ፡በገተ፡
ገገ፡ፆተካ፡ተ፡ፆተ፡ፆገተ፡ተገ፡ፆገገ፡
ተገ፡*ተተካ፡ተሠ፡ሠተሠ፡ተሠ፡ፆተሠ፡
ተተሠ፡ተሠ፡*ተተሠ፡ገገ፡*ተ፡ገገ፡ፆ-
ገገ፡ተ፡ተሠተገ፡ፆተ፡ተ፡ተሠ፡ፆተሠ፡
ፆተሠ፡ተ፡ተሠተገ፡ገገ*ተተሠ፡ተ፡ተ-
ተሠ፡ፆተሠተ፡ፆተ፡ተሠ፡*ተተሠ፡
ተሠ፡ፆተ፡ተ፡ተ፡*ተ፡*ተሠ፡ገተሠ-
ገ፡ተሠተ፡ተ፡ተሠተ፡ፆተ፡ተሠ፡*
ተተሠ፡ተተ፡ፆተሠተተ፡ተተሠ፡ተ-
ተ፡ገተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተ-
በተተሠ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተ-
ተተ፡ተተ፡*ተተ፡ገተ፡ገተ፡ተተ፡ተ-
ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡ተተ፡

n 7,21

viii. ci
+
ገገ

ከተገ

ሦተገብረ፡*ተ፤የገተ፡ካገረሦተ፡ቦ፡
ገ*ገ፡ሦተ፡ካገረሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ካ፡
ሦ፡*ተ፡ሦተ፡ገገ፡ሦተ፡ገ፡*ገገ፡ካ፡
፡ሦ፡ካገረሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡
ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡*ተ፡
ሦ፡ገ፡*ገገ፡ካ፡ሦተ፡ካገረሦተ፡
ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡*ተ፡ሦተ፡ሦተ፡
ቦተ፡ተገተ፡ሦተ፡ተ፡ካገረሦተ፡*
፡ሦ፡ካገረሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ተ፡ሦተ፡
፡ቦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡
ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡
፡ተ፡ሦተ፡ካገረሦተ፡*ተ፡ሦተ፡ቦተ፡
ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡

8,3

~
+

:114
#9,1

ሠገተ ሃተ; ተገገተ ሀ; ሀተገተ ሀ; ተ*ተ ተገተ;
ተገ: ሀ ተሃ: ሃገ ሀገ: ተሃ: *ተሃተ: ሀተገ: ተ-
ሀ: *ተገ: ሃተ ተተ ሀ: ሀተ: ተሃ: ሃተገገተ: *
ተ ሀ ሃ: ሃገ ሀገ ተ ሀ: ተሀ: ሃገ ሃገ: *ተሃ-
ሀ: ሀ ሃ: *ተገ: ሀ*ሀተ: ተ ሃተ ሀ: ሃገ ሀገ-
ተ ሀ: ተሃተገ: ሃ ሀ ሀተ: *ተተገ: ሀተገ: ሀ-
ሃተገ: ሀ ገተ: ሀ ሀተ: ሃተ ሀ ሃ: ተገገተ ሀ: ሀተ-
ገተገ: ገገገተ ሀ: ተ ሀ: ሃገ ሀተ: ተ ሀተ ሀ:
ሃተገ: ተተ ሀ ሃ: ሃ ሀተገ: ተተ ሀ ሀ ሃ: ሃተ-
ተተ: ሀገተ ሀ: ሃተ ሀ ሀተ: *ተተ ሀ: ሀ ገተ:
ገገተ: ተ ሀተ: ተገገተ ሀ: ሀተ ሀተ: ሀ ሀ ሀተገ:
ሃተገ: ተ ሀ: ሃገ ሀተ: ገተ ሃተ ሀ: ሃተገ: ተ-
ተ ሀ ሃ: ሀገ: ተሃ: ተተተ ሀ ሀ: ሃተገ: ሃ-
ተ ሀ ሀተ: ሀገተገ: *ተተ ሀ: ሀ ሀተገ: ሀ ገተ:

ቁገቱ፣ ገበቱ፣ ቁገቱ፣ በሆ፣ *ተ፣ ሆገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

om 77

ሆ ቁገገገ፣ ገገ፣ *ተ፣ ሆገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

9,4

ሆገገ፣ ሆገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ገገ፣ ገገ፣ ሆገገ፣

ገገ፣ *ተ፣ ገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣ ገገ፣ ሆገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

ገገ፣ በገገ፣ ገገ፣ ሆገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ገገ፣ ሆገገ፣

ገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

ገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣ *ተ፣ ሆገገ፣

ገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ ሆገገ፣ ገገ፣

ገገ፣ በገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ተ፣ በገገ፣ ገገ፣ በገገ፣

ገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ተ፣ በገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

ገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ በገገ፣ በገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ ገገ፣ በገገ፣

ገገ፣ *ተ፣ በገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ *ተ፣ ተ፣ ተ፣

በገገ፣ በገገ፣ ገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣ በገገ፣

*ተ፣ ሆገገ፣ *ተ፣ ሆገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣ ተ፣ ሆገገ፣

BR|H7 t; *11 NY: Γ*;*: b1: P|1Γ7 t;
*11: 11 + R; *11 H: P t; *P; +1 P t: B #7
+ R; *P t: P *R t: b h; 11: *11 H: b |1 P;
N|11 t: Γ # H 7 t; *11: 1 P: b + P: B #1 NY:
117: H N t: H NY: B #17 t: P # R: N | b t 9,5
R: 111 + R; B #17 t: NY: 111 1 P; H N t:
H P 1 Γ: *11: P # R t: N | b t R: P N t N t P
H: B R h 1 1; + Γ Γ + R: + R P t B | H P # K H;
*P: b + R t: B R h 1 Γ: N | b t R: B #17 t t;
*P: H N t: *N + R: b + R t: H | 1: P t: Γ # H
t: N 1: 1 P: 117 R NY: H | 1 + R: P N t N t (9,5)
P: 1: P 1 R b t: H | 1 NY; H | 1 Γ P + R: + Γ Γ
+ R: + R P t B | H P # K: 1: H | 1 NY: b t: + R:
b # P P t: b + R t: P + R: + t: B R h 1 1 t;

8 m

ተገደ: ተገደ; ገበየሁ ገበየሁ: ሆኖ: ገበየሁ: ተገደ: ተገደ 9,6

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ሆኖ: ገበየሁ: ተገደ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ሆኖ

ተገደ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: 9,7

ሆኖ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ሆኖ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ: ገበየሁ

8m

Rf: P R f: P P P f: f h f: * H f: f f: * H f:
f R f K: f f: * H f: P f: f P: D f R: P f f: h N /
f: P f f: h N P: f N f: f R f: f R: f R f K f f:
N f R: f h f: P f f: P R f f f: P f f: f f f:
N f R f f R: h N f: P f f: f R f K f f: h N P:
* H f P: P f R P: f h f: P f f: h f f f: P f /
f f: f f: f P: f: f f: h N f: P f f: f R: f R f /
K f f: h N P: f f: h f f * h: f R f: h f f f:
h P f f: f h f: P f f: f h f f f R: f f: * N /
f f: P f: h N P: f R f K f f: N f R f f R: f: B /
f f f f f: f h f f: f R: P f f: P f f: f f f /
R: P R f h: P f: P f f f f: * H f: P f f: f f f R:
f R: P f f: f R f K: f P: f N f: f R f: P f R f:
P f P P f: * f R f: f f f f: h N P: P f f: f R:

140 + R0; + P; + R: 7 R-1 K; 4 P + R +: 4 |
 P: P + P: + + P + 7: N P: P +: N -1 R: 4 N -1: P |
 1: 4 N P: * -1 P: P -1 R P: + P + R: B + 7 |
 R +: P -1 P + R: * -1 P: P -1 P + R: -1 + R: |
 P +: P: -1: 1 N + P | P + 1: R | P + R: P -1 P: 9, 10
 -1 P + R H: P -1 P: * + 4 1 +: | P -1 P: P |
 -1 R P +: N 1 + P: * -1 P H: P P: B + 7 +: 1 N |
 +: + R +: R | P + R: * -1 P: P -1 P: -1 P + R +: |
 B H P -1 R P: B + 7 +: * -1 P: P -1 R P: R |
 P + R: * -1 P: P -1 P: P R | P | P: B H P + R P: |
 B + 7 +: 4 | P * H: + R +: 4 1 P * -1 R H N 9, 11
 P: -1 P N P: P: N | P N P: * -1 R H N P: 4 |
 P -1 P: + R: P + P: -1: N -1 R P +: P: P + P +: |
 4 N -1: -1: P +: P N P P +: + P: | P R +: P:

140 + R N; + b; + R: 7 R - K; 4 P + R +: 4
P: P + b: + + P + 7: N P: P +: N - R: 4 N - P
11: 4 N P: * - 1 P: P - R P: + 1 + R: B + 1
R +: P - 1 + 7 + R: * - 1 +: P - 1 + 7 +: 1 + R:
P +: 1 P: +: 1 N + P - 1 + 1; R - 1 + R: P - 1 +: 9, 10
1 + 1 + R 4: P - 1 +: * + 4 1 +: 1 + 1 +: P
1 R P +: N 1 + +: * - 1 + 4: 1 P: B + 1 +: 1 N
+ : + R +: R - 1 + R: * - 1 +: 1 P - 1 +: 1 + 7 R +:
B + P - 1 R P: B + 1 +: * - 1 P: P - 1 R P: R -
1 + R: * - 1 +: 1 P - 1 +: P - 1 + 1 +: B + P - 1 R P:
B + 1 +: 4 1 + * 4: + R +: 1 + 1 + * - 1 R 4 N 9, 11
P: 1 + 1 N P: 1 P: N 1 + 1 N P: * - 1 R 4 N P: 4
P - 1 +: + R: 1 + P: +: N - 1 R 1 +: 1 P: P + P +:
4 N +: 1 +: 1 +: P N P P +: + 1 +: 1 P R +: 1 P:

ሃተቱ: ካለሃ: *ተቱ: በገጥ: የታደሱ: የተቱ: ላሃ: ገተ
የተ: ተተሃተቱ: ገሃ: *ለተገለገለሃ: የተሃ: ተሃ: *
ተ: በገጥ: ገተገለገለሃ: ተሃ: በተገተ: ተገተገለገለሃ: የገ
ተገተ: ላሃ: ካለተ: ተ: ሃተገተገለገለሃ: ካለሃ: የተ: ተሃ: ተሃ:
ተተሃተሃ: የተ: ተ: የተ: ተተተተሃ: ገሃ: ገሃ: ገሃ:
በሃ: ተ: ካተሃ: ካተተተ: ላሃ: በገጥ: ተ: በገጥ: ተተተ:
የተሃተ: *ተ: ገገጥ: የተሃተሃተተገተ: ተሃ: የተ: ተ:
ላሃ: ተ: ተሃ: ካተ: ተ: *ተተሃ: የተ: የተሃተሃተ:
ተ: የተሃተ: ካሃተተተ: ተ: ተሃ: ተተተተሃ: በገ
ተ: *ተ: ተሃ: የተ: *ተሃተሃ: ተተተተሃተ: ተ: ተሃ:
በገጥ: ተተተተተተ: የተተተተ: ተተተ: ተሃ: የተ: ተ: የ
ተተተተ: በተተተተ: ላሃ: ካሃተሃተሃተተተ: የተ
ተተተ: የተሃ: ተ: *ተ: የተ: ተ: የተ: ካተ: የተ:
በገጥ: የተ: ላሃ: የተተተ: ካለተ: ገገጥ: የተተተተ: የተተ:

9/13

ገ

ገሃተር:ሃተ፡ጸሃተር:ገተተርሃ:ሃተ፡ሃተ
ፆ:ተርተር:ገሃተር:ፆተ፡ገተ፡ተር፡ተ
ተርተር:ፆተ፡ሃተ፡ፆተ፡ሃተ፡ተ፡ተ፡
ሃተር:ሃተ፡ሃተ፡ተ፡ፆተ፡ጸሃተር:ገተተርሃ:
ሃተ፡ገሃተር:ተርተር:ሃተር:ፆተ፡ተ፡
ፆተ፡ተ፡ተ፡ፆተ፡ተ፡ተ፡ሃተ፡ሃተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ገተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡

9,18

ተርተር: ስተ: የተርተር: ህብ: በባባ: ሆተርተር:
ርብ*የተርተር: ህብሆ: ሆተርተር: ተር: ሆተርተር: ባ/
ለየየተርተር: ተር: ተር: ህብ: ህብ: ህብ: ተርተር/
ቲ: በተርተር: ህብ: ህብ: ተር: በተርተር: ህብ: ተር: ህብ: ህብ/
በተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:
ተርተር: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ህብ: ተር: ህብ: ህብ: ህብ:

፳፻፲፱

ተገደ፡*ተሰላ፡ቤ፡በገገ፡ፆተ፡ሦተ፡ፆገገ፡
ገ፡ሦተ፡ፆተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡ሦተ፡
ተገደ፡ተገደ፡*በሰላ፡በገገ፡*ተ፡ተ፡ሦተ፡ሦተ፡
ገ፡ፆተ፡ሦተ፡ፆገገ፡ሦተ፡ሦተ፡ፆተ፡ፆተ፡
ሰላ፡ቤ፡ቤ፡ቤ፡*ተ፡በሰላ፡ሰላ፡ሰላ፡ሰላ፡ሰላ፡
ገ፡*በሰላ፡ፆተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ሰላ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡
ቤ፡ተ፡ተ፡በሰላ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡
በገገ፡ፆተ፡በገገ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡
ተ፡ተ፡በገገ፡ፆተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡ተ፡
ፆተ፡*ተ፡ተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡
ተ፡ተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡
ተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡ፆተ፡

14,4

8.

Rቱ፣ተገገተR;BገገተR:ጸቱሃቱ:ቱሃገሃቱ
ገሃ:ገተሃተR:ተተተR:ሃተ፡፡ተሃ:ሃገገተ፡፡
BተRገ:ሃተR:ጸተ፡፡ገገተR:ገገተ:ገገ:ጸቱ
ሃቱ:ገሃ:ጸቱገገ:ገገ:ጸቱ፡፡ገገ:ጸቱ፡፡ተ
ቱ:፡፡ገገ:ሃተRቱ:፡፡ተ:ገሃ:ሃገገተRቱ:ሃተሃ
ሃቱ:ገገተ፡፡ሃገገ:ሃተRቱ:ተተተR:፡፡ገገ
ተተ፡፡ጸተገገተR:ሃተ፡፡ገሃ:፡፡ተ:ሃሃተ፡፡
ገሃ:ሃተ:ሃተRሃቱ:ገተሃሃተ:ገሃተ:ገተ፡፡
ገገ:፡፡ተ፡፡ገገተRቱ:ጸቱሃተ፡፡ገተሃተR
ተተተR:ሃተ፡፡ተ፡፡ሃገገተ፡፡BተRገ:፡፡ተ:ሃ
ሃተ:ጸተ፡፡ሃገገተ፡፡ተሃገገ:ሃተRቱ:ሃገገ:
ሃገገ:ተሃገገ:ተተገገሃገገ:፡፡ገገተተ፡፡
Rተገገ:ገተሃቱ:ሃተ:ተተሃተ፡፡ሃተ፡፡ገገ:ሃተ
ተገገ:ተሃ:ተተተRሃ:ሃተ፡፡ሃተRሃቱ:ገሃ;

ተ:ተሠ:ሃሃቶቶ;በገተተ:ቶተ:ቦቶተ:ሃሃ
*ሃ:ቶቶተ:ተተተ:ሃሃተ:ሃሃተ:ሃሃተ:ተተተ:
*ተ:ሃሃተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ሃሃ;ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
*ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
በቶ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
*ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:
ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:ተተተ:

11,7

የተ

ተርተር: ፊ: *ሰካሰሃ: *ተሃት: ፍሎ: *ተተ: ለፊ:
ተር: ተ: ሰገተ: ገር: ካላተር: ካላ: ሃተ: ፆሪሃ:
ገሎገሰሃ: ተር: ሰገተ: ገር: ካላተር: ካላ: ሃ
ተ: ተተሃተ: ሃተር: *ተተር: *ተ: ለፊ:
ተር: ሰገተር: ፆተ: ካላሃክሃተር: ሃተር
ገሰ: *ሰ: ሃተር: ለፊ: ሰገተ: ሃተር: ገሰ: *ሰ:
ሃተር: ሰገተር: ሃተር: ፆተ: ገተር: 13, 8
ሃተ: ሰገተ: ካላተር: ፆተ: *ተተር: ገተር:
ሃ: ሃተተር: ካላ: ሃተር: ካላ: ሃተር:
ካላ: ገተር: ሃተር: ካላሃተር: ሃተር: ሃተር:
ተተር: ገተር: ገተር: ገተር: ገተር: ገተር:
ተተር: ገተር: ገተር: ገተር: ገተር: ገተር:
ካላ: *ሰተር: *ሰተር: ገተር: ገተር: ካላ:

ካላሃ: ካቶሎካ: ተካላ: የሐዘን: በደቀ: *
ተካላ: ላሃ: የሃሃ: *ተካላ: በተገተ: ካላ: ተካላ:
ላሃ: በሃ: ተካላ: የላሃ: በተገተ: ተካላ: ተካላ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
በተካላ: ተካላ: የሃሃ: ተካላ: ተካላ: በተካላ:
በተካላ: *ተካላ: ላሃ: የሃሃ: በተገተ: የሃሃ:
ላሃ: የሃሃ: የሃሃ: *በሃሃ: ተካላ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:
ተካላ: ተካላ: ተካላ: የሃሃ: የሃሃ: የሃሃ:

13,6
18

ላሃ: ካላሃ:
13,7
9

14,2

R N Ψ : 7 I F : 7 I N * N ; Ψ 1 R P : B R T T F : B R T T
 T H 7 N P ; H Y N Γ N ; P F : 7 Γ Γ : 7 H P : N Ψ : 7 M *
 T R T P ; T R : 7 I F ; H I T * H ; ≠ R F : B R T T 7 T R : T
 Γ T R : Ψ T R F ; P T F : Ψ T F : T R ; B R T T T H 7 N
 P ; H Y T F : 7 H P ; H P F : H N T R I F ; 7 I F : Ψ T F ;
 * T R T L P I T P I ; Ψ T P : P R I P I T : Ψ T F : T P F
 T 7 : * T T 7 T P I ; Ψ T F : T : B Ψ P ; T 7 : * T T N Ψ : B
 R T F : 7 I F : H I T * H ; ≠ R F ; * I F : T R : T 7 T F : T
 F ; H P F : T Ψ N T F : 7 H P : B R T T T H 7 N P ; Ψ P :
 H N T R I F : 7 I F : H N Ψ : * I F ; T R : H P T P T : Ψ T
 P N ; Ψ : * T T H : T 7 F ; Ψ Ψ R F ; B R T T T H 7
 N P ; H P F : R T P F : T F ; K T T T T P : T 7 T R : H
 P T K R F : B I N P H : T 7 T R : 7 N H : H P T K R F : * T
 Ψ R T : Ψ P : T F : T T T 7 : N 7 T F : * I F : N I F : 7 T P F :

P

14,3

P N ; Ψ : * T T H : T 7 F ; Ψ Ψ R F ; B R T T T H 7
 N P ; H P F : R T P F : T F ; K T T T T P : T 7 T R : H
 P T K R F : B I N P H : T 7 T R : 7 N H : H P T K R F : * T
 Ψ R T : Ψ P : T F : T T T 7 : N 7 T F : * I F : N I F : 7 T P F :

RNΨ:Y: 1-1 f: 1-1: R+D: Ψ R+: H Y: N-1 R-
D+R: * 1-1: H I D+T: Ψ T P I E: D-1: Ψ-1: * 1-1: * 1-1
T P I-1; N Ψ: * 1-1: N I E: +R: H P-1 D+T: Ψ I Y: N-1 R D-
+R: * 1-1: N K: * 1-1: * 1-1: 7+R: 7 H Y: B-1: 7+T: P I-1
M: Ψ R+: H I E: H Y-1 D+T: H N Ψ: Ψ T P: +R+: 7 I-
E: Y: P N T N T P: * 1-1: H: * 1-1: Ψ-1: D E-1: H N-1: H
Y-1 E: Y: D+T: Ψ-1 R+: +R: R I D+R: 7 I E: Ψ+D: * 1-1
+R H P I E-1: Y: B R+T+T+R: A K: 1-1: +R H: Ψ-1
1-1: +* 1-1: +R: Ψ-1 E: B R D+T: +E-1: +R: 1-1: +H-1
Ψ-1 E: 1-1: +R H: Ψ-1 E: * 1-1: H N Ψ: * 1-1: H: Y: B-1
R+T+T+T+T+T: Ψ+D: 7 D+T+R: +D+T: 1-1: * 1-1:
P I M: +1: * 1-1: H: 1-1: Y: +1: * 1-1: H: N-1: T R+* 1-1
1-1: 1-1: D+T: B R N T N: Ψ+H 1 R: Ψ-1 E: H I P: 7 I E:
B R D+T+T: N I D+R: 1-1: +R: Ψ-1 E: Y: N I E: +1: 7

15,1

15,2
714

*A M I R : + P P I : N + T A : F # T A : b + T : * A T : + R ;
H P A T + R : + T : H P I P T : N I P + R : * A T : * I /
T T I R : B A T + T : H I P + T : T A P + T : A P : Y + T T A -
R ; H T : N I T I : B R A T + T : P + T : T A T + R : + T P ;
A P : T M I P P H : P T T T : N I T T : + T : * A T : P I P ;
P + T : T I T : H I T H : F A T : P T : P T : H P I P T N ;
H I P + T : P T : B A T + T : H + P T : * I T : + R ;
N I T T I : B T R A ; + T : P T : N I T T + T P : * I T N -
P : P T : P R T : * I T + T : A P : T + P T : A P : * N T R -
I N P : P + R T ; T A T + R : + T P : P A R T ; b + T : T -
T R : P R I P P H : P T R T : B A T ; B R I T T ;
B R A T I T N P : P T : F A T ; P T : P T : B A T + T ;
T H T : P + T : * A T : P T T T R : H T : A P : * A P -
T : P + T ; P A R T : H I T : + * I T : A P : H I P + T ; P T ;

*1R:Γ1T B3:Π1Γ:Ψ1R1:1Ψ:Ψ+4ΓD:4IT1E;
β+4P1Γ:*1E:4D1:Ψ1P11;41:1Ψ:R1N*4
+β:4IT1E:4DΨ:Γ3*:+R+:1Γ:1:β+:B1
P7:+R:*1E:B3R:1T1+1:3P:+1:Ψ+R+:Ψ1
R+:β1:1Γ:4DΨΨDΨ:4Γ1βDΨ:Γ1P+4:
Π17+1:ΓD+:Γ1+R:1Ψ:R1N*1Rβ:4DΨ
ΨDΨ:4Γ1βDΨ;+R:Ψ+R:+1:*N4+Γ1Ψ
1:3P:4DΨΨDΨ:+P11:Π+Γ1:P1Γ+R:Γ1T
B3:1:R+Γ:Γ1T P1Γ71:1Γ:4Γ+Ψ1D:7
1*:B1β1:1T7R+:4Γ+Ψ1D:1Ψ:*1T DΨ:
+R:1Rβ17R71T:*1E:Ψ1R:*1E:1E
R+Γ:1Ψ:β+Ψ:4Γ+Ψ1D:71*E:+R:*1E:
178 ° Γ+P1P+R:β+R:1Γ: B31E:ΓD+:E R+:Ψ1
R:Γ1T B3:B3R1:1Ψ:1Rβ3:Ψ+β:Γ1T P1

17.7

x

17.8

በገገጽ ሄገ: ሃደገ ለገገጽ ገገጽ: ሃደገ: *+ሃ: ገ: ገገጽ ገገጽ
ሃደገ: ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: *ገገጽ: *+ሃ: ገገጽ: ሃደገ:
ገገጽ ገገጽ: ሃደገ: ሃደገ ሄ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ሃደገ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ *ገገጽ ገገጽ ገገጽ: ሃደገ: ሃደገ
ሃደገ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ሃ: ሃደገ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ: ሃደገ: ሃደገ:
ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
በገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
በገገጽ ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ: ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:
ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ ገገጽ:

ተርጉሞች፡ ተጽዕኖ ስርዓት፡ ማሳሰቢያ፡ ዘጠኝ

D 111+ : +R: R+1: p+t: +R: 4+111+R:
 N+R: +: Ψ+Γ+7+Ψ+T: N: I: ΓN+7: +Ψ: +
 4P+Γ: B+4P+K: +Ψ+1R: B+T: +Γ+R+T: 4P
 +T+T+P+T: Ψ+R+T: D+T: +1: R+T+R: +Ψ: *+R+P
 +R: Ψ+R: Ψ+R+P+V+N: N+Ψ: N+I*P: N+R+P+R: 4P
 +T: +I: +1+R: N+I+T: T+N+Ψ: Γ+T+4: N+R+P+R: +T
 1+R+T: 4+T+T+T+Γ+T+R: B+R+I+4+T+T: +Ψ: +Γ+R+T:
 *+R+T: +T: P+T: +1: P+I+R+P+T: N+R+P+T: B+T: T+N
 Ψ: *N+T: N+R+P+T: 4N+T: Ψ+I+P: 4R+H+Γ+T+T:
 +1: +T: P+T+Γ+T: P+N+T: R+T: +1: *N+T: Ψ+N*+T: N:
 N+I*P: N+R+T+T+T: N+Ψ: N+I+T: 4P+T+T: P+T: 4P
 N+Γ+N: B+T+T+R: B+I+4P+K: P+R+T: T+T+R: Ψ
 +P+T: Ψ+R+T+Γ+T+N+Ψ: *+T+P: Ψ+R+P: P+I+P+T: B
 N+R+4N+T+T: +R+T: *+T+T*+T+Ψ: Γ+T+T: B+I+

2m 9
 25 10 19

// in ne
 2 m

A
 57c

3

PIRYIT: NPS: C#4: NTRPT: B#T7
 R: 4PNCN: Y+P: BILYK4: NICT: KR+4T: TIC
 N+IIT*ITTR: KR+4T: IT: YIYPT: NIP
 TR: B#T7: B#T7: BRNT: YIE: EIT: PIRYIN:
 YIT: B#T7: YN*NT: I: KR+4T: AR+P:
 Y: IT: YI: *IT: NIT: NICT: NIT: 4YICT: 4:

ny
mugico

7

TRPT: PRIP: BANIE: I: PIRYIN: TCTB:
 PIRYIN: YRPT: *IT: TR: BR#T: B#T7: BR
 NT: YIE: Y+P: PRIP: YRPNY: Y: BILYK: 4
 PRT: PIRYIN: YRP: Y: B+P+4: T: Y: B#T7
 Y: YTRIT: T: YRP: *IT: TR: BRNT: *
 YIR: PR: YRP: YNCT: TIC: PIRYIN: Y+P: 4
 N: IT: PR: YRP: YIT: P+4: TR: CT: N
 Y: PIRYIN: RIT: YTR: YIT: Y: PIRYIN: TCT

kncta
~hu
a vto
tenu

no
vncdo

5
ppolo
lira
mili

*11:7+P+R:-P:YIRYIN:R+K7#*1:G1F7;

1M:+CCT+R:-P:YIRYIN:P+PP+M1F7+P

+R:+T+R:+T+P:-P:Y1CCT+R:41P:+*1:NI

1E:P+T:Y+P:-T+P+T:YIRYIN:Y+T+T:+T

T+R:R+T+T:NT:-P:B#T+P+R+Y+R+P:*+P

P+R;Y+T+T:YIRYIN:4P+*+T:NT+P+T+T+P

T+T+R:*+T:NT+T:Y+P:P+R+Y:Y+T+T+P+T

T+R:B#T+T:NT+T+R+T+T:NY:Y+T:*+P+P+T

R:NI+P+T+T:7+T:Y+P;T+T+P:Y+*+P+T+T

Y;Y+T+T+P+T+R:B#T+T+P+R+Y+R;B+R

NT+R:Y+T+*+T+T:YIRYIN:P+R+T+T+P:7+T

T:*+T:NT+T:Y+P:7+T+P;Y+*+P+T+T+P;Y+T+T

NY;T+T:NY:Y+T+B+R+T+R:YIRYIN;4+T+T

P+T;P+T+R;T+T+R:P+R+Y;7+T:Y+T+T

fi
no

7.1
solus
repe

5 8

BRNT;hptf:fhptf:tt:mtpr:ptftf;
 f:ptptf:nttrf:ptptf:*tr:hpt:pt;
 ptf:ft:ptpt;ptnt:ptft:tnp:ptf:htp
 t:*nhbttt:*ttt;ft:np:*ft:htp
 tr:*tt:hpttrf:hpt:ptb:trtf:btt
 ft:ptf:pt:bhptk:trtf:pt:ptpt:pt
 r:ptf:ft:*tt*trnt:tnp:*nt:hft:
 hpt:ftptf:hptf:pt:bh*ttttpt:tn
 p:ptf:hptt:h:kttrtrt;nttr:pt
 tn:hft:tt:*tttt*:tttt:tttrf:
 hpttr:htrtt:nhtr:tt:bhptk:ptp
 btr:ft:pt:bh*tt:npbntptf:ntnt:ptf
 hptnp:ptf:pttrttnt:*tt:h:tr:htpt
 btr:tr:pt:ptf:*ttnt:htrptp:pt:

7

18

10

19

11

* * # 4 1 : * + Γ * ; Ψ R 1 Γ : 3 Γ 1 Ψ 4 ; Ψ + 4 4 0 ; 1 Ψ
1 + Γ : 3 Ψ : 1 Γ : + Γ : 7 1 * ; + Ψ 1 Γ R ; Ψ 1 Ψ 1 Γ 4 Ψ + 4
4 0 : 7 1 * ; 1 Γ + * + Γ * ; Ψ R 1 Γ : 1 + Γ : 1 Ψ + : + R ;
* 0 : Ψ 1 R : 1 Γ : 3 Ψ : 1 Γ : 1 1 1 7 1 : 7 1 * ; + Ψ 1 Γ R ;
1 3 Γ Ψ 1 1 : 7 1 * ; 3 Ψ : Ψ R 1 Γ : 1 Γ : 0 Ψ 0 : Ψ 1 4 1 0 ; 3
Ψ : 1 Γ : R 1 4 Ψ : 0 Ψ 0 : 1 0 Ψ 4 ; R 1 Γ Ψ : 0 Ψ 0 : 3 Ψ ;
Ψ R 1 Γ : 0 Ψ 0 : 3 Ψ : 1 Γ Γ : B 0 0 * + Γ * + : 7 1 * + :
Ψ R 1 Γ : Ψ 1 0 1 0 Ψ : 7 + * : 1 Γ : * 1 Γ Ψ * + Γ + * 1 :
+ R : 3 Ψ : 1 1 1 + Γ : 7 1 * ; 1 Γ : Ψ 0 + Γ 4 : + Γ : * 0 : 4
0 Ψ : * + Γ * : B R 1 7 + R : 1 : 1 + Γ : 1 Ψ + : B # 7 + Γ :
R + : Ψ 1 R Ψ : + Γ Γ + R : 7 1 Γ : Ψ + 0 : Γ 1 * Ψ 1 4 1 0
15 Ψ : Ψ 1 1 1 0 Ψ : + Γ : * 0 1 1 : 4 0 Ψ : Ψ 1 Γ : B R 1 7 + R :
Ψ + 0 : 0 1 0 + Γ : 3 Ψ : + Γ : Ψ + 0 : 0 1 Γ 1 + Γ : 1 : 4 Ψ 1 Γ :
16 * 1 Γ : B # 7 + Γ : * + Γ * + : B R 0 1 : Ψ 1 R + : * + Γ * + :

BRNT;hPTE:TE:HPIT:TT:HTPR:PTTE;
TE:PTPTTE:NTTR:PTPT:*TR:HTP:PT;
PTTE:PTPT:PTTN:PTTE:TNP:PTTR:HTP
TT:*NTBTTT:*TTTT;TE:NP:*TE:HTP
TR:*TT:HTTR:HTP:PTT:TRTE:BT
TT:PTTE:PT:BTHTRT:PTTE:PT:PTPT:PT
RT:PTTE:TE:PT*TTBRNT;TNP:*NT:HTT:
HTP:TTPTTE:HTTE:PT:BT*TTHTPTT:TN
PT:PTTE:HTPTTE:RTTBTRTPT;NTTR:PT
TN:HTTE:TT:*TTT*TT:TTTTE:TTTRT
HTPTTR:HTTTT:NTTT:TE:BTHTK:PTP
BTTR:TE:BT:BT*TT:NPBNTPTTE:TNTE:PTTE
HTPTNP:PTTR:PTTTNP:*TE:HTPT
BTTR:TR:PT:PTTE:*TTNP:HTTPTNP:PT:

7

18

10

19

11

ቱ: ሆሰቲሰቲ፡ ስባርተሆኒ: ነሰቲ: ቶ: ሆኒ
 ስ: ስሆሆ: ሆሰቲሰቲ: *ኩ: ናገላሆተ: ሆተሆሆ
 ቱተ: ነሰቲ: ቶ: ሆላላ. ገተ: ሆሰቲሰቲ: ስሆሆ:
 ነሰቲ: ቶ: ሆላላ: *ሰባርተሆ: ሆሰቲሰቲ: ገሆ: ስሆ
 ሆኒ: ነሰቲ: ቶ: ሆላላ: ሆላላተ: ሆሰቲሰቲ: *
 ኩ: ናገላላርተተ: *ሰሆ*ተሆኒ: ነሰቲ: ቶ: ስ
 ላላ: ገተ: ሆሰቲሰቲ: *ኩ: ገተሆሰርተ: ሆላላ
 ቶ: ነሰቲ: ቶ: ሆላላ: ሆላላርተሆ: ሆሰቲሰቲ: ገ
 ቱተ: ነሰቲ: ሆላላርተ: *ተገ: ገላላተተ: *ኩ
 ኒ: ቶ: ሆላላ: ሆላላተ: ሆሰቲሰቲ: *ኩ: ሆላላ
 ሆላላተ: ሆላላርተሆኒ: ነሰቲ: ሰርሆርተ: *ተገ
 ላላተተ: *ተተ: ስተተ: ሆላላተ: ገ
 ገተ: ሆላላተ: ሆሰቲ: ሆላላተ: ገሆ: ሆላላ
 ላላ: ቶ: ሆሰቲ: ሆላላተ: ገ: ሆላላተ

ሀበተበተሆኑ : ትተ*በ ሠ: ~ ~ ~ ~ ~

ዐተ: ሆተገ: ሆገበገገ: ሀበተበተሆ: ሆገገገ: ነ

በተ: ተገበገ: *ተገ: ትገገገገ: *ተገ: ዐተ: ሆ

ገ: ሆገገገ: ሀበተበተሆ: *ተገ: *ገገገ: ሆገገገ

ተሆኑ: ነበተ: ዐተ: ሆገገ: ሀበተበተሆ: ሆ

ገገገ: ነበተ: ነሆተገገ: *ተገ: ትገገገገ: ሆ

*ተገ: ዐተ: ሆገገ ገገገ: ሀበተበተሆ: ሀበተገ

ገ: ነበተ: ገገ: ነሆተገገ: ዐተ: ሆገገ: ሆገገገ: ሆ

በበተሆ *ተገ: ሆገገገገ: ገገገገ: ነበተ: ገገገ

ገገገ: *ተገ: ትገገገገ: ሆገገገ: *ተገ: ዐተ: ሆገገ: *

ገገገገ: ሀበተበተሆ: ሆገገገ: ነበተ: ሆገገገገ

ገ: *ተገ: ትገገገገ: *ተገ: ገገገገ: ዐተ: ሆገገ: *

ገገገገ: ሀበተበተሆ: *ተገ: *ተገገገገ: ገገገገ: ሆ

ገገገገ: ነበተ: *ተገገገገ: *ተገ: ትገገገገገ: ሆ

ገገገገ: ነበተ: *ተገገገገ: *ተገ: ትገገገገገ: ሆ

ተርተህፍቱ፡ ታላቅ፡ በተፈታ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
*ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡
ገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡ ለገጽ፡

የቆይታ፡ ቆይታ፡ በቆይታ፡ ምንምምን፡ ነገር፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡
የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡ የተቆይታ፡

ሠዕገር: ጌ: *ጌ: ካላገገሁት: ሠላምገገ:
ካለተ: ጌ ለ*ጌ ላገገር: ጌ: ለገር: ሠገር
ገገ: ገገ: ካለ: *ጌ: ካላገገሁት: BR
ገገገገ: ጌ: ለገር: ሠገር: ጌ: ጌ
ጌ: ሠገር ጌ: ሠገር ገገ: ካለ: ጌ:
*ጌ: ገገ: ለገር: ጌ: ጌ: ጌ ጌ:
ሠገር: ጌ: ጌ ገገ: ጌ: ለገር: ሠገር
ሠ: ጌ ጌ: ሠገር ጌ: ካለ: *ጌ:
ገገጌ: ጌ ጌ: ጌ ጌ: ጌ: ጌ ጌ
ጌ: ጌ: ጌ: ጌ ጌ: ገገጌ: ጌ: ለገር: ሠ
ገገ: ጌ ጌ: ጌ ጌ: ሠገር ገገ: ካለ:
ጌ: *ጌ: ገገ: ጌ ጌ: ካለ ጌ ጌ:
ካለ ጌ ጌ: ካለ: *ጌ: ገገጌ: ጌ
ጌ ጌ: ጌ: ለገር: ጌ ጌ ጌ ጌ: ጌ ጌ:

ሠገር: ጌ: ጌ:

ተካበህ: ሠጠ: ታህ: ሆሪ ለገሰተር: ያ፡
በተር: ተርሆ: ሆበሰተሆ: ያ፡ በተር: ተርተሆ:
ተርተሆ: ሆበሰተሆ: ካበሰ: ስሆሆ፡፡፡
ጸ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
ተሆተሆ: ታህ: ካበተርሆ: ቶሆበተ
ር: ካተሆ: በተር: ሆበሰተሆ: ፡፡፡: ፡፡፡:
በሆ: ታህ: ካበተር: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
ሆ: ያ፡ ካበተር: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
ተር: ታህ: ታህ: ታህ: ታህ: ታህ: ታህ:
ሆ: ሆ: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
ተር: ሆ: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:
ሆ: ሆ: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡: ፡፡፡:

ሆሎሎሆ: ገቦ: ለሐዘኑ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆሎሎሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:
ሆ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ: ለገብገብ:

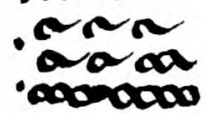

1. PRTTIPIT: IP: PRTTIPIT: AP: 1: 4P 11
 1P441: IP: 4P11 1P441: AP: 1: *HRT
 14: IP: *HRT 14: AP: 1: 114RPNP:
 IP: 114RPNP: AP: 1: 74PTRP44
 7: IP: 74PTRP44: AP: 1: 7NPRT: P:
 7NPRT: AP: 1: 4RRT*IP: PTF[LE:
 BGTPTP: AP: PRT: HR: P4IR: P
 R: 1: *IPPIRIP: TR: PPT: 7NPI: P
 RT: PNI: P: ATRP*

7RTPPT: PIP: 11: 7RTP: 1: 11: NP:
 4IP: AP: TRIP: RTF:

Handwritten text in a stylized, possibly cursive or shorthand script, appearing to be a list or series of entries. The text is heavily obscured by noise and artifacts, making it largely illegible. Some faint characters and symbols are visible, including what appears to be a large 'R' and some numbers like '10' and '11'.

Om
Runernes Brug til Skrift

udenfor det monumentale.

Af

P. G. Thorsen.

Følger med Udgaven af Codex Runicus som Tillæg.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

Thieles Bogtrykkeri.

1877.

Den navnkundige og ærværdige med Runer skrevne Codex Nr. 28, 8vo i den Arnamagnæanske Haandskriftsamling (forhen Codex Runicus Wormianus) plejer man at kalde »Runehandskriftet«, men denne Benævnelse er dog ikke nøjagtig. Af Indholdet, som her er föjet sammen, der nemlig væsentligen er dels den gamle danske Landskabslov for Skaane, dels en fuldstændig dansk Kongerække (der ender med Kong Erik Menved), tilligemed den gamle Landegrænse imellem Danmark og Sverrig — ere de to sidstnævnte Partier (med mere) aldeles tydelig skrevne med en ganske anden Haand end det første ældre Hovedparti. Og ikke blot Haandstilen er forskjellig, men der er ogsaa flere kjendelige Forskjelligheder i Bogstaverne og deres Anvendelse. Man har i det her udgivne altsaa i Virkeligheden tvende Haandskrifter af forskjellig Oprindelse og ikke ganske samme Alder, om det end ikke kan bestemt siges, hvor stor Aldersforskjellen er. De nødvendige Forudsætninger med Hensyn til det førstes Oprindelse føre ligefrem to Menneskealdere tilbage, til Kong Valdemar den 2de Tid og Person († 1241). Selv runekyndig, som bekjendt, anvendte han Runerækken forøget med nogle Bogstaver, beregnede paa deres lettere Brug; og af hans Livstid faldt jo den første Halvdel sammen med den Tid, da Saxo baade skrev og samlede (ogsaa fra Island) til sin Danmarks Historie. Selve dette her foreliggende er saaledes, betragtet fra vort Standpunkt, fjærnt nok til ret for os at have det tilhørende alderdommelige Præg, og er paa den anden Side

nær nok ved den Tid, da forsaavidt al Kundskab var knyttet til Runer (hvorom Edda afgiver Vidnesbyrd, og hvorom tildels ogsaa findes Antydninger hos Saxo), og da alt, hvad der havdes skrevet, var skrevet alene med dem, saavel i Danmark som i Island, og i hele Norden, — tilstrækkelig nær ved denne Tid til at staa i bestemt Forbindelse med den.

1) Denne Tid varede i Danmark væsentlig til det 11te Aarhundrede (i Island derimod omtrent $1\frac{1}{2}$ Aarhundrede længer). Efterat Kong Sven († 1014), Gorms og Thyre Danebods Sønnesøn havde været en kraftig Repræsentant for det gamle i enhver Henseende og tilsidst ogsaa for den ny Lære, — og efterat Forbindelsen imellem Danmark og England under en fælles Konge i nogen Tid havde udøvet nogen Indvirkning, skete Overgangen ved og under Kong Sven Estridsøn († 1074). De egentlige Runestene ophørte, og Ligstene med Indskrifter i Runer fulgte i længere Tid efter. Her skal imidlertid nærmest handles om vedvarende Brug af Runer udenfor det »Monumentale«, hele Tiden igjennem. Paa dette Omraade er det strax fremtrædende, at der fra denne Konge, som var blot dansk Konge, ved Siden af Mønter med romerske Bogstaver — ogsaa haves mange Runemønter¹⁾.

¹⁾ Disses Udseende og Beskaffenhed vil tydelig kunne kjendes af herstaaende Afbildninger. Kongens Navn er altid givet ved SUEN, altsaa ikke mere i det gamle Sprog, nogle Gange findes SUENI, vistnok svarende til den endnu brugelige, ligeledes noget forlængede sønderjydske Form. Det er af Vigtighed, at Kongenavnet saaledes stedse er anbragt rigtigt, mens der ellers ofte forefindes Skjedes-

Det var vistnok sidste Gang, der saaledes ovenfra udgik noget til almindelig offentlig Efterretning i Landets hjemlige Skrift²). (Iblandt de mange og store Forandringer, som de ny Religionsforhold medførte, var — og maatte selvfølgelig være — ogsaa den, at offentlige Tilkjendegivelser, væsentligst nu hidrørende fra de kirkelige Anliggender, skete i Romersproget og altsaa med den dertil hørende Skrift; det første af den Art, som kjendes, er dog ikke før af Knud den hellige († 1086). Saa omtrent fra denne sidstnævnte Tid er vel Søsteren Gunhilds endnu her bevarede »Crucifix« af »Rosmer-

---

løsheder i Omskrifterne. Hele 33 saadanne Mønter af Kong Sven med hans Navn ere her bevarede og endda nogle saadanne i Upsala og Stockholm — foruden adskillige fra hans Tid uden dette, og kun med Møntmesterens og Stedets Navn, hvilke alle findes dels i det Danske Møntværk Tom. 1. fol, dels i det af C. Ramus og O. Devegge paabegyndte Værk over Middelalderens danske Mønter, som ikke blev sluttet og derfor ikke blev udgivet; jfr. med Hensyn til de her gengivne til hint Tab. VI, Nr. 31 og dette Tab. X, Nr. 28. Der er ligeledes mange Runemønter fra Magnus den gode som dansk Konge, men de ere alle saaledes beskafne, at de ikke have Kongens Navn med Runer. (For Norges Vedkommende kjendes dog ogsaa nogle Mønter med Runer, der imidlertid ikke have nogen Konges Navn, kun formodes de, ifølge C. J. Schive's »Norges Mynter i Middelalderen« (1865), at hidrøre fra Harald haardraade. Fra Sverrig kjendes, mærkelig nok, ikke Mønter med Runer; det har været antaget tidligere, at der var saadanne, hvilket dog ikke forholder sig saaledes.) Altsaa tilhøre Runemønter fortrinsvis Danmark og navnlig Kong Sven Estridsøn, der er den eneste nordiske Konge, hvis Navn er blevet anbragt paa den Maade i Nordens gamle Skrift, — det ses endnu af os lige saa grandgivelig som fordem, da hine Mønter vare gangbare her i Landet. P. E. Müller gjør i »Notæ uberiores« til Saxos Værk (1858), S. 8—9 iblandt andet den mulig rigtige Bemærkning i Anledning af Kong Svens Runemønter: »Auram popularem captare studuit et quodam antiquitatis amore ipse ferebatur.»

²) Om saavel den yngre som den ældre Kong Svens Forhold til Runerne tør henvises til »De danske Runemindesmærker« 1. Afd. (1864) S. 105—137.

tænder«, hvilket — foruden en latinsk religiøs Paaskrift — ogsaa har hendes Navn med Runer »GUNHILT« (saaledes altsaa at den gamle Sprogform er forladt)

Y N H I L T

MECERNIT P HELENAM AGNI
SVENONIS REGIS FILIA X P MORET

HELENE QVE ET
GVNHILTO VOLAT

Det var nemlig ligeledes en Selvfølge, at personlige Erindringer og gamle, kjære — paa mange Maader indgribende — Overleveringer ogsaa fremdeles, i det mindste tildels, til en vis Grad baade bevaredes og fortsattes i den gamle Skrift, hvortil de vare knyttede. Det vil ses, at disse Runer ere indridsede smukt og sikkert (thi Manglen ved det 4. Bogstav er kun en tilfældig Beskadigelse, der ikke videre skader), og de staa, fristes man til at sige, som et Slags Navnskrift³⁾. De ere anbragte paa en lille Afsats for sig, nederst paa venstre Side af Korsets Længdestav, under en latinsk Paaskrift, hvori opfordres til Forbön for »Helena«,

³⁾ I Anledning af disse særegne Runeminder gjør P. F. Suhm i sin Danmarks Historie, Tom. 4 (1790), Side 457 fg., hvor der findes en Afbildning af Korset — den nærliggende Bemærkning: »De vise dog, at man udi Svends Tid var meget for at bruge Runer«.

Kong »Magnus Svens« Datter, der lod dette Kors gjøre; og paa den tilsvarende højre Side er ligeledes i latinsk Paa-skrift anbragt en Anmodning om ved Brugen af Korset at ihukomme »Livtgerus«, »qvi sculpserat« efter Begjæring af »Helena, som ogsaa kaldes Gunhild«. I den tidligste kristne Tid havde allerede Estrid, den ældre Kong Svens Datter, antaget Navnet Margrete; paa lignende Maade antog hendes Søn, den yngre Kong Sven, Navnet Magnus, og ligeledes derefter hans Datter Gunhild Navnet Helena. Mens Kunstneren har sat begge hendes Navne sammen i den Indskrift, der vedkommer ham, saa er derimod kun Helena, öjensynlig det egentlig brugte Navn, anbragt i Indskriften, — og for sig Gunhild, vel som noget inderlig personligt, i Modersmaalet og i dets gamle Skrift. I øvrigt kjendes Gunhilds Tilværelse alene fra dette ærværdige og smukke Mindesmærke, desaaarsag kan altsaa intet nærmere siges om, indenfor hvilken Tid det falder. Det maa snarest dog være i den Menneskealder imellem Slutningen af Sven Estridsöns Regjering og Begyndelsen af 12. Aarhundrede, — Midtpunktet deri vil altsaa være omtrent Knud den helliges sidste Tid ¹⁾).

¹⁾ I »Skånes konsthistoria för medeltiden« af C. G. Brunius (1850), S. 559—61, er indført en temmelig omstændelig Beskrivelse af Gunhilds Kors — dog er det ej nævnt, at der findes Runer derpaa, og Tiden for det er sat for tidlig, »omkring 1050.« Det fremdrages derved med Rette, at Navnet »Livtgerus« forekommer nogle Gange i »Necrologium Lundense«, skrevet med sammes ældste Skriftræk (saaledes f. Ex. som Kannikenavn, Script. r. Dan. 3,468), og det antages, at en af disse Mænd er Kunstneren, der har udført Korset. Det kan være ganske sandsynligt, da Navnet ikke var almindeligt og Tiden passer, i hvert Fald var det ret et Arbejde for en gejstlig Mand i hin Tid. (Om den Skjæbne, som denne mærkelige Andagtsgjenstand har været underkastet i Tidernes Løb, vides næppe mere, end hvad J. Svaning meddeler i »Chronologia Danica« (1650) S. 73, og denne Efterretning angaar dog kun Korsets Ejer midt i 17. Aarhundrede. Senere gik det over i det gamle »Kunstkammer«, og kom derfra i Musæet for fædrelandske Oldsager.)

Det var langt fra, at den ny Gejstlighed modarbejdede Brugen af Runer, da den tillod dem, eller vel endog selv anbragte dem paa vigtige Gjenstande vedkommende Gudsdyrkelsen. Et overordentligt Vidnesbyrd herpaa er den prægtige og mærkværdige Døbefunt i Aakirkeby paa Bornholm. Paa denne gives i 11—12 rundbuede Felter mange Fremstillinger af den bibelske Historie fra Mariæ Bebudelse lige til Jesu Død, — og over Buerne staa Runerne, i alt over 300 i Tal, hvilke ere som en Læsning paa flere Stensider, i det de afgive den forklarende Text til Rækken af de bibelske Billeder; en Forestilling om Sproget faar man f. Ex. ved disse (bogstavret) gjengivne Ord: þITA IRV þIR þRIR KVVNGAR. Mindesmærket er fra Overgangen til 12te Aarhundrede ⁵⁾.

De forskjelligartede Overleveringer, fra Kvadenes og Thingenes og Slægthistoriens Omraader, have ogsaa ved Overgangen til Kristendommens almindelige Antagelse været til i saa stor Mængde, at det ikke var muligt at bevare dem uden som før ved nogen skriftlig Optegnelse. En Forestilling om den i det store faar man uvilkaarlig fra Saxo, baade ved at iagttage hvad han ligefrem har meddelt, og hvad han har antydnet eller öjensynlig kjendt. Saxo selv, eller i hvert Fald Kong Valdemar 1., om hvis Kjærlighed til de fædrelandske Minder flere samtidige Vidnesbyrd ere opbevarede, og Biskop Absalon, uden hvem Saxos store og herlige Værk vistnok ikke var blevet til, vare ej længer skilte fra den nævnte Overgangstid, end at de godt kunne, som unge, personlig have kjendt — uden at der har været nogen Afbrydelse — dem, som havde set de sidste egentlige Rune-

---

⁵⁾ Det opdagedes i nyere Tider først 1820. Jfr. i •Antikvariske Annaler• 4. Bind (1827), hvor der ogsaa findes nogle Sprogbemærkninger af R. Rask om Indskriften.

stene blive rejste, eller som havde bestemt Erindring deraf. — Overhoved turde det være Tilfælde, at det bekjendte Udsagn af Orknø-Jarlen Rögnvaldr: »tyni ek traulla runum«, (fra den Tid, c. 1130, da han endnu var hjemme som ung Mand i Norge — paa Agdesiden — under det oprindelige Navn Kali Kolsson), at dette Udsagn har en vis almindelig Gyl-dighed med Hensyn til mange i de højere Samfundskredse i alle nordiske Lande, saaledes — at de, ligesom Jarlen, ikke slap Runerne⁶⁾).

Ved den Tid, og noget før, fik Island først, paa sin særegne Vis, sin blomstrende Runeperiode.

2) Hvad der, saaledes som anført, i Danmark fandt Sted og ifølge Sagens Natur maatte finde Sted, næredes uvil-kaarlig derved, at der paa Island til samme Tid, lidt ind i 12. Aarhundrede, begyndte en frodig Fremvæxt af den siden saa rige og store Literatur, hvilken Fremvæxt derefter i en Menneskealder udviklede sig ikke ubetydelig, navnlig ved Ari Porgilsson hinn fróði († 1148); men denne Begyndelse og hvad der siden kom til (Grágás, Slægtled, Ares Skrifter ellers) nedskrives og maatte, saaledes som vi bestemt vide om ældre store Kvad, nedskrives med Runer⁷⁾. Det

⁶⁾ Ordene findes i et Kvad om de 9 »iprottir«, han kunde, jfr. »Flat-eyjarbok« (1862) 2, 440. Som Jarl gjorde han en Jorsalsfærd, og ogsaa fra den haves der Kvad af ham. — Senere blev han af Kirken kanoniseret.

⁷⁾ I Egils saga Skallagrímssonar, der i alle Henseender er saa for-trinlig og vigtig, gives en omstændelig og betydningsfuld Beretning om, hvorledes den gamle Egill, som var nedbøjet og sorgfuld over en Søns Død, ved en List af Datteren Þorgerðr blev bragt til at lives op og til at digte et Sørgekvad (»yrkja erfkvæði«) over den afdøde. Og derved siger da den unge Kvinde: »en ek mun rísta á kefli«, ret som om det var en ligefrem Sag, noget let og tilvant. Indrist-ningen er formodentlig foregaaet, efterhaanden som Kvadet »Sonar torrek« af den gamle blev ført frem. Efter at det var tilendebragt,

er ikke noget nyt, at denne Kjendsgjerning er i den senere Tid baade erkjendt og fremstillet i den rette Begrændsning. Den er saaledes allerede fremsat af L. Engelstoft 1808 — paa et i øvrigt ikke meget bemærket Sted, nemlig i »Universitets- og Skole-Annaler« for det nævnte Aar, 2det Bind, S. 85—87 — vel begrundet, hvad Sagens Kjerne angaar, og med klart Syn saavel paa Tingen selv som paa de hidhørende Kildeudsagn, forsaavidt disses Benyttelse (med Sikkerhed) dengang var mulig. Hvad der almindelig finder Sted ved

---

stod Egill op, satte sig i Højsædet og foredrog Digtet for sin Hustru, Datter og Husfolkene. Mulig skyldes det denne Indristning paa Træ, at Kvadet er blevet bevaret, da det fra først af kom frem i en saa snæver Kreds og er af stort Omfang. Det bestaar nemlig af 24 Vers, hvert paa 8 Linier. Aldeles tilsvarende i det væsentlige er Meddelelsen i Grettla med Hensyn til Tilblivelsen af Hallmundarkvida. Da Hallmundr kort før sin Død vilde digte (•yrkja•) et Kvad, hvori han •sagði frá athöfnum sínum•, ytrede han til Datteren, den eneste tilstedeværende, •en þú skalt rísta eptir á kefli•, — og tilføjes der •hon gjörði svá• — Altsaa igjen i dette Tilfælde er det en ung Kvinde, der foretager Indristningen med Runer som noget let og tilvant, hvilket tilbagevendende Fænomen er vel skikket til at fremkalde forskellige Betragtninger. (I Örvaroddssaga, der dog staar udenfor den egentlige Række af islandske historiske Sagaer, omtales, jfr. •Fornaldar sögur Norðrlanda• 2. Bind, 1829, S. 301 og 558, to Exempler paa Indristning af Kvad m. m., men der hedder det, at det var •á speldi•, hvorved dog intet forandres.)

Denne Anvendelse af Runer til Skrift paa Træ, — i Grettla, længere frem i Sagaen i Udg 1853 S. 154, forekommer Ordet •rúnakefli• i Anledning af en derpaa anbragt Efterretning, som indeholdtes i nogle •vísur•, der vare, hedder det, •forkunnliga vel á ristnar•, — er i fuldkommen Overensstemmelse med og kun en Fortsættelse af en lignende Brug, i forskjellig Retning, i en langt ældre Tid, bekjendt baade fra Danmark og andensteds fra, jfr. S. 23. Anm. — Et livagtigt Billede af, hvordan saadanne Skriftstave saa ud, have vi endnu i de norske Vinjestave, fra hvilke man ganske vist tør gjøre Slutning med Hensyn til Udseendet og Beskaffenheden i Almindelighed (jfr. ligeledes S. 23. Anm.).

hine islandske litterære Forhold, nemlig at der er bevaret Efterretninger med Hensyn til dem, dette gjælder ogsaa i nærværende Tilfælde. De gamle og gode Efterretninger, der vedkomme dette Anliggende, findes i den første af de flere Afhandlinger af sprogligt Indhold, hvilke ere bevarede samlede i den fuldstændigste Codex af den yngre eller Snorres Edda som et Slags Tillæg nemlig til denne, og ere udgivne sammen med Eddaen. I Rasks Udgave (1818), Side 273—97, i Sveinb. Egilssons Udgave (1848—49), S. 159—173, jfr. S. 249—50, og i den Arnamagnæanske Udgave Tom. 2 (1852), S. 1—60 er denne første Afhandling, benævnt om «stafrofit», indført; den danner dog ikke nogen Helhed, men falder i trede Partier af forskjellig Oprindelse og fra forskjellig Tid, der vedbørlig ere udsondrede fra hinanden i Sv. Egilssons Udgave, og derefter med de højst nødvendige yderligere Oplysninger i den Arnamagnæanske — nemlig 1) den egentlige Kjærne, en i Virkeligheden betydelig Udarbejdelse, S. 10—42 paa sidstnævnte Sted; 2) en noget yngre Fremstilling med Hensyn dertil, S. 44—60 (hvilke tvende Sv. Egilsson kalder 1. og 2. «staffræði»; og 3) et Forord, S. 3—8, til dem fra en senere Tid, vistnok da de sammenstilledes. Ordene, som her nærmest komme til Anvendelse, findes S. 12 og S. 4—6, og paa dette førstnævnte Sted lyde de saaledes: »Nú eptir þeirra (de Engelskes) dæmum - - til þess at hægra verði at rita ok lesa, sem nú tíðist ok á þessu landi, bæði lög ok áttvísi, eða þyðingar helgar, eða svá þau hin spakligu fræði, er Ari Þorgilsson hefir á bækr sett af skynsamligu viti, þá hefir ek ok ritað oss Íslendingum stafrof, bæði latínustöfum, öllum þeim, er mèt þótti gegna til vârs máls vel, svá at rêttræðir mætti verða, ok þeim öðrum, er mèt þótti í þurfa at vera, en or vâru teknir þeir, er eigi gegna atkvæðum vârrar túngu. Or eru teknir samhljóðendr nokkurir or latínustafrofi, en nokkurir í gjörfir;

raddarstafir eru öngvir or teknir, en í gjörfir mjök margir, því at vár túnga hefir flesta alla hljóðs eða raddar«. »Jeg har«, siger Forfatteren altsaa, »for at det kunde blive lettere at skrive og læse — hvilke begge Dele nu finde Sted ogsaa her i dette Land — baade Love og Slægtmeddelelser, eller hellige (religiøse) Udlægninger, eller ogsaa de særdeles kyndige Efterretninger om meget, som Ari Þorgilsson med skjönson Forstandighed har ført til Bogs« (i Flertallet), — »jeg har ogsaa« (siger han) »for os Islændere skrevet (indrettet, dannet) et Alfabet (ved at optage) baade alle de latinske Bogstaver, som syntes mig at passe til vort Sprog saaledes, at de kunde rigtig betegne Lydene, og (i øvrigt) dem, som syntes mig at behøves, (om þ siges udtrykkelig, at denne »stafr«, »hann var áðr í stafrofi«, S. 38), men der er udeladt saadanne, der ikke svare til Lyd i vor Tunge. Der er udeladt nogle Medlyd af det latinske Alfabet, men nogle tilføjede; derimod er der ikke udeladt af sammes Selvlydtegn (hvorimod særdeles mange indsattes), da vort Sprog næsten har alle Selvlyd«. I det der udtrykkelig nævnes her, hvad Litteraturen paa Island omfattede dengang, da denne første Dannelse af et nyt islandsk Alfabet, nærmest ved Benyttelse af det latinske, skete, er derved tillige Tiden bestemt for denne Begivenhed, og at denne kun kan være omtrent 1150, nemlig (da Are døde 1148) enten kort efter hans Død eller — hvorfor der intet er til Hinder — kort før. Are var endnu den eneste egentlige Skribent, Overførelse af fremmede tiltalende Skrifter af religiøst Indhold blev ved den ny Lære meget naturlig, Slægtefterretninger gjorde sig ligesom selv, og hvad Love angaar, da vides jo fra Samtiden med fuld Sikkerhed, at det blev formelig vedtaget, at Grágás (o: hvad der dengang allerede kunde komme ind under denne Benævnelse) i Vinteren 1117—18 skulde nedskrives, og at det ogsaa skete. Ganske

mærkværdig er Forfatterens Henvendelse (jfr. S. 42) til dem, som fremtidig med dette ny Alfabet vilde skrive »annaðtveggja helgar þýðingar eða lög eðr áttvísi«. Indtil den Tid, indtil omtrent 1150, skreves altsaa kun med Runer, med dem nedskreves den oprindelige Grágás, Ares Bøger etc. — fra den Tid blev Forfatterens ny Alfabet herskende, vistnok ogsaa for en stor Del (han havde selv jo taget Exemplet fra Udlandet) paa Grund af Tidens hele Medfør. Forfatteren, der skriver klart og med öjensynligt Herredömmе over Gjenstanden, der altid taler i første Person og kalder sit Modersmaal alene »dönsk túnga«, har ikke givet mindste Antydning af, hvem han var, og vi vide det heller ikke andenstedsfra. Sv. Egilsson opstiller den ret tiltalende Gisning, at Manden er den Mand, der selv anden paa Island formentlig fik en Tilføjelse til sit Navn, hvilken var hentet fra Runerne, og altsaa rimeligvis i dette Tilfælde ogsaa som för i Anledning af en bestemt Virksomhed i Henseende til dem. Denne Mand var »Rúna-Gunnarr Bjarnarson prestur«, der døde 1193, i Henhold til de saakaldte Annales regii i »Íslenzkir Annálar« (udgivne 1847), Side 78 og XX—XXII^s).

Til denne nu omstændelig omhandlede 1. staffrædi er, som allerede angivet, föjet 2. staffrædi, S. 44—60, hvor noget af hin 1ste er ordret optaget; denne Afhandling er af Vigtighed saavel med Hensyn til Tegnet ð som i flere andre

---

^s) Man tör desværre ikke gaa ind herpaa. Allerede den Omstændighed er tilstrækkelig dertil, at der i Annalerne i Flateyjarbók skrives »Hruna-Gunnarr, hvorved den første Del af Navnet bliver noget helt andet og faar intet med Runer at gjøre. Paa Islands Sønderland findes et Stedsnavn »Hruni«, og Tilnavnet behøver endda ikke at være hentet — just derfra, men kan være tilkommet paa anden Maade. Ogsaa med Hensyn til selve den gamle Codex, der indeholder »Annales regii«, er der Vanskeligheder, thi ifølge dens Beskaffenhed kan R først i Ordet gjerne være for HR m m.

Henseender med Hensyn til Indholdet i det hele. Affattelsen af samme maa falde en Menneskealder (eller lidt mere) efter 1150⁹). (Sv. Egilsson benævner i sin Udg. endnu som 3. »staffræði« det derefter i Sn. Edd. 2, 62—92 følgende Stykke, der ellers er bekjendt under Navnet »málfræðinnar grundvöllr«, og han gjør det i Henhold til de tvende foregaaende med god Grund, da det, skjönt i sin nuværende Form hidrørende fra Ólafr Þórðarson hvítaskáld, dog egentlig er overarbejdet af ham, og er af Interesse i Anledning af den her givne Sammenstilling af Runerne — efter de 16 Runers Række, i hvilken U er første Selvlyd, — og de tilsvarende latinske Bogstaver.) — Endelig er, som nævnt, i Spidsen for disse Afhandlinger sat S. 3—8 en kort Fortale, »formáli«, der, ligesom seende tilbage paa Eddaen, nævner »Snorri«, men i øvrigt intet indeholder hverken om Anledningen, der vel dog er Sammenstillingen af disse Afhandlinger noget ind i det 14de Aarhundrede, eller om Forfatteren (mulig, som Sv. Egilsson gjætter, Bergr ábóti, 1325—50, Sökkason, en i Litteraturen bekjendt Mand). Denne Fortale har stor Betydning ved den Meddelelse, den strax i Begyndelsen S. 4—6 (som ovenfor paapeget) giver i disse følgende Ord: »Skal yðr sýna hinn fyrsta letrs hátt, svá ritinn, eptir sextán stafa stafrofi í danskri túngu, eptir því sem þóroddr rúnameistari ok Ari prestur hinn fróði hafa sett í móti Latínnumanna stafrofi«¹⁰). Det var

⁹) Herved gjør Sv. Egilsson den Tilføjelse, at Forfatteren kunde erindre Ares Begravelse. Det er dog en Misforstaaelse. Ordene i Sn. Edd. 2. 50 nederst, paa hvilke denne Mening grundes, ere nemlig kun et opstillet Exempel med Hensyn til á — a, è — e og í — i. Dog kan man jo — mulig nok — sige, at Tanken om Are har ligget Forfatteren nær i det Öjeblik, da han just valgte disse Ord.

¹⁰) Det maa være foranlediget ved et tilfældigt Uheld, at de 7 Ord »eptir sextán stafa stafrofi í danskri túngu« mangle i Rasks Udgave

alene herpaa L. Engelstoft, støttet af et rigtigt Blik paa Forholdene, grundede sin ovenfor omtalte bestemte og væsentlig rigtige Mening, at Are til det, han skrev — hvilket falder efter 1117, tildels endog længe efter — havde betjent sig af Runer¹¹⁾. De anførte Ord synes ogsaa at være tydelige, og E. C. Werlauff havde da ogsaa i sin indholdsrige Undersøgelse »De Ario multiscio«, (1808) S. 60, opfattet dem, nærmest i Henhold til N. R. Brocman, saaledes at de antydede »eosdem (Thoroddum & Arium) runas novo ordine disposuisse earumve potestatem accuratius explicasse, imo earum forte numerum punctatione quarundam auxisse«. Men alligevel kom han dog ikke dertil, at han antog, at Are som Skribent havde benyttet den, tildels af ham selv, netop til Bogskrift — og navnlig vistnok nærmest i Anledning af Nedskrivningen af Grágás — udvidede Runerække. Det samme gjælder, skjönt Ordene som sagt ej kunne være tvivlsomme, om Sv. Egilsson (jfr. Sn. Edd. S. 3—7). Han siger vel med Hensyn til Werlauffs Opfattelse af Thorodds og Ares fælles Gjærning: »Quod ab illis (præsertim a Thoroddo runarum magistro) factum esse, minime quidem negare audeo, sed puto eo non respici hoc nostro loco«. Han tror da i det enkelte endog at kunne opstille som Thorodds og Ares Værk

---

af Sn. Edd. S. 274 paa det vedkommende Sted efter »ritinn.« Det er saa meget besynderligere, da netop denne Udgave navnlig først gav de her meget omhandlede grammatiske Afhandlinger. Ordene findes paa sit Sted Sn. Edd. 2, 4 De ere højst nødvendige med Hensyn til den Anskuelse om Runernes Brug, som her er gjort gjældende, og det var slet ikke nærliggende at komme ind paa denne, saa længe disse afgjørende Ord ikke vare fremdragne.

¹¹⁾ Denne Fremstilling er, synes det, ikke blevet paaagtet hverken strax eller senere. Finn Magnusen har dog, med sin sædvanlige Omsigt, omtalt den og med Anerkjendelse (jfr. i Run. og Run. 1841, S. 22). Den Arnamagn. Udgave af Sn. Edd. har ganske vist slet ikke nævnt L. Engelstofts Undersøgelse.

et »alphabetum antiquissimum islandico-latinum«, hvilken Mening dog, da den ikke har det mindste at støtte sig til, kun kan blive aldeles vilkaarlig og uholdbar, og bliver utilstædelig¹²⁾, eftersom der derved slet ikke er Plads for det saa grundlæggende og sikre Alfabet fra 1150 og hvad dertil knytter sig; det vilde ogsaa være besynderligt, om der i Løbet af rigelig et Par Menneskealdre (1117—1190) skulde

¹²⁾ Guðbr. Vigfússon, som med Kraft har tilendebragt den i Oxford udgivne islandsk-engelske Ordbog (1874), henviser i denne under Ordet »Rún« uden videre til »Thorodd 162«, (hvorved menes S. 162 i den i Reykjavík 1858 trykte Udgave af Sn. Edda) — ret som om det var et almindelig bekjendt Forfatternavn; han antager saaledes, noget besynderlig, at Þóroddr rúnameistari skulde være (endog imod Sv. Egilsson i Sn. Edd. 2, 6) Forfatter til den efter Ares Tid skrevne grammatiske Afhandling, hvis Hovedpunkt findes i Sn. Edd. 2, 12, og som ovenfor er saa meget omhandlet. Ligeftrem i dette Kjølvand følger K. Maurer i »Island« (1874) S. 459. — A. Gjessing, som i Skriftet om »Kongesagaens Fremvæxt« I. (1873) omstændelig taler om Ares frodes Skrifter, har om dennes Virksomhed med Hensyn til Alfabetet kun den ene Linie S. 3, »Ares islandske Alfabet udarbejdet sammen med Thorodd Runemester, Sn. Edd. 2, 4«. Af Ares var der »Bøger«, altsaa i det mindste tvende, ja selv om der var flere, saa har hans Forfatterskab dog næppe været betydeligt, og hvad der har været, har ganske vist ifølge Sagens Natur været kortfattet. Vor »Codex Runicus« afgiver i hvert Fald et øjensynligt Bevis paa, hvor let man (noget senere) skrev endog Ting af forholdsvis betydeligt Omfang med Runer. Arnas Magnæus, der var forsigtig og strængt dømmende, har, ifølge Werlauff »de Ario multiscio« S. 59, i sin Kommentar til Ares »Íslendinga bók« endog udtalt sig saaledes: »Runas etiam, antiquas illas septentrionales litteras, scripto explicuit Ari«. Det fortjener endelig at omtales, at E. G. Geijer fremhæver den ny, paa den gamle støttede, Benævnelse »Bogstav«; og, naar han ytrer: »Runorna hade på Island först Ari Frode och Thoroddr Runemästare jämfört med latinska alfabetet (sett i móti Latinumanna stafrofl.)«, saa synes deri at ligge en Antydning af, at den Tanke ikke har været Geijer fjærn, at det kunde forholde sig med Thorodds og Ares Alfabet saaledes, som det ovenfor er udviklet, — jfr. i »Svearikes häfder« (i Saml. Skr. 4, 1874, S. 96.)

være dannet, og atter dannet et nyt (isl.-latinsk) Alfabet, hvilket endda havde faaet nogen Ændring (efter 2. »staffræði«). Det bliver saaledes netop det formentlige »alphabetum Thoroddo-Arianum islandico-latinum«, som der ikke kan blive Plads til paa denne Maade, i det Pladsen for det virkelige Alfabet af Thorodd og Are kun kan være, maa være den store og betydningsfulde, at derved gjøres Overgangen fra den gamle indskrænkede til en større og udvidet Runerække, der gjorde sin vigtige Tjeneste i en hel Menneskealder ved den første Fremtræden af Islands kraftige og frodig fremblomstrende Litteratur.

Men tages, efter dette, nu for til nærmere Granskning hine Ord: »Skal yör sýna hinn fyrsta letrs hátt, svá ritinn, eptir sextán stafa stafrofi í danskri túngu, eptir því sem þóroddr rúnameistari ok Ari prestr hinn fróði hafa sett í móti Latínumanna stafrofi«, da er det tydeligt, at Forfatteren af Fortalen (Edd. 2, S. 4—6), i det han vil fremføre »hinn fyrsta letrs hátt« (det første islandsk-latinsk Alfabet), tilkjendegiver, at Ophavsmanden til dette, hvis Hovedpunkt findes paa oftnævnte Sted, Edd. 2, 12, har dannet det paa Grundlag af de 16 Stave (Bogstaver) i den danske Tunges Stavsrække (Runerække), — i Henhold til den Udvidelse samme allerede havde faaet, overfør det latinske Alfabet. Tanken i det hele er da (efter K. Gislasons velvillige Meddelelse) denne: »Den danske Tunges gamle, af 16 Tegn bestaaende Runerække blev udvidet af Thorod og Are, i det disse Mænd (i Erkjendelsen af det islandske Sprogs Tarv) søgte at bringe Runeskriften i den behørige og naturlige Samklang med den latinske. Den første Omskrivning i latinske Bogstaver af dette saaledes udvidede Alfabet skal jeg nu forelægge for Læseren«¹³⁾. (Som det ses, er Gjengivelsen her aldeles ordret.)

¹³⁾ Det er Skade, at Forfatteren af Efterretningen i Sn. Edd. 2, S. 4 (g. ej er bekjendt, og ligeledes, at han ikke har nævnt, hvem den følgende

3) Ved Midten af det 12te Aarhundrede var der altsaa paa Island blevet meget skrevet med Runer i den foregaaende Meneskealder. Man havde ikke indskrænket sig til — paa Grundvold af den oprindelige, almindelige Tilstand i Norden, at al Kundskab var knyttet til Runer — at optegne og vedligeholde de gamle, rige Overleveringer, men der var brudt en Litteratur frem i selve Landet, jfr. S. 7, som maatte ligesom skaffe sig Plads, og man maatte derfor endnu bruge den gamle Skrift. Dog maa det jo erindres, naar der saaledes er Tale om denne Skrifts Brug, at der da altid menes den ovenomtalte udvidede Runerække. Islandske Mænd vedbleve, kun med Undtagelse (som det bestemt synes) af Tidsafsnittet c. 1100—1130, endnu fremdeles — som altid forhen — ogsaa at besøge de danske Konger, dels som ansete og vel sete Gjæster, dels som Skjalde. Med Hensyn til den Virksomhed, som de altid — mere eller mindre — udøvede, var der dog indtraadt en dobbelt Forandring, dels den, at Kvadene, som de selv digtede og fremførte for Kongerne, bleve færre og mindre, og i

---

saa indholdsrige Afhandling skyldes, men saa meget vigtigere er det, at han har bevaret Þórodds Navn og Erindringen om hans Virksomhed, hvilket viser sig at være saa fornødent for at faa fuld Klarhed med Hensyn til det hele her omhandlede Spørgsmaal. — Hvad Þóroddr selv angaar, da kan der næppe være Tvivl om, at han jo er den Þóroddr Gamla son (jfr. Sturlunga 1, 55), som ledede Kirkebygningen paa Holum under Biskop Jón Ögmundarson († 1121). Saaledes vil vor Þóroddr være omtrent jævnaldrende med Ari hinn fróði. Vigtige Efterretninger om denne Kirkebygning findes i Sagaen om denne Biskop (i *•Biskupa sögur•*, I., (1858), henholdsvis S. 163 fg. og S. 235 fg.). Denne Saga beretter ogsaa smukt om, i Anledning af at Biskop Jón som Dreng var med sin Fader og Moder i Danmark, hvorledes de vare som Husgjæster i længere Tid hos Kong Sven Estridsón og Dronningen: (denne Konge var — hvorom der er flere mærkelige Antydninger — meget afholdt af de gamle Islændere, ligesom senere hans Ætling Kong Valdemar den 2).

hvert Fald mindre bekjendte, — og dels den Forandring (og denne var mulig en væsentlig Grund til hin), at Skjaldene nu ikke behøvede blot at ty til en selv nok saa rummelig Hukommelse, men de kunde let føre med sig mange Ting, der angik fremfarne Tider, skrevne paa Thorodds og Ares Maade, og saaledes kunde de ogsaa let meddele saadanne til andre. Og længere hen i Aarhundredet, da den ny Skrift blev almindelig og i det hele fortrængte den gamle, maatte det blive Tilfælde, at mangan en Ting var bevaret og fremdeles bevaredes, skrevet endnu paa den gamle Maade, og at mangan ønskede og satte Pris paa at have gamle Efterretninger netop skrevne saaledes. Under saadanne Forhold var det, at sagakyndige islandske Mænds Vejledning benyttedes og paakaldtes i Danmark, dengang da, efter Rigets ny og kraftige Befæstelse, virksomme Bestræbelser kom frem ogsaa for at tilvejebringe en omfattende Samling og Fremstilling af »Gesta Danorum«. Bærerne af disse Bestræbelser vare, som bekjendt Valdemar 1, Absalon og (lidt senere) Saxo, der havde ydre og indre Kald til at udføre den storartede Plan. I sin Forerindring nævner han, foruden »Absalonis asserta«, Islændernes Bistand sammen med Skildringen af hvad han forefandt i selve Danmark med Hensyn til gamle Sager, i det han ganske udførlig der taler om begge Dele. I førstnævnte Henseende ytrer han sig saaledes: »Nec Tylensium industria silentio obliteranda . . . cunctarum quippe nationum res gestas cognosse memoriaeque mandare, voluptatis loco reputant, non minoris gloriæ iudicantes alienas virtutes disserere quam proprias exhibere. Quorum thesauros historiarum rerum pignoribus refertos curiosius consulens, haud parvam præsentis operis partem ex eorum relationis imitatione contexui; nec arbitros habere contempsi, quos tanta vetustatis peritia callere cognovi«. Saxo selv siger altsaa her ud-

trykkelig, at han har sammensat en ikke liden Del af sit Værk efter Islændernes rige og sikre Beretninger — og hvorledes de Forhold vare, under hvilke denne Bistand kunde ydes, er ovenfor paavist. Imidlertid indskrænker Saxo sig ikke til i Almindelighed saaledes at omtale denne saa væsentlige Bistand, men han nævner i 14. Bog en bestemt Mand »Arnoldus Tylensis«. Og ganske rigtig er, svarende hertil, anført i det gamle »Skáldatal«, at Arnaldr (eller Arnhallr som Navnet ogsaa der skrives) Þorvaldsson var her i Valdemar den førstes Tid. Skáldatal nævner i alt foruden Arnaldr — hvilket sjældne Navn vistnok kun kjendes fra en enkelt Familie i Skagefjord paa Islands Nordland — 6 andre saadanne islandske Mænd, som vare her i Valdemar den 1's, Knud den 6tes og Valdemar den andens Dage; af disse vare de 3 her først langt hen i sidstnævnte Konges Tid, men de 3 andre maa Saxo antages ogsaa at have kjendt, ligesom han kjendte Arnaldr. Hvad eller hvor meget Saxo har faaet fra dem, er det umuligt at sige noget om, vi have imidlertid hans egne ovenanførte Ord for, hvilken Betydning han tillagde disse Meddelelser. Det maa betragtes som utvivlsomt, at disse Mænd ikke blot have paa gammel Vis kunnet foredrage Kvad, men at de ogsaa, da der havde hersket saa megen litterær Virksomhed paa Island i den Menneskealder, der gik nærmest forud for 1150, have kunnet meddele skrevne Beretninger, hvad enten disse have været med den ny Skrift eller endnu ogsaa med Runer¹⁴⁾ — dette er meget sandsynligt, naar man kjender, hvor meget Runer ligesom

¹⁴⁾ Sk. Th. Thorlacius († 1815) »har forsikret, at han har truffet paa dunkle Steder i gamle islandske Digte, der kun ved at antage urigtigen læste Runer kunne forklares«, [tidligere havde han ikke den Tro, at Runer saaledes havde været brugte i den islandske Litteratur] ytrer Werlauff i »biogr. Efterr. om Arne Magnussen« (1835) S. 123, (ogsaa i Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed, 3. 123).

laa selve Ólafr Þórðarson hvítaskáld, den vigtigste af hine 6, paa Hjærte; han var dog ikke her før 1239—40.

Med Hensyn til de Minder fra Fortiden, som Saxo forefandt her i Landet (og dem nævner han først, derefter Islændernes Bidrag og endelig Absalons Meddelelser) udtaler han sig i følgende Ord: »Nec ignotum volo, Danorum antiquiores conspicuæ fortitudinis operibus editis non solum . . . poetico quodam opere perstrinxisse, verum etiam majorum acta patrii sermonis carminibus vulgata, lingvæ suæ literis, saxis ac rupibus insculpenda curasse«; og efter Ordene: »Qvorum vestigiis ceu quibusdam antiquitatis voluminibus inhærens tenoremque veris translationis passibus æmulatus« ytres fremdeles lidt om denne Gjengivelse og om den ved disse gamle Kilders Brug tilvejebragte sikre Hjemmel; endelig kommer til det hele tilsidst det Udsagn om hine gamle Danske, (der dog, som det hedder, vare upaavirkede af det sydlandske Hovedsprog), »tanta tradendæ rerum suarum memoriæ cupido incessit, ut voluminum loco vastas moles amplecterentur, codicum usum a cautibus mutantes«. — For- saavidt Saxo af Hensyn til Slættelandet Danmark under »rupes« ikke har indbefattet adskillige store Granitblokke, der vare bleve Runestene, men bestemt har skjelnet imellem Klippeindskrifter og Indskrifter ellers paa Stene, kan han ved hine kun have tænkt paa det gamle Øst-Danmark og paa fremmede Steder. Han nævner udtrykkelig kun to saadanne, nemlig Runamo i Bleking (i lib. 7, med Henvisning til Fortalen), hvor, som han troede, Harald Hildebrand havde ladet sin Faders Bedrifter indridse, — og Klippestenene i Bjarmeland (i lib. 9), paa hvilke Regner Lodbrog formentlig vilde forevige Erindringer om, hvad han der havde udført. Saxo er öjensynlig opfyldt af Ærbødighed og Interesse for Runemindesmærkerne, og han taler korrekt om dem som noget for sig, da Island ingensinde havde nogen Runestens-

periode. Denne særegne Interesse, der i og for sig var saa naturlig, var der for Saxo saa meget større Opfordring til, som Runestenene her paa hans Tid, dels vare langt flere end nu, hvilket især viser sig derved, at der nu i hele 40 Aar bestandig, Aar for Aar kan man sige, er blevet opdaget nye Mindesmærker, som ej för have været os bekjendte, dels vare endnu (skjönt man vel dengang havde begyndt at anbringe dem i Kirker og andre Bygninger) dog for største Delen staaende paa de oprindelige Steder, paa selve Højene omgivne af Stenkredse, hvilket alt bidrager saa meget til at give et uvilkaarligt Præg af Ærværdighed og opfordrer til Undersøgelse¹⁵⁾. I hvorvel vi ikke kunne skjönne, at Saxo i det enkelte har benyttet det historisk mærkelige eller de bestemte historiske Kjendsgjæringer, som vore nu tilværende Runestene frembyde, saa maa vi herved — som ovenfor — sige, at det ikke er muligt at angive, hvad eller hvor meget, han har hentet fra dem, efter som vi have hans egne tydelige Ytringer om, at de havde været ham en vigtig Kilde. Herved er imidlertid at erindre, at meget jo kom til at bero paa, hvordan de Runeindskrifter vare beskafne med Hensyn til Korrekthed, der meddeltes Saxo, thi det følger af sig selv, at han for den større Dels Vedkommende maatte stole paa andre, ligesom det siden blev

---

¹⁵⁾ Vi maa nøjes med at se dem, ofte sönderbrudte eller beskadigede, i Gærder, Mure eller paa Steder, hvor de ere flyttede hen for at være i Sikkerhed, — kun nogle, navnlig Glavendrup-Stenen (nord for Odense), Bække-Stenen paa Marken (sydvest for Jællinge) og Rygbjærg-Stenen i Randbøl Sogn (vest for Vejle) kunne endnu ses bevarede uden væsentlige Forstyrrelser, som de oprindelig rejstes baade med Hensyn til Pladsen og til hele Omgivelsen, — dog kunde nogle Runestene temmelig let føres tilbage til det oprindelige Sted; i selve Jællinge er der tildels foretaget Forandringer, ligesom hvad der var af omgivende Stene forlængst er borttaget.

Tilfælde i stort Omfang med O. Worm¹⁶⁾ — og paa hvordan Saxo anvendte det, som disse Indskrifter virkelig eller formentlig indeholdt, hvad han satte dem i Forbindelse med og udstyrede dem med af sit rige Forraad.

Man tænke sig Saxos Materialier og Samlinger! Alt det mangfoldige, som hans storartede Værk er støttet paa og sammensat af! — Af ikke mindre Omfang end de mange egentlige Kildesamlinger var ganske vist hvad der var tilvejebragt af gamle Kvad og Heltesange¹⁷⁾, af hvilke saa mange ere blevne anvendte i Værkets første Halvdel, og som, forsaavidt de ikke kjendes som islandske, maa væsentlig have været hjemmehørende her¹⁸⁾; fremdeles af historiske

¹⁶⁾ Som et Exempel — instar omnium — kan anføres, at O. Worm i Henhold til ham givne, endnu bevarede, Meddelelser læser Indskriften paa den store Gunderup-Sten (ved Aalborg), som om Navnene Balder og Snio stode deri, hvilket igjen er en naturlig Anledning til andre ligesaa urigtige Slutninger.

¹⁷⁾ Det er meget at lægge Mærke, at der hos Saxo i lib. 8, ved Gjengivelsen fra det gamle Kvad om Braavalleslaget, (der er bevaret i det gamle Sprog i det islandske saakaldte »Sögubrot«, hvilket mulig er en Del af »Skjöldungasaga«), findes Dahar (ist. for Textens Dagr), Scaha (isteden for Scagha) osv., hvilket livagtig svarer til Huhlek, Sihar (∴ Sighar) osv. i den anden Kongerække i vor Codex Run.; ligesom denne dog ogsaa har Biærghi, saaledes har Saxo ogsaa for Ex. Byarchi.

¹⁸⁾ Ved at meddele Bogstaverne i et Runealfabet beretter Hrabanus Maurus om sammes Brug med Hensyn til de Danske: »cum quibus carmina incantationesque et divinationes significare solent« (Marcomanni s. Nordmanni ∴ Dani, jfr. P. E. Müllers notæ uberiores in Saxonem, 1858, S. 10—12). Dette Vidnesbyrd er fra 9. Aarhundrede og er vistnok det ældste om »Danorum antiquiores« i Henseende til Bevaringen af deres »carmina«. (St. Joh. Stephanus synes ved den Maade, hvorpaa han har anvendt Skilletegnene paa Saxos Ord »vulgata, lingvæ suæ litteris, — insculpenda«, jfr. ovenfor S. 19, næsten at have antydnet, at han ligesom drog »lingvæ suæ litteris« til begge Sider, baade til det efterfølgende og det foregaaende).

Beretninger og kronologiske Optegnelser, smaa Krøniker¹⁹⁾, osv.; og endelig af stedlige Iagttagelser, hvoraf adskillige kunne paavises, ligesom af Folkesagn og Folkesange²⁰⁾, der stundum ere antydede eller kunne spores. — Ved Siden af og omkring Saxo virkede naturligvis mange i det mindre med Kundskab og Interesse i samme Retning, men derom kan der kun tales i Almindelighed, thi om ham som Hovedpersonen med Hensyn til Runerne og Overleveringerne maa det ogsaa siges²¹⁾: »Saxo ensam galler för många»²²⁾.

-
- ¹⁹⁾ Man kan uden Tvivl saa omtrent med Sikkerhed paavise en eneste lille Krønneke, som har været iblandt Saxos Kilder, og det er — mærkeligt nok — netop den, der findes i denne Runebog i Forbindelse med den anden Kongerække. Det er med god Grund sagt herom af Usinger, at hvad der vedkommer Tiden fra Sven Grade danner et senere Trin, og at mangen kort Notits her erindrer om, hvad Saxo vidtløftig har udført.
- ²⁰⁾ Det træffer sig saaledes, at lidt af en Folkevise er anført allersidst i nærværende Bog; det har dog sin Betydning og der er det mærkelige derved, at dette er det tidligst nedskrevne af den Art, i det alt, hvad der vedkommer den danske Folkesang af alle Slags haves væsentlig først fra en langt senere Tid optegnet.
- ²¹⁾ E. G. Geijer har saa træffende og sandt udtalt sig saaledes i »Svenska folkets historia», (i Saml. Skrifter, 1873, 5. Bd., Side 9, jfr. 1. Bd., Side 68).
- ²²⁾ Det er værdt at bemærke, at den islandske Sagaskrivning var i god Gang paa den Tid, da vor Saxo var i Færd med at skrive sin Danmarks Historie, navnlig er Egils Saga, der indtager en saa høj Plads, nedskrevet efter 1160 og för 1200 ifølge de gode Grunde, som anføres herfor af J. Þorkelsson i Udgaven af Sagaen fra Reykjavík (1856). Det er ogsaa vel at mærke, at Saxo (ed. Steph. p. 38 i lib. 2) udtrykkelig meddeler, at det danske Kvad Bjarkemaalet »a compluribus antiquitatis peritis memoriter usurpatur», at han altsaa kjendte flere, som efter Hukommelsen foredroge det — det er nemlig en Efterretning, der giver et dybt Indblik i, hvad der endnu dengang levede og anvendtes. Og hvad Runerne angaar, da var det ikke blot de mange Mindesmærker, der vare spredte over hele Landet, som vakte hans Beundring, — det var heller ikke blot det formentlige

Som den 4de Kilde, efterat de folkelige Overleveringer, Runemindesmærkerne og Islændernes Meddelelser ere nævnte, anfører da Saxo endelig Ærkebiskop Absalons Beretninger, i det han derom bruger følgende Ord: »Nec minus Absalonis asserta sectando, quæ vel ipse gessit vel ab aliis gesta perdidicit, docili animo styloque complecti curæ habui, venerandæ eius narrationis documentum perinde ac divinum aliquod magisterium amplexatus«. Det svarer aldeles til Absalons udmærkede Fortjenester af Fædrelandet, i Løbet endog af et halvt Hundrede Aar, at dets Minder og

---

Mindesmærke med sine storartede Omgivelser, fra den seneste sagnhistoriske Tidsalder, paa den ikke saa langt fraliggende Runamo i Bleking, (And. Vedel lader den i sin danske Text i 7. Bog skjødesløst være beliggende i Halland), der fremkaldte høje Forestillinger hos Saxo, — men Runer danne paa flere Maader en væsentlig Bestanddel i de meget gamle Overleveringer, der vare komne til ham om den ældre og ældste sagnhistoriske Tid. I førstnævnte Henseende fortjener det megen Opmærksomhed, som berettes med Hensyn til Amlø (i lib. 3. pag. 52. ed. Steph.), at der nemlig gaves ham, da han skulde rejse til England, underfundig to Drabanter med, »gestantes literas ligno insculptas, nam id celebre quondam genus chartarum erat«. Breve, indridsede paa Træ, omtales altsaa som noget i hin fjærne Tid aldeles almindeligt, og man mindes herved uvilkaarlig om de mærkelige og bekjendte Ord fra 6. Aarhundrede af Venantius Fortunatus (ikke af Martianus Capella, hvilket f. Ex. baade Sveinb. Egilsson og Guðbr. Vigfússon angive): »Barbara fraxineis pingatur Runa tabellis, quodque papyrus agit, virgula plana valet«. — Og endelig nævnes i den ældste Sagnhistorie paa to Steder Besværgelser i Kvad indristede paa Træ, nemlig (i lib. 3. pag. 44. ed. Steph.), hvor der omtales en Virkning ved »cortice carminibus adnotato«, og (i lib. 1. pag. XI. ed. Steph.) hvor det hedder: »diris carminibus ligno insculptis, lingvæ defuncti per Hadingum suppositis, eum horrendum auribus carmen edere coegit«. — Det er de to eneste Steder i Saxos Sagnhistorie, hvor der anføres Kvad som indristede paa Træ. — Det er vel muligt, at saadanne eller andre lignende Stave (jfr. S. 8, Anm. 27, om de norske Vinje-Stave) dog vare bevarede endnu paa Saxos Tid.

Bedrifter laa ham meget paa Hjærte og at han ved sin fortsatte Opfordring og Opmuntring (*„crebræ exhortationis imperio“*) fik Saxo til at paatage sig at skrive Danmarks Historie fra Begyndelsen indtil Samtiden. Ærkebispens Bestræbelser støttedes uden al Tvivl af Kongerne. Noget bestemt i den Henseende vides navnlig om Valdemar I., som efter Saxos Beretning i præfatio sendte nogle til Bleking, der skulde undersøge Runamo og paa Stave optage den formentlig fra Harald Hildetans hidrørende Runeindskrift (jfr. S. 19) og sammes Bogstavformer (*„sub iisdem formarum apicibus“*²³), og som allerede i Slaget paa Grade Hede havde, paa gammel nordisk Vis, en Skjald i sin Lejr; hos ham var ifølge Skáldatal den islandske Skjald Þorsteinn Kroppr, om hvem dog intet ellers kjendes. Hos Knud den 6te var, ligeledes ifølge Skáldatal, den islandske Skjald Þorgeirr Þorvaldsson, muligvis en Broder til Arnaldr, der ovenfor nævntes efter Saxo som en af hans Hjemmelmænd, men i hvert Fald tør man fra Arnaldr, om hvem noget nærmere vides, slutte ogsaa med Hensyn til de andres Stilling og Idræt her. Fra Kong Knuds Tid er vistnok snarest det særegne, meget sigende, Vidnesbyrd om Runerne som hørende til den almindelige Kundskab, hvilket indeholdes i den Indskrift, der findes paa den i og for sig mærkelige Døbefont i Baarse Kirke i det sydlige Sælland (jfr. i Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie for 1846). Efterat paa Latin først Navnet der er anbragt paa den Mand, som gjorde Fonten, og derefter Navnet paa den Mand, der lod den gjöre (*„Esgerus*

²³) Man kan ikke undre sig over hin gamle Tids Sikkerhed i denne Henseende, naar man betænker, hvor bestemte Ytringerne endnu ere f. Ex. i Ihres og Troils diss., 1769, *„de Runarum in Svecia antiquitate“*; *„Figuras vero Runis perquam similes esse rupes ipsa visentibus hodieque declarat“*, hedder det der S. 30 uden nogen Indskrænkning.

Røt²⁴⁾, følger derunder Runerækken, de 16 gamle Runebogstaver (vel formede) tilligemed tre ny Runetegn, hvormed altsaa de gamle fuldstændiggjøres efter Tidens Behov. Det siges idelig, at Gejstligheden bestræbte sig meget for at undertrykke Runeskriften, men iblandt de mange talende Beviser derimod, kan intet være betydningsfuldere, end hvad her foreligger, i det selve Fonten, som alle ved Daabshandlinger og ellers førtes til at se, er til almindelig Underretning og Belærelse forsynet med Runer. Thi at de paa denne Maade og paa dette Sted ere anbragte, kunde vanskelig have nogen anden Hensigt end den at fastholde og vedligeholde Kundskaben om dem²⁵⁾. Hvad endelig Absalon særskilt

---

²⁴⁾ Det kan ej med Bestemthed siges, hvem denne Mand er. Paa Biskop Asger i Roskilde, der døde 1158, kan der med Hensyn til Tiden vel tænkes, kun vides det ej, at han har haft Tilnavn Røt. Snarest vistnok er Ophavsmanden at søge i den Absalonske Slægt. Imellem Ærkebiskoppens Søsters nærmeste Efterkommere forekommer baade Navnet Esger og Tilnavnet Røt, hvert for sig dog.

²⁵⁾ Det indtraf i et af Aarene lige før 1190, at en islandsk gejstlig Mand Ingimundr led Skibbrud under Grönland og omkom derefter i en Hule tilligemed nogle Ledsagere, men denne deres Skjæbne erfarede først 14 Aar efter derved, at man der fandt en i Vox efterladt Indskrift med Runer (vax var ok þar hjá þeim, ok rúnir þær er sögðu atburð um líflát þeirra, jfr. i Sturlunga, I, 1817, 129, og ogsaa i Biskupa-sögur I, 1858, S. 435.) Denne Efterretning fremdrager P. E. Müller i notæ uberiores in Saxonem, pag. 9 som Bevis, iblandt flere, paa at Indskrifter i Runer ogsaa brugtes for at gjøre noget bekjendt for Folk: ut allquid civibus vel innotesceret vel constaret; og det er med fuld Føje, at han i denne Anledning udbryder: Quid vero induxisset sacerdotem (Ingimundum), quem doctiorem fuisse scimus (i det foregaaende i Sagaen tales ogsaa oftere om hans Bøger), ut runis uteretur, nisi illi constitisset, cives huc forte venientes facilius runas quam litteras Romanas intellecturos esse? — Det selv samme gjælder navnlig om den i Runer affattede Indskrift paa en lille tynd Skifersten, som i vore Dage blev fundet i Grönland paa en Varde, og hvori Rask (i Antikvariske Annaler, 4. Bind, 1827,

angaar, da er det at lægge Mærke til, at han, der maa have været i Besiddelse af mange Meddelelser og Erindringer fra sine Forfædre, havde endog i sin egen personlige Tjeneste (*„in clientela“*) den islandske Skjald Arnaldr Þorvaldsson, hvem Saxo kalder Arnoldus Tylensis, jfr. ovenfor S. 18; og ved at omtale ham nævnes det udtrykkelig, at han ledsagede Ærkebiskoppen selv paa Rejser, i det mindste i Landet, og at han var vel forfaren i gamle Sager og i Stand til at give gode Beretninger med Hensyn dertil, *„antiquitatis peritus, sollerti historiarum narratione callebat“*. — Til Absalons Almindelse er endnu den Dag i Dag bevaret et anseligt og smukt Mindesmærke, nemlig en Sten (3 Alen lang) med Indskrift i Runer (der synes at have hørt til, naar Romersproget ej brugtes) ved Åsum Kirke i Skaane, til Ihukommelse af at denne Kirke var bygget (*„gjort“*) af Ærkebiskoppen og Esbjörn Mule; hvem denne Mand er, er ej just bekjendt, men rimeligvis er det en Sønnesøn af Esb. Snare, Tiden er i og for sig lang nok til, at det kan være saa, jfr. Langebeks Oplysninger i *Scriptores rer. Dan.*, Tom. 4., tab. 5., pagg. 481, 549. Indskriften udviser ikke, om den er sat, mens de levede eller først efter deres Død; i sidste Fald er den tidligst fra 1233, — i dette Aar døde nemlig, ifølge *„Chronica Danorum et præcipue Sialandiæ“*, ed. Arn. Magnæus (1695), *„Esbernus filius Nicolai Mule“*. Sproget i Indskriften er forsaavidt ikke derimod, som den egentlige Oldsprogsform er brudt, og vi her have det første i *„ældste Dansk“*, — hvilket saaledes er bevaret derved, at Runer paa Sten brugtes i den

---

S. 311 fg.) troede, i Forbindelse med de tydelige Ord, at finde Taltegn for 1135. Ingen af disse Indskrifter kunde være beregnet paa nogen snævrere Kreds, som man ellers stundum kunde tænke sig, men nødvendigvis kun paa hvemsomhelst der traf at komme til Stedet, og man synes saaledes at have betragtet Runer ene og alene som det Middel, hvorved den tilsigtede Tilkjendegivelse kunde være sikret.

nævnte Anledning til almindelig Efterretning ²⁶⁾). — Efter alt hvad der kan skjønnes, maa denne Takkeindskrift hidrøre fra Menigheden ²⁷⁾).

4) I Kong Valdemar den 2dens lykkelige Lod faldt det saaledes at overtage som ung Mand ogsaa den litterære Arv, der var tilvejebragt i hans Faders, Broders og Absalons Tid, og at nyde den uforgjængelige Ære, at Saxo tilegnede ham »salutaris princeps et parens noster, clarissima lux patriæ«, sit udtømmelige Værk. Og Kongen fortjente denne Lykke efter alt, hvad vi kunne vide ej blot om hans Kjærlighed, men ogsaa om hans Kundskab til fædrelandske Overleveringer ²⁸⁾), og efter de udtrykkelige store Vidnesbyrd derom fra hans sidste Dage i de heldigvis opbevarede islandske Kilder. Først nogle Aar efter at Valdemar var blevet Konge, blev Saxo færdig med sin Historie,

²⁶⁾ En Indskrift med Runer paa Sten i Øster Brønderslef i Vendsyssel har ligeledes Hensyn til Kirkens Bygning og dens Bestemmelse for Menigheden.

²⁷⁾ Om Vinjeindskrifterne paa tvende, to Alen lange, Træstave, der have en Brede af 3 Tommer og Bogstaverne indristede i 1 Tommes Højde, jfr. ovenfor S. 8 og 23; de ere ogsaa fra Tiden, som her nærmest omhandles, nemlig fra Aarene lige ved 1200, — den Stav, der indeholder den historiske Meddelelse, er bestemt for 1202; oprindelig vare de anbragte i den gamle Kirkes indre Dørkarm for at kunne blive almindelig sete og paaagtede. Den ene, den med den historiske Meddelelse, er omstændelig omhandlet af W. H. Fr. Abrahamson i Antikv. Annaler, 1. Bind (1812). Jfr. P. A. Munchs »Det norske Folks Historie«, 3. 378. De to Stave skulle tydelig være med to Hænder, hver med sin. Der haves skaarne Kopier af dem her i det fædrelandske Museum. (Originalerne ere i sit norske Hjem — i Christiania.)

²⁸⁾ Et slaaende Vidnesbyrd om Kongens Virksomhed med Hensyn til Landets gamle Love er Tilnavnet »Lovfører«, der stadig bruges hele Middelalderen igjennem. Ligeledes henvistes der hele Tiden idelig til »Kong Valdemars Tid« ved allehaande Bestemmelser og Vedtægter. — Denne Konge anbragte allerførst (efter C. F. Herbst's Meddelelse) Aarstal paa Mønter.

Fortalen er i det mindste omtrent fra 1208. Ogsaa fortattes de fra tidligere Tid saa vel bekjendte Besøg af islandske Skjalde, og Skáldatal nævner fire saadanne Mænd hos Kongen, nemlig: Þorgeirr Danaskáld, formodentlig tidligst, længere hen Játgeirr Torfason, Suguvaldi, og tilsidst den navnkundige Ólafr Þórðarson hvítaskáld. Hermed ophørte de Besøg af Islands Skjalde hos de danske Konger, som stadig havde fundet Sted lige fra Kong Sven Tveskjægs Tid, altsaa omtrent i 250 Aar. — Fra denne Konges Tid, og vistnok hans tidligere Tid, er Indskriften med Runer i Aastrup, hvilken (opdaget 1861) indeholder alene Runerækken (dog mangle nu af de 16 de 3 sidste), og nu har sin Plads i Kirkens Mur paa den østlige Side højt oppe. Denne Plads er öjensynligen ikke den oprindelige, Stenen maa som hel og ubeskadiget have været anbragt i eller ved den Bygning, som har været der paa Stedet til gudstjenstlig Brug för den nuværende Stenkirke, og Runerne paa den kunne jo — selv om en eller anden Forestilling i øvrigt har knyttet sig dertil — kun have haft den egentlige Bestemmelse at vedligeholde og udbrede Kundskaben til dem navnlig hos Egnens Befolkning. Dette bliver især af Vigtighed derved, at Aastrup ligger afsides²⁹⁾ og udenfor den almindelige Kulturströmning, nemlig midt paa Jyllands Sydside, omtrent 4 Mile øst for Varde, og omtrent lige langt fra Vesterhavet og Østersøen. Omtrent fra samme Tid, mulig lidt yngre, er den Runerække med de 16 Bogstaver, som nylig er opdaget i Mönsted (ved Viborg) i Kirkens Taarn paa Nord-siden. Det er saaledes her den 3die i Tallet af den Art. Da de findes paa Steder, der ere saa langt adskilte fra hinanden, ere de naturligvis indbyrdes uafhængige med Hensyn til

²⁹⁾ I Kirkens nordlige Mur findes (iblandt andet) en Sten med nogle Runer, — ret som en Frugt af Runerækken paa Stedet.

Tilblivelsen, skjönt de jo alle havde det Formaal at skulle tjene til Efterretning. — Fra den islandske Side er der endog bevaret et fra Kongen selv udgaaet Runeminde, de saakaldte Valdemars-Runer. Disse ere ikke af stort Omfang, de ere imidlertid altid blevne erindrede, ja berömmede — navnlig paa Island, hvorved de have — kan man sige — sin egen lille vedvarende Historie. Sin Betydning have de for os derved, at de ere Udtryk af Glæde over Gjenstanden og Fortrolighed med den, hvis Forudsætning igjen er en dybere Kundskab, som maa have givet sig tilkjende i noget mere og større i Kongens kraftige Alder i en stor og lykkelig Tid, da almindelig Opmærksomhed især var henvendt paa Fædrelandets Historie og »Traditioner«. — At vi vide af Valdemars-Runer at sige og endog vide god Besked om dem, har sin Grund deri, at den ovennævnte islandske Skjald og Skribent Ólafr Þórdarson med Tilnavnet Hvítaskáld gjorde et langt Besøg hos Kong Valdemar, hvilket falder i dennes sidste Levedage og vistnok endog ej før i Aaret 1239—40. — Om dette Besøg findes Efterretning i den for den gamle Litteratur og danske Historie saa vigtige og indholdsrige Knýtlingasaga, der vel, som bekjendt, sluttet med Begivenhederne omtrent midt i den første Halvdel af Knud den 6tes Regjering (netop ligesom Sven og Saxo), men alligevel er der paa det Sted, hvor Valdemar den førstes Börn nævnes, öjensynlig søgt Lejlighed til at indføre Sönnen Valdemar som »Valdimar gamli, er síðan var konúgr i Danmörk, er einhverr hefir verit ágætastr konúgr hingat á Norðrlönd«, og endvidere »med honum var Ólafr Þórdarson ok nam at honum marga fræði ok hafði hann margar ágætligar frásagnir frá honum«. (Knýtll., 1828, S. 396). Dette staaer her ganske vist efter Meddelelse fra Olaf selv umiddelbart til Forfatteren af Sagaen, det vil sige den Mand, som den i sin endelige Skikkelse skyldes, og det kan uden al Tvivl

ikke være — alt vel betænkt — nogen anden end Olafs yngre Broder, den navnkundige Skjald og Historieskriver Sturla Þórðarson. Det har noget at betyde, at to saadanne Mænd tillægge Kong Valdemar baade megen forskjelligartet Kundskab, og at han var i Stand til at meddele mange udmærkede Frasagn³⁰⁾, — disse to Mænd besade nemlig selv store Samlinger og vare de sidste egentlige Repræsentanter for den gamle islandske Skjaldekunst og Historieskrivning³¹⁾. — Efterretningen om Valdemars-Runerne er af Olaf selv, som et skjönt Exempel (kan man sige) paa den »fræði«, hvoraf Kongen var i Besiddelse, indført i hans »málfræðinnar grundvöllr« og derved bevaret. I Begyndelsen af denne Afhandling tales om Bogstaverne enkeltvis, »stafanöfn eru sextán í danskri túngú«, hedder det først, — og

³⁰⁾ Det turde vel være, at Kongen har staaet i lignende Forhold til Knýtlinga som Sven Estridsön i sin Tid til Værket af Adamus Bremensis, — og Hovedpartierne i Sagaen om Begivenheden 1157, hvormed den Valdemarske Tid begynder, og om Knud den hellige forudsætte en særdeles kyndig Meddeler.

³¹⁾ Med Rette udbryder Sv. Egilsson ved at tale om Olafs Afhandling »Málkrúðsfræði« (Sn. Edd. 2, VI): »merito nunc miramur, quantam copiam carminum diversi generis, ætatis, auctorum possederit vel memoria tenuerit, quum ultra 120 exempla tam exquisita afferre potuerit«. Hvad Sturla har behøvet og raadet over alene ved Affattelsen af Landnámabók, Sturlungasaga, Hákonar saga Hákonarsonar og saga Magnús lagabætis, o. s. v., maa have været særdeles betydeligt. Formodentlig gik Farbroderen Snorres litterære Efterladenskaber over til Olaf og Sturla, deres Brødre Guttormr og Þórðr Þórðarson nævnes ikke, saavidt vides, med Hensyn til det litterære, og ligeledes heller ikke Snorres Sön.

Eftersom kopi af den gamle Runer
 S præntede man sig selv

dernæst (Sn. Edd. 2, 70—80) »í norrænu stafrofi eru fimm hljóðstafir« (nogle Runetegn ere anbragte og deriblandt ogsaa nogle stungne), — og derefter »samhljóðendr eru ellifu í rúnamáli« (andre Steder bruges Udtrykket »í rúnum«;) ogsaa i denne Forbindelse ere nogle Runetegn anførte, saa det næsten synes, at der ikke ret kunde tales om Bogstaverne uden gennem de gamle Runetegn og de Forestillinger, som knyttede sig dertil. Endelig gives et Slags sluttet Sammenstilling paa følgende Maade: »þessa stafi ok þeirra merkíngar compileraði minn herra³²⁾ Valldimar Danakonúgr með skjótu orðtaki á þessa lund«³³⁾, og efterat derpaa de 7

³²⁾ Disse Ord tilkjendegive bestemt, at Olaf var traadt i et nærmere Forhold til Kongen som hans Mand, »handgenginn« som det hed. Der er Grund til at lægge Mærke til, at hans Ytringer om Kongen som gammel Mand forsaauidt svare til Saxos Udsagn om ham som yngre.

³³⁾ Skjønt allerede O. Worm rigtig havde udtalt i sin »Litteratura Runica«, (1636), S. 74—76, at Valdemar den 2. var den Konge, hvem »Valdemars-Runerne« vedkom, har dog denne Mening ikke kunnet trænge igjennem. Det har endog været almindeligt at antage, at det var Valdemar den første, som Talen her maatte være om, navnlig paa Grund af hans fra Saxo saa bekjendte Undersøgelse af Runamo. I Udgaven af O. Wormii Epistolæ, (1751), som dog flere meget kyndige Mænd havde haft at gjøre med, er saaledes i Registret alt henført til Valdemar den 1., — Valdemar den 2den nævnes ikke engang deri. Endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede (1808) vare L. Engelstoft og E. C. Werlauff ikke komne til Klarhed om dette Punkt. — Besynderligt var det imidlertid, at G Brynjúlfsson i »Periculum Runologicum« (1824) S. 133 vilde endog hævde, at det var Valdemar den 1., og som Bevis herfor anfører han kun,

Spængd wanz hok pljoti twn Bof. 2KR+KVT1Y1K1K *FV W1A11 10N1 BAN Beré

første Runetegn (det første Ords) ere særskilt omhandlede, siges der tilsidst »at slíkum hætti eru allir rúnastafir settir í þessum orðskviðum« o. s. v. Afbildningerne (jfr. S. 30 og 31) her ere givne efter de to vigtige og gamle Membraner, hvori alene hine Runer ere komne til os, nemlig henholdsvis efter 748, 4to og 242 fol. i den Arnamagn. Haandskriftsamling, af hvilke hin (skjønt Fragment og vistnok fra først af kun beregnet paa Skálda og Olafs Afhandlinger) er fra Tiden tidlig efter 1300 og mulig at betragte som en Afskrift af Olafs eget Haandskrift, — og denne, der omfatter hele Snorra-Edda med alt tilhørende, er at henhøre til Tiden efter Midten af 14. Aarhundrede og saaledes ikke lidet yngre. Hine Erindringsord — Sveinb. Egilsson kalder dem, Sn. Edd. 2. 63, et »Hypogrammon Runicum« — ere af Kongen, med et rask Greb, i Korthed sammenstillede. Hensigten var imidlertid ikke at danne nogen ny Punktering, hvilket plejer at siges saavel i ældre, som i nyere Tid, f. Ex. af W. Grimm »über deutsche Runen« (1821) S. 12 og 86, men alene at gjøre Anvendelsen af det bekjendte let og fast. — Til Slutning maa endnu bemærkes, baade at det, efter Udsagn af O. Worm (der havde sine Efterretninger fra Arngrímr Jónsson)

---

at det findes angivet i det Arn. Magn. Haandskrift, 769, 4to. Selv om saa var, havde det intet at betyde, da det er et ungt Papirshaandskrift med forskjellige blandede Optegnelser, men ser man ret til, saa staar der tydelig, at det var — Valdemar den 2, † 1241. Desværre fik denne urigtige Angivelse paa ny derfra nogen Kurs, navnlig ved at blive optaget i E. G. Geijers Svea rikes hãfder, der udkom 1825, — og der er den blevet staaende endnu i den nyeste Udgave i Saml. Skr. 4. Bind (1874), S. 85.

Kilderne til sikker Kundskab om denne Gjenstand ere Snorra-Edda og Knýtlinga, og efter at hin i de sidste 50 Aar er udgivet hele 3 Gange, og denne ligeledes forlængst er udgivet, kan intet være vissere, end at Kong Valdemar den 2. er Manden; den Ære der bør Ære!

i hans »Litteratura Runica», 1636, S. 74, var Tilfælde, at Benævnelsen Valdemars Runer endnu »etiamnum», var i Brug, — og at der tillagdes dem paa Island en vis magisk Kraft, hvilket har sin Betydning paa Grund af deres Oprindelse og den lange Tidsafstand³⁴). En særegen Kraft ville disse Runer altid have til at afgive Vidnesbyrd saavel om den Kundskab og Interesse, der i den Henseende — nøjagtig 1240 — fandtes hos Danmarks Konge, som om sammes Forudsætninger opad i Tiden og Virkninger nedad i Tiden.

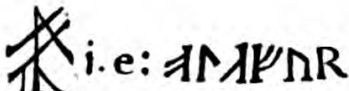
Aaret 1241, som blev Kong Valdemars Dødsaar, blev ogsaa det Aar, hvori en anden af Nordens vigtigste Mænd i den Tid, nemlig Historieskriveren Snorri Sturluson, sluttede sit Liv. Og besynderligt nok knytter der sig ogsaa et Rune-minde til hans sidste Levedage, der dog ikke var udgaaet

³⁴) Et ganske mærkeligt Bevis paa, hvorledes Tanken ved given Lejlighed vendte sig hos Islænderne til Valdemar den 2., findes i »Indverskir gimsteinar» i de af K. Gislason udgivne »44 Prøver af oldnordisk Sprog og Litteratur» (1860), S. 416—18. En Mand fra Danmark, berettes der, drog sydpaa og kom omsider til »Indien», hvor han, som Gave til sin Konge hjemme, fik nogle tilsyneladende ubetydelige »gimsteinar», hvilke senere, da der kom nogen fra Indien til Danmark for at forlange Løn derfor, viste sig at være store Klenodier. I Slutningen af Fortællingen hedder det da: »Ekki kann ek segja, hverr kóngr þessi hefir verit; en sagt hafa sumir menn, at verit hafi Valdimarr gamli (denne Benævnelse har netop ogsaa »Skáldatal»), þá at hann hefir átt fásæna gripi, þá sem af Indíalandi váru komnir». Det var ganske naturligt, at der som fjærn Efterklang fra Besøgene hos Kongen kunde paa Island bevares forskellige Erindringer derom; navnlig i de nærmeste Slægtfølger. Et bestemt Exempel herpaa frembyder et Udsagn af en Brodersøn af Ólafr og Sturla Þórðarson, fremført i Norge, jfr. Sturlunga 3. (1818), S. 130. — Membranen, der indeholder Stykket om »Indverskir gimsteinar» er omtrent fra 1350—75, og det gaar saaledes temmelig højt op i Tiden. (I en tilsvarende italiensk Fortælling henføres Begivenheden til Fredrik Barbarossa, jfr. »Romania», udg. af Paul Meyer og Gaston Paris, 1876, (S. 76—81.)

fra ham. Sturlunga beretter herom, 2. 241, (under Overskriften »Rúnabréf« i Udgaven) sammenholdt med Hovedhaandskriftet A. Magn. 122, B. fol.): »Hann (o: Snorri) hafði þar ok bréf, er Oddr Sveinbjarnarson á Álptanesi hafði sent hónum; var þar á stafkarla-letr, ok fengu eigi lesit; en sva þótti þeim sem vörun þökkur væri á því«. Snorre fik altsaa til allersidst et Brev (besynderligt nok er »Brev« det, som de ældste Efterretninger om Runer og deres Brug lyde paa, jfr. ovenfor S. 23) affattet i Skriftegn, hvori der var noget skjult³⁵), og endog saa skjult, at man ej kunde forstaa det, men kun formode, at der var givet en Advarsel deri. Stafkarla-letr omtales, saa vidt vides, kun denne ene Gang, og man kan kun sige derom, at det var et Slags Runer, uden at de kunne nærmere beskrives. Men det er mærkeligt, at saadanne, formodentlig vilkaarlig dannede, Arter af Runeskrift saa tidlig forekomme, hvilket dog maaske kan have sin Grund i de 14 forskjellige Maader, hvorpaa »Rúnar« ifølge Sigrdrífumál, i den ældre Edda, (jfr. Sv. Egilssons lexicon poeticum islandicum under Ordet) kunde anvendes i forskjellige Öjemed. Deri laa ligesom en Anvisning paa at danne saadanne, hvilket ogsaa skete i rigt Maal, saa der i hvert Fald i det 16. Aarhundrede, da Runerne optoges ved Arngr. Jónsson som Gjenstand for videnskabelig Forskning,

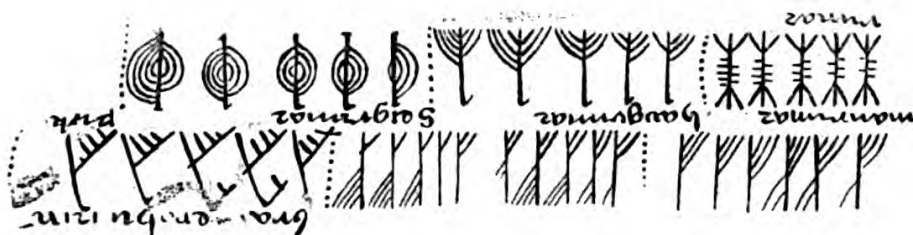
³⁵) Et Exempel paa, hvorledes »Olafur« kan sammenstilles med de sædvanlige Tegn i en »Binderune«, afgiver hosstaaende Figur,

 i.e: AMPR

der vel er regelbunden, men dog har sin Vanskelighed og er udsat for Mistydning. — Figuren gjengives efter Ol. Wormii Litt. Run. pag. 128. At saadanne eller lignende »Lönstave« allerede brugtes meget tidlig, ses tydelig af Egils Saga (1856), S. 183

fandtes paa Island hele 24 Arter ³⁶). Det er ogsaa meget mærkeligt, at de tillægges þóroddr rúnameistari som den, der har dels dannet dem, dels brugt dem (jfr. Ol. Wormii litt. Run. S. 37), — og det maa igjen hvile paa, hvad der er opbevaret om ham foran i den yngre Edda (jfr. ovenfor S. 14) i Forbindelse med nogen Overlevering. Ligesom dengang er denne Kundskab og Interesse endnu levende der paa Landet ³⁷).

³⁶) Virkelig Lönskrift (eller rettere Karakterer dertil) og vel ogsaa »Galdrestave« frembyder — dog ej enestaaende — det A. Magn. Haandskrift 687, d. 4to, saaledes som den herved givne Af-

bildning udviser; det er fra 15. Aarhundrede og er kommet fra Flatey. — Dette lille Haandskrift (eller Brudstykke) fortjener nogen Opmærksomhed, og det var nok værdt at faa det meddelt helt.

³⁷) En samlet hidhørende Fremstilling tilvejebragte den ældre Jón Ólafsson i sin »Runologia«, A. Magn. Addit. Nr. 8 fol., (efterat han i det foregaaende Aarhundrede tildels havde haft en Forgænger i den »lærde« Jón Guðmundsson), — deri er ogsaa »stafkarla letr« opført, jfr. S. 164, og Cap. XI, S. 180--81. — At mærke er hvad O. Worm har bevaret i »Litt. Run.« S. 38 efter Arngr. Jónssons Meddelelse om disse Karakterer. — Paa nogle Papirsblade, givne til Reykjavíks Museum, findes iblandt andre Arter af Runer ogsaa »Stafkarlaletur« ifølge Angivelsen i »skýrsla um forngripasafn Íslands í Reykjavík«, 2. (1874) S. 42. — Selv har jeg, efter Finn Magnusen, et Blad, skrevet i Island i forrige Aarhundrede, hvorpaa ligeledes disse formentlige Skriftegn ere anførte. Man tør nemlig ikke just stole paa, at det, der i nyere Tider er opført som »stafkarlaletur«, ganske har svaret til dem, som med Advarsel bleve tilstillede Snorre.

5) Saalænge den islandske Historieskrivning varede, saa længe vedvare Efterretningerne derfra om Runernes skriftlige Brug. Fra dens sidste Repræsentant, den ved Valdemar den 2. nævnte Sturla Þórðarson, hidrører Saga Hákonar konúngs Hákonarsonar († 1263), men selv i denne berettes det (i Udg. 1837, S. 390 og 490) to Gange (1226 og 1240), at en »rúnakefli» blev brugt endog til politiske Meddelelser, i det ene Tilfælde til Kongen, og i det andet til en Partifører. Sturla døde (70 Aar gammel) 1284, og den Tid, hvori Slutningen af hans Liv og hans Virksomhed med Bevarelse af Slægtens og Tidens Erindringer³⁰⁾ falder, bliver saaledes netop den, hvortil man uvilkaarlig føres, naar man vil bestemme Alderen for vor Codex Runicus. I og for sig er der vistnok intet til Hinder for at sætte den tidligere — end just til sidste Fjerdedel af 13. Aarhundrede — hvad den i Omfang langt overvejende Hoveddel, Loven og hvad dertil hører, angaar; men, da de efter Loven følgende mindre Partier, skrevne med en yngre Haand, først kunne i det tidligste være fra de allersidste Aar i Aarhundredet, bliver det rigtigst at fastholde for den egentlige Codex den nævnte, sidst mulige, Tid, der saaledes bliver, hvad man kan kalde nøjagtig. Vor Codex er udført³¹⁾ med saa megen

³⁰⁾ I blandt disse er en omstændelig Skildring (i Sturlunga 3, 304—06) af, hvorledes Sturla kom til at fortælle Huldar Saga og foredrage sine Kvad ved det norske Hof, især ved Hjælp af Dronningen, Valdemar Sejrs Sønnedatter Ingeborg. Denne Beretning er mærkværdig i Almindelighed med Hensyn til de islandske Skjaldes Besøg. Sturla var den sidste, der var i Sverrig (hos Birger Jarl) og en af de sidste i Norge, hvor disse Besøg holdt op ogsaa med 13. Aarhundrede, eller ganske kort efter ind i det ny Aarhundrede.

³¹⁾ Ved Anvendelsen af Runerækken er her navnlig for A og Æ brugt de samme Runetegn, som almindelig findes paa de senere danske Runemindesmærker; — desuden ere nogle andre yngre Runetegn ogsaa anvendte her.

Sikkerhed og Skjönhed, at nødvendigvis de, som den hidrører fra, maa för have skrevet endog mere af lignende Art, at den hos dem stærkt fremtrædende Kundskab og Øvelse maa have sin Grund i en tidligere forud for dem bestaaende Vane — hvad der kunde betegnes som en »Skole» — at paa den Maade den nærmeste Forudsætning i flere Henseender er at søge i det mindste en Menneskealder tilbage i Tiden, altsaa i Valdemar den 2dens Tidsalder som det egentlige Arnested; til den viser alt hen, paa den passer alt. Det er et mærkeligt Held, at denne Codex (»qui luculento testimonio confirmat, hoc tempore — 1319 — multo in usu fuisse Runas», hedder det i Götlins diss., præs. Ihre, S. 13, jfr. her S. 56) — ligesom fra samme Tid baade den saakaldte Valdemarske Jordebog og det Flensborgske Haandskrift af Jydske Lov — er blevet bevaret¹⁰⁾, da mange højst vigtige Vidnesbyrd, som derved afgives, ellers ganske vilde savnes. — De i Codex Runicus efter Loven og Lovstykkerne følgende mindre Partier — to Kongerækker og Grænseskjellet mellem Danmark og Sverrig — ere, som nævnt, med en yngre Haand saaledes, at ikke blot Haandstilen er forskjellig, men at der ogsaa er Forskjel med Hensyn til nogle ny yderligere udviklede Runetegn og deres Anvendelse, — og saaledes at disse Partier (Cod. Run. nu er jo i Virkeligheden egentlig to Haandskrifter) ikke ere skrevne för efter 1296. Begge Kongerækkerne ende nemlig med at nævne Kong Erik Menved og hans Dronning, som kom hertil i det nævnte Aar. Med den yngre Haand kan der altsaa være skrevet efter Aarhundredets Slutning, endog indtil 1319, hvilket har givet Anledning til, at Codex Runicus i sin Helhed ofte angives, højst urigtig, at være fra

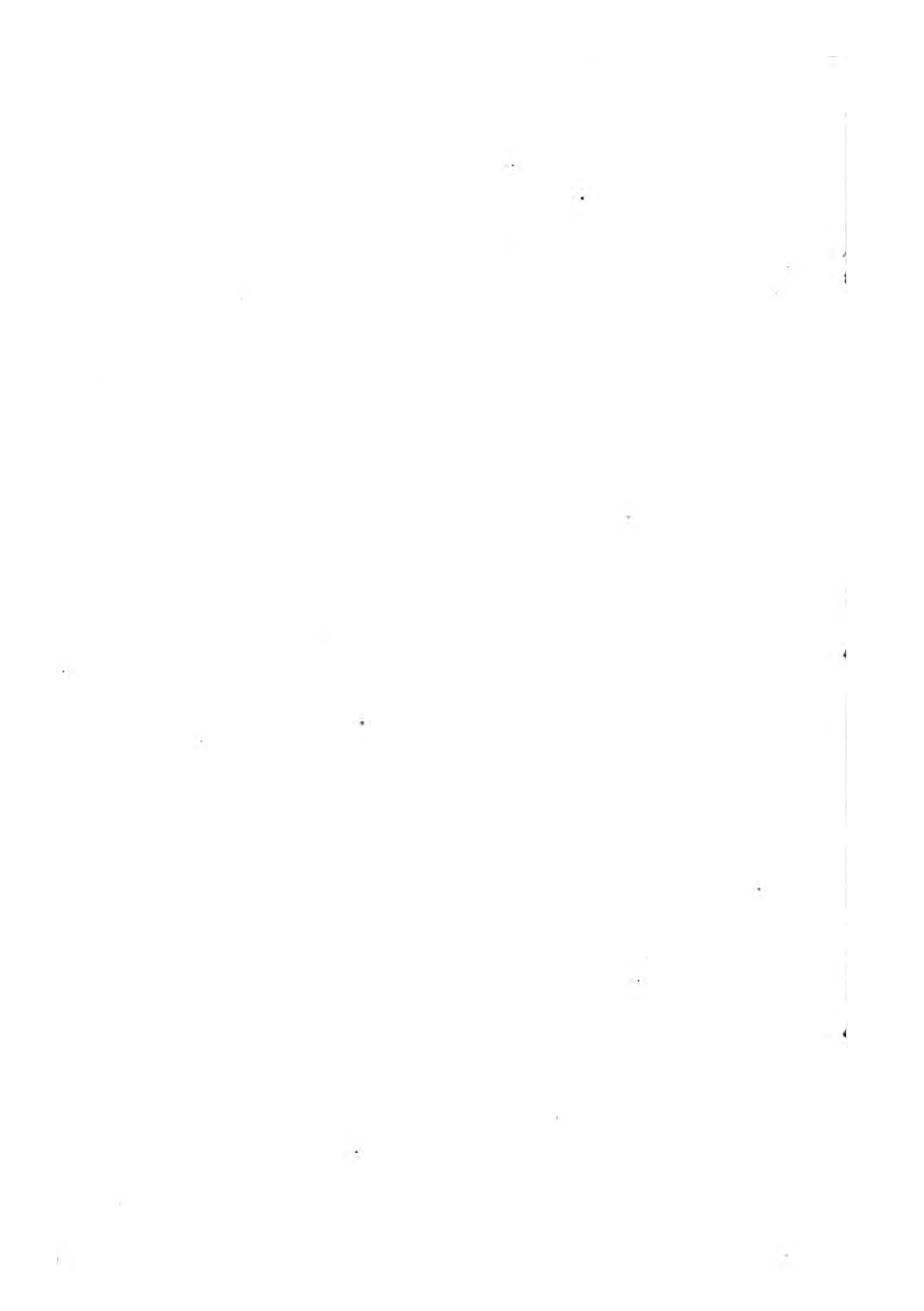
¹⁰⁾ Af Originalen af Skaanske Kirkelov blev, endog længere Tid efter dens Vedtagelse, taget saa mange Afskrifter, at der kunde sendes en til hvert Herred. Men skjönt det var over 20, kjendes dog ikke i mindste Maade noget til nogen af dem. Jfr. Danm. gamle Provindslove, 3. 89.

14. Aarhundrede, i det vedkommende ikke have forstaaet at skjelne mellem de forskjellige Bestanddeles forskjellige Oprindelse. Men ved selve disse efter 1296 og før 1319 skrevne mindre Partier maa det dog alligevel fastholdes, at de ved sin hele Karakter tilhøre den foregaaende, den Valdemarske Periode, der vel kan siges at have vedvaret, indtil de Mænd, som havde medvirket i den, eller som vare umiddelbart paavirkede af den, omtrent med Aarhundredet eller noget efter bortdøde. — Til Slutning er det endnu at bemærke, at der paa ikke faa Steder i Codex Runicus er tilføjet et og andet, eller tilskrevet noget, hvilket alt lader det oprindelige hævde sig som saadant og som det skjønne, efterdi hvad der tilfældig er ført til, i Tidernes Løb, tydelig viser en aftagende Øvelse og Indsigt hos dem, der just have fundet Behag i her at nedskrive noget. Dette er jo dog ej til Hinder for, at Indsigten, om end synkende, hos andre har været større.

Efter disse almindelige Betragtninger over Codex Runicus maa endnu lidt nærmere gives en Udsigt over sammes Bestanddele, — i al Korthed, saaledes som det her synes at høre til. **Skaanske Lov** foreligger her i den endelige Form, som Loven fik under Kong Valdemar den 2. Den er langt fra at være en formelig vedtaget og udstædt Lovbog som Jydske Lov fra 1241, men paa den anden Side er Valdemars sællandske Lov nærmere ved det primitive Standpunkt end Skaanske Lov, om end denne endnu har Lævninger deraf, f. Ex. naar det hedder i 4, 15 »Pættæ uiliæ summi at loghum hafæ». — Ærkebiskop Andreæ Sunonis latinske Fremstilling af Skaanske Lov giver i øvrigt middelbart Bidrag til Kundskab om, hvordan den i visse Tilfælde blev som den er. Vi vide ogsaa, at ny Bestanddele hidrøre fra kongelige Forordninger, især er den vigtig, som ophævede Jærnyrd samt indførte Ed isteden; da just den greb saa meget ind, er det maaske Grunden til, at den Bestemmelse ikke er trængt

igjennem Haandskrifterne, hverken ældre eller nyere, — i Codex Runicus er der lagt an derpaa, og det er ogsaa i de fleste Tilfælde gennemført⁴¹⁾. Loven, som den saaledes blev, har da enten Kongen selv ladet skrive med Runer (hans Interesse i den Retning er jo bekjendt), eller nogen anden af dem, der nærmest havde haft med Loven at gjøre og som ligeledes satte Pris paa Landets egen ærværdige Skrift. Det maatte ligge nær at bruge denne som Vedligeholdelse af det gamle — i det ogsaa Loven selv vedligeholdtes paa den gamle Grund — paa et Omraade, hvor Runerne før vare meget anvendte og vidstes at være anvendte i større Udstrækning i andre nordiske Lande⁴²⁾, — og paa en Tid,

⁴¹⁾ Her er ikke Stedet til at gaa i det enkelte nærmere ind paa det lovhistoriske og det retshistoriske, kun tør henvises i disse Henseender til adskilligt, som er anført til Forerindringen i min Udgave af Skaanske Lov efter Runehaandskriftet, 1853, (som XVIII. af nordiske Oldskrifter udg. af det nordiske Litteratursamfund, eller »Danmarks gamle Provindslove«, 3.).

⁴²⁾ Om Island er handlet udførlig i det foregaaende, og derved er gjort opmærksom paa, at Love, »lög« — altsaa den islandske Fristats ældste Love i det mindste til dels — vare iblandt det, der forefandtes skrevet, da ved 1150 den ny romerske Skrift tildannedes og indførtes. — I Birger Jarls († 1266) »præfatio« til Uplandslagen læses: »Laghæ yrkir war wiger spa, heþin i heþnum timæ. Hwat ær wi hittum i hans loghsagu ær allum mannum þarfflikt ær, þæt sætium wir i bok þessæ« o. s. v.; hvilke Ord indeholde mere, end det ved første Öjekast synes, med Hensyn til Forholdene ved Landenes gamle Love. Sverrig er desuden saa heldigt at eje et Mindesmærke, som den Dag i Dag giver et klart Syn paa Sagen, nemlig den navnkundige Runeindskrift paa en stor Ring i Forsa Kirkes Dør (i Helsingland); thi S. Bugge har ganske vist Ret, naar han mener — jfr. Christiania Vidensk. Selsk. Forhandl. for 1874, S. 307 — at der i denne Indskrift indeholdes en Retsbestemmelse om Tiende, saa gammel, at ikke nogen anden saadan nu vides at være til, som er optegnet saa tidlig og oprindelig. (Af Indskriften, der har omtr. 250 Bogstaver, findes i vort Musæum en fortrinlig, her foran i $\frac{1}{3}$ Størrelse gjengivet, Tegning fra M. Fr. Arendts sikre og kyndige Haand. —

da Kundskaben til Runer endnu søgtes bevaret (som ovenfor paavist) her i Landet, og da de fædrelandske Minder vare paa mange Maader blevne saa meget dragne frem. — Af denne originale Opskrift er vort Runehaandskrift af Loven en Aflægger paa anden eller tredie Haand, hvorved det dog er ubestemt, om de to særskilte smaa Lovstykker og Kirkeloven, som dette vort Haandskrift indeholder, ogsaa have været fra først af i Originalen, eller om de senere ere tilføjede⁴³). Men en afgjort Sag er det (som før berørt), at den Sikkerhed og Skjönhed, hvormed Loven, som vi have, gjennemgaaende er skrevet, noksom udviser, at dette ikke var en enkelts vilkaarlige Værk og kun skyldtes en vedvarende Øvelse og Brug i længere Tid. —

Herfra begynder med en ny Haand — ogsaa for Ex. paa Tillise-Stenen kunne tydelig skjælnes to Hænder, — og

---

I «Norges gamle Love» gives vist ingensteds nogen Efterretning svarende til den omtalte i Spidsen af Uplandsloven, dog findes (jfr. 1., udg., 1837, S. 171, i Frostethingsloven, udstædt af Kong Magnus Lovforbedrer († 1280) en Bestemmelse, der hører hid og er af Vigtighed. I en Artikkel «um meiding manns», om Lemlæstelse, hedder det (i det Tilfælde, at nogen havde udskaaret en andens Tunge og Sagen kom til Thing): «en ef hanu — Ugjerningsmanden — er eigi á þingi, þá scal hann (den mishandlede) rista namn hans, ef hann kann rúnar, en ef hann kann eigi, þá bendi hann. þeim bendingum, er menn viti hvat sannast se.» — Runer brugtes altsaa ved den offentlige Rettergang og Kundskab til dem forudsattes at være tilstæde hos den større Del af Befolkningen.

⁴³) Loven har i Codex ikke nogen Inddeling i Bøger, som først senere kom i Brug. O. Worm har paa nogle Steder i Randen gjort Antegnelse i den Henseende, f. Ex VII, c. 1., og N. M. Petersen har, ligeledes egenhændig, derefter sat Tal i den Retning paa de fleste Steder f. Ex. 1, 5. fg.; men, hvor han havde undladt det, er vedkommende Tal tilføjjet med min Haand. — De Lakuner, som forefindes, er der gjort Antegnelse om paa hvert Sted enten med O. Worms eller R. Rasks Haand.

med et nyt Læg, det **yngre Haandskrift**, der (som oftere fremhævet) findes i Codex Runicus (efter Skaanske Lov med Tilbehør) og navnlig indeholder 2 Kongerækker og det gamle Grænseskjel imellem Danmark og Sverig. O. Worm udgav, med Anvendelse af Runetyper, det hele 1642, fol., under Titlen »Regum Daniæ series duplex et Limitum inter Daniam et Sveciam descriptio». Dengang var Series 1. Runica, som egentlig er mere end en Kongerække, fuldstændig, — nu er der desværre kun 1 Blad (det andet) tilbage, mens første Blad er tabt og ligeledes det tredje og fjerde, og saaledes forholdt det sig ogsaa, da Langebek 1772 udgav denne Series med latinske Bogstaver, i »Scriptores rer. Dan.» Tom. 1. Det bevarede Blad er dog forsaavidt tilstrækkeligt for os til med Sikkerhed at dømme om Skriften og Skrivemaaden. Fremtrædende er her et nyere Tegn (der ikke findes i den ældre, større Bestanddel af Codex Run.) nemlig Runen F punkteret — jfr. om Runekalenderen fra 1328 i det følgende 6. Afsnit — ved Siden af den sædvanlige Rune for U, mulig tildels for at antyde en Afændring i Lyden, — en eneste Gang ses, isteden for dette F punkteret, et F med en lille Tværstreg over Hovedstaven fornedet, hvilket O. Worm ikke har tilkjendegivet; ogsaa synes der at være nogen Lyst til at anbringe Samstavsruner, to nemlig paa samme Hovedstav. Mærkværdig med Hensyn til Indholdet er Mængden af (stundum noget sære) Navne paa Dronninger, vistnok væsentlig efter Folkesagnet. Af de syv Navne paa det bevarede Blad ere de 3 urigtig gjengivne i Worms Udgave, i det denne har Ulfilæ, Æriþa og Svarta. Man kan saaledes ikke stole paa denne, hvad det strængt nøjagtige angaar, hverken med Hensyn til Tegnenes eller Navnenes Beskaffenhed, og derfor meddeles her, da det væsentlige af Indholdet især Navnene o. s. v. ikke burde savnes, kun i en Anmærkning O. Worms latinske

Oversættelse ⁴⁵⁾ — til Oplysning i den Henseende. —
 Det er helt besynderligt at se Erik ejegod her benævnt

---

⁴⁴⁾ Hvad der er tabt foran det første Runeord, i Texten, gjengives i den nævnte Oversættelse saaledes: •Hic incipit numerus Regum. Dan dictus est primus Rex Daniæ, ante natum Christum. Ab eo Dania nomen sortita est. Reginam ejus Gretham vocarunt. Pater Humblus erat. Post hunc imperium tenuit Lothar Dani filius. Ulfvilda dicta ejus Regina. Hinc Gram imperio præfectus. Eum excepit Hadingus Grammi filius, cujus uxor Hartgripa Hunc Frode hirsutus dictus filius Hadingi. Hunc Haldan Rex Frotonis filius. Thora uxor ejus. Hunc Roe Rex. Hunc Rolfo krake Helgonis filius. Tunc Hotterus regnavit, Hyldam ejus vocarunt Reginam. Hinc Rørek celer dictus. Post eum Viglef. Rorici filius Rex erat Anna Regina ejus. Hinc Vermu; — og det, der er tabt efter det sidste Runeord, gjengives ligeledes, som det her følger: •ejus (Regina). Tunc regnabat Asmund Rex Hidingi filius. Post eum Unguin rex, etiam Hidini filius. Hinc rex creatus Svartbane Unguini filius. Post eum Sigarus Rex Svarthæ filius. Excepit hunc Alf Rex Sigari filius. Eum Regnar Rex, qvi Alfum interfecit. Rada ejus dicta est Regina. Tunc Scaniæ Imperium tenuit Buthar, Sielandiæ Hundingar: Fioniæ Hanmark, Cimbriæ Hagnar, Lalandiæ Røreck. Omnes validi Regneri & Fadæ filii. Post eos Haraldus Rex Hyldetandi filius Regina ejus dicta Asa. Successit Ringo Rex, filius sororis Haraldii Hyldetandi. Mox in Regium solium evectus Olaus Rex, qvi Ringonem interfecit. Eum excepit Emunder Rex, Olai filius. Asa ejus dicta est Regina. Rex tum designatus Bother Jarmundi filius. Hinc Snio Rex. Post eum Biorno Jernside. Hinc Haraldus Rex, Biornonis filius. Eum excepit Gormo senior Haraldii filius. Tum Gotricus Rex filius Gormonis senioris. Tum Olaus Rex Gotrici filius. Tum Hemmingus Rex Olai filius. Successit Sivardus Rex, Hemmingi filius. Ei Regnerus Lodbroge, Thora dicta est ejus conjunx. Secunda Svanleda. Dein Regnum obtinuit Sivardus Rex, filius Regneri Lodbroge. Post eum Ericus Rex, etiam Regneri filius. Hinc Canutus hirsutus Loden Knut dictus. Hinc Frotho Rex vegetus. Hinc Gormo Anglicus Frotonis filius. Post eum Gampi Rex Gormonis filius. Tunc Gormo Gampi filius, Thyra ejus dicta est Regina. Successit Haraldus Blatand Rex primus qvi Christo nomen dedit in Dania, Thora dicta est ejus Regina. Eum excepit Sven Thyghskeg Haraldii filius. Thyre nomen erat Reginæ, secundæ Emma. Tunc imperabat Gamle Knut, Alvi Regina ejus

»pessimus«, skjönt det svarer til, hvad der læses i Texten, nemlig »hin argæstæ«; Series 2. Runica har »argope«, hvilket maatte ventes og dog maa synes ikke at kunne være blevet til »argæstæ« uden ved Fejllæsning gennem flere Afskrifter.

- Denne Kongerække er uden Tvivl af skaansk Oprindelse, endog af den Grund alene, at Olaf Haraldssön er opført iblandt Kongerne, og dertil kan vel föjes, baade at saa mange af Dronningensnavnene ende (tildels dog urigtig) paa a, og at den førstnævnte af de 5 »Hövdinger«, der nævnes, sættes i Skaane. Disse 5 — der ogsaa findes anførte, med indbyrdes overensstemmende Person- og Landskabsnavne, hos Langebek i Tom. 1. i Series 6. (fra hin Codex med den saakaldte Valdemarske Jordebog) og i hans Series 5., og tillige omtales, uden Angivelse af Navnene, i Series 7. sammesteds og i Series 2. Runica — svare til, men stemme ikke ganske med, Saxos »quinque gubernatores« i Lib. 7. — I det hele er det vistnok en rigtig Bemærkning af Langebek 1. 26, at disse og lignende

---

prima, altera Emma. Post eum Hardecanutus Rex, Canuti filius. Ab hoc imperium occupavit Magnus Rex, Erics mali filius in Norvegia. Tunc filius Osridæ rex creatus. Tunc Canutus filius Svenonis, Etra dicta est ejus Regina. Huic successit Olaus junior filius Svenonis. Ei Ericus Rex Pessimus etiam Svenonis filius. Botildam ejus vocarunt Reginam. Regnavit post eum Nicolaus etiam Svenonis filius Margaretha dicta ejus uxor. Tum imperium tenebat Ericus Emund, sancti Canuti filius, Ringstadii sepulti. Tum Olaus Rex Haraldi Kysya filius. Tum Sveno Erics Emundi filius; Etra dicta ejus Regina. Successit Woldemarus Rex sancti Canuti filius. Sophia dicta est ejus Regina. Hinc imperabat Canutus Woldemari filius. Gertrudis ejus Regina. Tum Woldemarus Rex Woldemari filius Margaretha dicta ejus uxor, sed secunda Beringerd. Hinc Woldemarus junior Woldemari filius. Merethe vocata est ejus Regina. Hinc Ericus Rex, Mectildis ejus Regina. Hinc Christophorus Rex, Margaretha dicta ejus Regina. Tunc Ericus Rex Christophori filius Agnes: dicta est ejus conjunx. Tum Ericus Erics filius Rex creatus. Ingeburgis dicta ejus Regina.

Kongerækker ere ældre end Saxos Værk. Der kan ikke tvivles om, at nærværende Series 1. Runica skyldes »Traditionen», og at den er uafhængig af Saxo.

I Series 2. Runica mangler Begyndelsen, dog kun om de første 6 Konger efter O. Worms Mening, og i hvert Fald fattes der nu ikke mere end i hans Tid. Skrivemaaden er her den samme som i Series 1., og ligeledes navnlig Anvendelsen af F punkteret (mulig tilstæde paa en noget egen Maade i næstsidste Linie paa 94. Blad ogsaa som Samstavsrune, saadanne Bogstaver forekomme her heller ikke sjælden.) Indholdet er saadant, at det kan siges med Grund, at man her har en lille Krønnike, ligesom ogsaa at hvad her er sagt i faa Ord, kan oftere gjenkjendes hos Saxo udført med mange. Meget mærkværdige ere Efterretningerne, der meddeles om flere Smaakonger. Allererst nævnes »Baldær, Søn af Pou(g)hma eller Pouhma, — i en gammel Ejeform — Kunung af Sialandi», og strax derefter (Høpærs Søn) Røprik som Kongen i Landet tæt efter Rolf. P. E. Müller vidste ikke bedre ¹⁵⁾ med Hensyn til Fremstillingen hos Saxo (i lib. 3.) end »at flytte Hother og Balder fra Lejrethronen op til Valhall», men med Kundskaben om Kong Balder ¹⁷⁾, som den her gives, bliver Sagen meget simplere og tydeligere; en saadan maatte Saxo efter sin Plan gjøre til den egentlige Konge og til ham knytte, hvad der kjendtes af mythologiske, misforstaaede og forvanskede, Sagn. — Vedkommende Jylland, navnlig den nordvestlige Del, har Series 2. Run. endog Navnene paa 4 Underkonger: Slænge (som nok ellers

¹⁵⁾ Jfr. Kritisk Undersøgelse af Danmarks og Norges Sagnhistorie, 1823, S. 41.

¹⁶⁾ Folkesagnet om en Kong Balder har holdt sig i det mindste til den nyere Tid, jfr. gamle danske Folkeviser, udg. af S. Grundtvig, 2, (1856), S. 646, og Antikvarisk Tidsskrift, 1849, S. 53, i en Meddelelse af J. N. Schmidt.

ikke kjendes), Uæge ɔ: Uægge og Fegge — jfr. Feggeklit og Feggesund — og Fengo, Oruændæl, og Amblupe⁴⁸⁾, alle tre velbekjendte (især sidstnævnte) fra Saxos lib. 3. og 4. Det hedder udtrykkelig hos P. E. Müller paa nysnævnte Sted S. 42. »Amleth forekommer ej i nogen af de ældre Kongerækker», og det er derfor saa meget vigtigere at kunne paa-vise en Kilde, som virkelig indeholder god Oplysning herom. Vigtig med Hensyn til Tidsbestemmelsen for nærværende lille Krønneke som gammel (ældre end Saxos Værk) er Formen »Amblupe», der svarer til den islandske Form i den mærk-værdige poetiske Benævnelse »Amlópa kvern» om Havet, hvilket findes at være brugt vistnok tidlig i 11te Aarhundrede af Digteren Snæbjörn (jfr. Sn. Edd. A. Magn. Udg. 1. 328 og 460). Enkeltheder af Amlethsagnet have altsaa saa tidlig været kjendte af islandske Skjalde, skjönt en Amlethssaga først haves sent efter dansk Overlevering. Det er ovenfor berørt, at de »fem Hövdinger» ogsaa omtales i denne Krønneke uden Navneangivelse, og derfor skal kun her tilføjes, at »Annales Ryenses», som stemme meget med den, føre Be-givenhederne længere ned. Der er Spor til Fejlskrift i Af-skrivningen f. E. Larmund, og til Udeladelse ved Tilføjelsen af de senere Konger. Bestemte Tegn til Oprindelsen er der ikke, men denne er vel snarest fra Jylland⁴⁹⁾. —

Det 3. Stykke i det yngre Haandskrift indeholder det gamle Grænseskjel imellem **Danmark og Sverrig**,

⁴⁷⁾ Ved at gjengive Textens Ord »Amblupe drap ater hann» har først O. Worm og derefter Langebek bevæget sig i en besynderlig Mis-forstaaelse. Disse Ord udsige ligefrem kun »A. dræbte derpaa (til Gjengjæld) ham; men Worm har oversat dem ved »A. dræbte Aterum»; og Langebek er ikke blevet staaende herved, i det han har antaget, at der manglede »ok» foran »hann», og har oversat dette ved »A dræbte Aterum et Hanum». Til Textens 4 Smaakonger er saaledes føjet 2, begge grebne ud af Luften.

saaledes som dette i 11te Aarhundrede blev fastsat og betegnet med Stene hele Vejen igjennem til Østersøen. Denne Tilkjendegivelse af Grænsen var saa ligefrem og praktisk, og var derfor i fuldkommen Overensstemmelse saavel med Oldtidens som Middelalderens Skik rundtom, — ligesom jo ogsaa den Dag i Dag en lang Række »Riksrøser» angive Grænsen imellem Sverig og Norge, og i de smaa Forhold »Omsteninger» idelig ses omkring paa vore Enge og paa vore Heder ⁵⁰). En Grænsebestemmelse fra 11te Aarhundrede, som den her i Texten gjengives, erkjendes at være en Kjendsgjerning af Historieskriverne, dels af de nyere for Ex. N. M. Petersen (i Danm. Hist. i Hedenold, 2. 249 i 1. og 2. Udg.) og Abr. Cronholm (i Skånes polit. hist. I, 1847, S. 10—12), dels af de ældre, navnlig Suhm (i Hist. af Danm. 3. 156—58 og 4. 474) og Lagerbring (i Sv. rik. hist. 1. 180). — Med Hensyn til Skrivemaaden i Texten er det at bemærke, at den punkterede omtalte Rune F ikke findes — skjönt det er samme Haand — i dette 3. Stykke, hvorimod Tilbøjlighed til Sammenskrivning vedvarer; som noget særegent er det at nævne, at Runen U gjennemstrøget forekommer en eneste Gang (paa 98. Blads Forside) i Betydning af y (eller ø) — aldeles i Lighed med det latinske U gjennemstreget, for Ex. i A. Magn. 455, 12mo, der ogsaa er et smukt og gammelt Haandskrift. Hvad Indholdet angaar, da skal her af den lange Række Navne kun

⁴⁸) Ifølge »Samlinger til Jydsk Historie og Topografi», 5, (1874), S. 22, laa der fra »Arildstid», i vor Tid — vel endnu paaaiselige — Granitblokke visse Steder i Hederne, som Mærkesten for det store Sønder-Omme Sogns yderste Grænser i Nordvest imod Hoven og Sønder-Felding Sogne, for Ex. en der, hvor Nør-Vang, Nørre-Horne og Hammerum Herreder (i hvilke tre Herreder de nævnte tre Sogne henholdsvis ligge) stode sammen. Da de tre gamle Sysler, Jælling-, Varde- og Hard-Syssel, saaledes tillige stødte sammen her, kunne — menes der, og, som det synes, med Grund — disse Mærkestene mulig ogsaa hidrøre fra Sysselinddelingens Tid.

fremhæves »Aldramanna brækkia« (paa 98. Blads Forside), der er saa vel vedligeholdt i den gamle Skikkelse, og ellers Ordet »Riftir« (paa 97. Blads Forside), hvilket idelig har været udsat for Fejlæsning, men dog rigtig er bevaret — som det synes — i Stednavnet Refteled i Halland, imellem Halmstad og Nässjö. Og Indholdet maa erkjendes at være af en saadan Beskaffenhed, at Grænsetexten, som den her findes, er en virkelig Kilde, der er givet ligefrem efter det ældre, og derfor ikke befatter sig med vilkaarlig at udfylde eller forandre. Den er desaarsag værdifuld, om end der er navnlig den Mangel derved, at adskillige saavel Personnavne som Stednavne ved Nedskrivningen vare tabte; om Danaholm, hvorfra Grænsestenene begyndte ⁵¹⁾, siges kun ganske simpelt, at den var delt i 3 Dele, af hvilke hver af Nordens Konger havde sin. Overhoved er denne gamle Runekilde fri for Forvanskning, end sige Forfalskning — og de to nyere Haandskrifter, der have Grænsebestemmelsen skrevet med Runer ⁵²⁾, bidrage væsentlig, hvert paa sin Vis

⁴⁹⁾ Da Er. Benzelius 1729 besøgte Danaholm, vare disse Grænsestenene der endnu synlige («ännu til synes»). Jfr. herom, og adskilligt andet hidhørende, hans »Brefväxling«, udg. af J. H. Lidén (1791), navnlig S. 42, 26, 39.

⁵⁰⁾ Det ene af dem er et Pergamentshaandskrift i stor Format af Borgarthingsloven, som, nu for 200 Aar siden, blev i Norge erhvervet af en svensk Mand, der igjen gav det til det kgl. Bibliothek i Stockholm; paa et Blad i dette er Grænsebestemmelsen særskilt blevet med Runer antegnet. Denne indførtes, som formentlig meget gammel og vigtig, 1689 i Cl. Örnhjälms »hist. Svionum Gothorumque ecclesiastica«, S. 604—06, men Anvendelsen deraf var meget paa- virket af Tidens »nationale« Rivninger. Det samme var endnu Tilfælde, da den paa ny udgaves, 1742, af Er. Jul. Björner i »Cogitationes criticophilologicæ de orthographia lingvæ svio gothicæ tam runica quam vulgari«, etc. etc., paa et stort Blad for sig imellem S. 60 og 61, vistnok gjengivende Størrelsen af Originalen i Borgarthingsloven, — men sammen med den dansk-svenske Grænse udgaves

og paa forskjellig Maade, til at sætte denne Text i det klareste Lys. —

Efter Grænseskjellet, lige i Flugt dermed, følge i Runetexten disse Ord: »Uar : faþir : þær : i : himmiriki : ær : gøme : tuli : fran : — — — —» men derefter har endnu staaet fire eller maaske fem smaa Ord, hvorfra

---

dengang tillige, saavidt vides for første Gang, »Landemærke imellem Norge og Rusland». Det findes albragt paa samme Blad som den anden nysnævnte Grænse, ovenover dette, desværre kun bestaaende af rigelig 7 Linier, i det der endes med etc. Imidlertid er dog i disse den Efterretning blevet bevaret, »at det er efter hvad gamle Mænd have sagt» og »ænd Kueda aldr bumæn og Finnar Kuedur», og Stykket har, skjönt lille, Værdi som noget ellers ubekjendt og som noget selvstændigt skrevet med Runer, vistnok fra 15. Aarhundrede, navnlig paa Grund af Besynderligheder i Sproget, hvilke ikke blot komme af Mangel paa Omhu eller blot ere ny Indvirkninger. Langt mindre Interesse i og for sig har den dansk-svenske Grænse i Codex Borgarth., den er desuden kun et større Brudstykke, da alt er bortrevet (allerede vistnok endnu i Norge) efter »Saksiø, Mæghinsæ». Beretningen om den svenske Konges Supremati ved Mødet paa Danaholm forefindes i Stykket, og det kommer saaledes ind under den forvanskede Grænsetext, men har i øvrigt noget særligt for sig med Hensyn til Oprindelsen, da det i Enkeltheder hverken stemmer med Vestgøtalagen eller med det andet Haandskrift, som har denne Grænse skrevet med Runer. Dette Haandskrift tjener nærmest til at vise, at det ikke er nok, at noget er skrevet med Runer, for at det kan have Betydning som ærværdigt eller gammelt. Det er et Papirshaandskrift af skaanske Lov (i kgl. Bibliothek i Stokholm) fra den senere Del af 16. Aarhundrede, hvori Grænseskjellet saaledes vilkaalig er overført i Runer, vel at mærke nemlig oversat fra den forfalskede saakaldte »Agapeli Bulle», hvilken blev udgivet (paa Latin) i C. Lundii udpræget »nationale» Skrift: »Notæ ac observationes in literas Rom. pontificis Agapeti II de prerogativa atque eminentia Regis Upsalensis sive Svioniæ», etc. etc., (1703), fol. Liljegren har paa en ikke heldig Maade optaget »Bullen» efter det nysnævnte Haandskrift i »Diplomatarium Svecanum», Tom. 1. — [Alt vedkommende dette Æmne findes nu omstændelig behandlet i O. S. Rydbergs Samling af »Svenske Traktater» I. 1877, S. 45—56, ved Aarene omkring 1050—56.].

det meste vilkaarlig er udslettet, i det der nu kun ses det andet Ord »ok» og h som Begyndelsen til det 4de, — de maa have indeholdt Önskets Slutning. —

Ved at forene Navnet Tuli her med Slutningen af den anden Kongerække, som ender med Kong Erik Menved og hans Dronning, der begge døde 1319, har man sædvanlig, idet man ikke har set sig nærmere for, uden videre udbragt, at en Mand ved Navn Tuli havde ved den angivne Tid skrevet vor Codex Runicus. Navnlig har Langebek i Scriptt. rer. Dan. I. 26 stillet Sagen saaledes og paa denne Maade er den derefter oftest⁵¹⁾ taget. Det er imidlertid aldeles urigtigt, — Tuli og det angivne Tidspunkt har aldeles intet at gjøre med Cod. Runicus i dens Helhed, vedkommer slet ikke dennes ældre og meget større Del, (skrevet med en ganske anden Haand) Skaanske Lov nemlig og hvad dertil hører, men vedkommer alene det i Cod. Runicus værende yngre og mindre Haandskrift med Kongerækkerne og Grænsen. Og endda er det meget tvivlsomt, om Navnet Tuli har Hensyn til begge Dele; det er endog mere end sandsynligt, at Navnet kun angaar Grænsen og oprindeligt hører til der, og at det saaledes hverken hidrører fra Originalen til vort Haandskrift eller fra selve dettes Ophavsmand. »Tuli» staar saa ene her, uden at der er nogensomhelst Tilføjning, og man tør derfor ikke, om Navnet end er iblandt de mindre almindelige, henføre det til noget bestemt Sted, selv ikke hvor det synes at have haft en større Tilknytning, for Ex. i Halland. God Besked vides imidlertid i den ovenfor nævnte »Agapeti Bulla», hvor der efter Navnet Tuli tilføjes (i den tilsvarende Text skrevet

⁵¹⁾ C. Molbech har undgaaet denne Fejltagelse. I sin danske Ordbog 2. Udg. 1859, 2 Del, S. XXXIV nævner han »den bekjendte Runecodex af Skaanske Lov, som dog næppe kan gjøres yngre end det 13. Aarhundrede».

med Runer i den nyere Tid) »Gasæ sun skalþ i Snefuing⁵²⁾», men man kan ikke andet end være bange for, at Efterretningen er noget forvansket, paa Grund af denne Kildes hele forfalskede Beskaffenhed. Denne Kilde har ogsaa Slutningen af Ønsket om det, som Tuli maatte blive befriet for, saaledes — tildels i besynderlige Former — »frain oind auk nahþi, amin». Det synes næsten, at tildels noget lignende er i en sen Tid blevet tilkradset i Cod. Runicus (isteden for de nævnte 4—5 smaa udslettede Ord), hvilket ikke har kunnet holdes borte i vor foto-litografiske Afbildning. —

Endelig sluttes, allersidst paa sidste Blads Forside, med disse to Linier (hvilke vistnok alene hidrøre fra den Afskriver, man her har med at gjöre), der her følge:

»drömde : mik : æn : dröm : i : nat : um :

silki : ok . ærlik : pæl :»

skrevne smukt med Runer, som det nærmest foregaaende, og med Noder til, saaledes som det vil ses her særskilt S. 69.

O. Worm havde ikke givet nogen Meddelelse herom i Udgaven af Kongerækkerne og Grænsen, derimod gav Langebek en saadan paa det nysnævnte Sted Scriptt. r. D. I, 26. Men ved en besynderlig Misforstaaelse gjengiver han, skjönt Ordene ere saa simple og klare, de sidste af dem ved »um helgi ok erlik Kel», der igjen oversættes »de sancto & discreto Ketillo». Og denne Fejltagelse, at der her skulde være Tale om St. Kjeld, Viborgs Patron, fører strax til en ny, den nemlig at Tuli skulde have været derfra eller boet der. (Saa intetsigende dette end er, kunde det dog ikke undgaas, at det maatte omtales paa Grund af Stedet, hvor det læses.)

⁵²⁾ Ifølge E. Benzeli anførte »brefwaxling», S. 33—36, findes et saadant Sted i Westmanland; ved »Gasæ» maatte der være tænkt paa den Mand af dette Navn, der ogsaa anføres iblandt de 12, som satte Grænsen —

En let Afbildning af Runeordene her og Noderne fik P. Wieselgren indført, allerede 1834, i »Sveriges sköna Litteratur», 2, 406, dog er der kommet til at staa »Sinki» isteden for »Silki». — »De tvende linjer ere første halvdel af et firelinjet vers, tilhørende en lyrisk-episk folkevise fra 13de årh. Da den foreliggende tekstoptegnelse er gjort alene for at underlægges den samtidig optegnede melodi, var 1 versehalvdel tilstrækkelig, eftersom den musikalske sætning, som omfatter en versehalvdel, altid i vore folkevisemelodier gentages uforandret ved den anden. Dersom visen har haft omkvæd, skulde dette været anbragt foran verset. Dette er i så fald forsömt af optegneren. — Indholdet af det delvis optegnede vers har været: en i visen optrædende person beretter en varslende dröm, hvis opfyldelse visen siden har besunget. Samme træk er almindeligt i folkeviserne; eksempelvis kan nævnes Hagbards (Danm. gamle Folkeviser XX) og Marsk Stigs (DgF. CXLV), bægge i samme firelinjede verselag som dette brudstykke. Drömmens indhold kan sammenstilles med et vers i det islandske Bjarnasonakvæði (Fornkv. XXI):

A 6. — Udtrykket **mig drömte** = det senere »jeg drömte», forekommer ofte i viseoptegnelser fra 16de århundrede, saaledes:

i DgF. XX. E 3: drömte dig, du falt igennem den sky,
da skalt du for hinder døø.

i DgF. LXVII. A omkv. Drömt haffuer mik om jom-
frwen alle naath.

- CXII. B 3. 4. 7. 8. meg drömpthe om min stene-
stue (mine støffle).

- - A 5. mig drömpthe io saa underlig.

For brugen af **ærlig** jfr. DgF. LVI. C 2:

Der spiller iinde dy erlige dyer. --

- Med hensyn til ordet „pæl“ kan jævnføres
- DgF. LIII. B 8. Ieg bredde offuer thænnom silcke,
och ieg bredde offuer dennom pæll.
- - A 8. E for offuen daa brede hun sielcke,
for neden brede hun peld.
- LX. A 21. Tage y nu det lille barn
och svøbe y dett y pell.
- CXXVIII. A 2. B 2. E 41. F 2.

Hun slider rød skarlagen, hun dragger pell⁵³⁾).

En ganske særegen Mærkværdighed og Betydning have disse Ord, hvor faa de end ere, derved at de ere det ældste, der vedrører Folkevisen, som kjendes, i det der ikke er noget bevaret af den Art, som er nedskrevet saa tidlig; (og det næste i Tiden i den Henseende, et lignende noget større Brudstykke, falder først hele 150 Aar efter). Naturligvis have Nodetegnene⁵⁴⁾, som hørende til, den samme Mærkværdighed. —

⁵³⁾ Denne omstændelige Redegjørelse fra Side 53, Linie 4 — tilligemed de bestemte Henvisninger — skyldes velvillig Meddelelse fra Sv. Grundtvig.

⁵⁴⁾ Med Hensyn til disse maa her indføres en Berigtigelse til en Ytring om dem, som findes paa et Sted, hvor man ikke skulde vænte en saadan, nemlig i — •Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte• af B. Dudik, O. S. B. (Brünn 1852), Side 369—76 handles om Kjøbenhavn, og paa sidste Side, Anm. 2, hedder det: •Auf der Universitäts-Bibliothek zeigt man einen mit Runen geschriebenen Codex in 4to, dem man ein hohes Alter beimisst. Mag sein, doch die, daselbst angebrachten, ziemlich modern aussehenden Musiknoten in fünf Linien, die unbestritten gleichzeitig sind, machen das hohe Alter des Codex sehr verdächtig. — Det var mig, der talte med Dudik herom, og jeg har selvfølgelig ikke angivet nogen anden •høj Alder• end den, der ligefrem er givet og ovenfor oftere er omtalt; jeg har selv bevaret en Optegnelse om denne Samtale fra 24/9 51, og har ikke givet nogen Anledning til den hos Dudik, som sædvanlig ellers, forekommende Fejl, at alt i Codex Runicus er •gleichzeitig•.

6) Efter den Tid, da Skaanske Lov m. m. skreves med Runer, og ogsaa efter den Tid, da de (dermed senere sammenføjede) Kongerækker og Landegrænser med en yngre Haand ligeledes skreves med Runer, er der mange Vidnesbyrd om, at Runerne bleve anvendte til Skrift hele Tiden igjennem paa mange forskjellige Maader. Dette er ikke besynderligt; det er kun hvad man maatte vente. I Henhold til alt det foregaaende er det nemlig desuden at betænke, at Brugen af Runer til de egentlige Mindesmærker ikke er den oprindelige, om den end i Tidens Løb blev den almindeligste og væsentligste. Da denne »monumentale» Brug løsrevet fra sin egentlige Grund, i Middelalderen efterhaanden blev forsvindende, maatte tabe sig, bliver Brugen til andre Ting (der aldrig ganske var ophørt) mere fremtrædende, da den anvendtes paa mange Gjenstande, som de ny Forhold og Tiden førte med sig. I Henhold til alt det foregaaende, er det dernæst at erindre, at man traf bestemte Foranstaltninger navnlig i 12. og 13. Aarhundrede — dette vide vi med Visshed og derfor kunne sikre Exempler nævnes — for at vedligeholde Kundskaben til Runerne⁵⁵⁾; der har altsaa været noget, baade gammelt og nyt, at anvende dem paa, og der har været Trang hos den store Almenhed til at bevare den gamle fra fjærne Tider nedarvede Skrift, der kun langsomt gav Plads for den ny saaledes, at denne kunde trænge igjennem og blive almen Ejendom. Der er naturligvis ved hele denne Brug kun Tale om den udvidede Runerække, i det den dels (som man kalder den) præntedes, dels anvendtes let som løbende Skrift eller Haandstil, — hvilket nærmere vil

---

⁵⁵⁾ Om Aastrup-, Baarse-, Mønsted-Runerækkerne, som have haft den særegne Bestemmelse, at de have været anbragte i eller ved Kirkerne paa de nævnte Steder væsentlig til almindelig Efterretning og Belæring. jfr. S. 24 og 28.

blive fremstillet. — Paa det religiøse og kirkelige Omraade, hvor saa mange Bestræbelser mødtes, der saa væsentlig optog de gamle Interesser, bleve Runer da ogsaa anvendte til Bogskrift. Der haves endnu i Behold en god Del af en kirkelig Bog, skrevet paa Pergamentsblade, som saaledes er et Sidestykke til Skaanske Lov m. m. og Kongerækkerne m. m., men ligesom Æmnet er forskjelligt, saaledes er denne Bog saa meget yngre, at den maa henføres til det 15de Aarhundrede. Den har hjemme höjt oppe i Sverig, og har altsaa sine særegne Forudsætninger med Hensyn til Forbilleder og sin Tilblivelse. Joh. Peringskiöld forefandt den i Valtuna⁵⁶⁾ Kirke i Upland »in cista sacrarii« og den blev udgivet nogen Tid efter af Joh. Fred. Peringskiöld, Stokholm 1721, fol. under Titlen »Fragmentum Runico-Papisticum, seu soliloqvium Deiparæ virginis qverulum, circa passionem Domini, anonymo auctore, lingva et Runis Gothorum, in membrana, conscriptum«⁵⁷⁾. Af lignende saakaldte »Marieklager« kjendes flere fra den senere Middelalder⁵⁸⁾ navnlig og fra en saadan er formo-

⁵⁶⁾ Det kan bemærkes, at Valtuna Sogn er rigt paa Runestene, og at Valtuna Herred vel endog er det Herred i Sverrig, hvor saadanne findes i störst Antal.

⁵⁷⁾ En meget rigtig Vurdering af Peringskiöld som Udgiver heraf, og af dette litterære Mindesmærke i det hele er givet af Er. Göttlin (præs. Ihre) i en Dissertats, Upsala 1773, 4to. »De Runarum in Svccia occasu«, S. 14-16; paa sidstnævnte Sted hedder det ligefrem: »Quamvis antistites sacrorum ex instituto ecclesiæ Romanæ lingva Latina in missarum sollempniis uterentur, nisi tamen omnia nos fallunt, cur hujusmodi libri asceici Runis nihilo minus exararentur, in causa fuit, quod a vulgo atque imperitioribus alias legi et intelligi vix possent«; — og strax efter fortsættes saaledes: »Quæ a vulgo lecta et intellecta volebant, Runis videntur fuisse mandata non modo seculo XIV, sed etiam insequente XV, etsi tum rarius occurrant«.

⁵⁸⁾ I Schönbachs Skrift »über die Marienklagen«, 1874, 4to, ere nogle saadanne meddelt (tilligemed Oplysninger om dem); man kommer til at tænke paa den 2den Klage hos Schönbach ved ad-

dentlig denne overført. Som den nu haves, mangler den Begyndelse og Slutning, de bevarede Blade ere 6 i Tal og gjemmes i det kgl. Bibliothek i Stokholm. Den Afbildning af en hel Side (med 10 Linier), som herhos⁵⁹⁾ forefindes, udviser, at ogsaa dette (tredie) Runehaandskrift er smukt udført, og at der har været god Øvelse i at bruge Runetegnene hos vedkommende. Nærværende Marieklage (eller »Soliloqvium« som det ganske rigtig kaldes) har sikkert ikke för været nedskrevet paa Svensk, thi i saa Fald vilde Sproget bære Vidnesbyrd om, at det havde noget ældre at støtte sig til. Som det er, har det derimod et modernt Præg, — gamle Former ere væsentlig afslebne, der viser sig en stærk Hang til dobbelte Selvlyd f. Ex. endog »miild«, »oos«, o. s. v. Hvad Brugen af Runetegnene angaar, da er ved Siden af tilvant Lethed og Fortrolighed med dem, dog ogsaa nogen Skjødesløshed og Unøjagtighed synlig. Tiden for denne Runefrembringelse kan derfor kun sættes til 15. Aarhundrede, og den bliver som Runebog saaledes Repræsentant for dette (ligesom det 14de har sin, og det 13de sin, som bekjendt.). Bærer dette »runisk-papistiske« Skrift i en ikke ringe Grad Vidne om, at Runerne havde trængt frem til det inderste i det kirkelige paa hin Tid, saa er der stor Grund til at antage, at det ikke har været enestaaende⁶⁰⁾.

---

skillige Udraab i den foreliggende svenske, der i det hele for saavidt noget er et Sidestykke til 3die Klage hos ham.

⁵⁹⁾ Denne Afbildning er givet efter et G. Stephens tilhørende Facsimile af Originalen, hvilket som fotografisk maa betragtes som paalideligt.

⁶⁰⁾ I en Anmeldelse i Acta Upsal. 1721 (pag. 219) af dette religiøse Runeskrift siges, at det indeholder en Beviskraft: »vis«, ad refellendum eorum sententiam, qui codices runis exaratos negant, easque non alii unquam rei quam brevibus titulis sepulchralibus dicatas fuisse autumant».

Hvad vi have — af alle Slags kan man sige — er kun tilfældige Lævninger; man kan, ved at tænke herpaa, ikke noksom undre sig over, at vi af Saxos Værk, skjönt der kan paavises för Udgivelsen mange Codices deraf i 16. Aarhundrede, nu kun have, foruden enkelte mindre Brudstykker, et eneste enkelt Blad, — ja det er næsten endnu mere paafaldende, at af Anders Sunesöns to store theologiske Digtninger, begge af de gamle meget berömmede, er det ene, ihvorvel det har været til efter Aar 1600, nu forlængst aldeles forsvundet.

Ved Siden af ovenstaaende bör nævnes, at Ordene »AUE MARIA« findes med Runer, fra den senere Middelalder, paa en firkantet Stenplade endnu inde i Søborg Kirke i Sælland. Istedet for Pergament har man taget en saadan Sten, som mest hensigtsvarende, i det man vilde tilvejebringe — og det opnaaedes — en fast staaende Erindring og Opfordring til at bruge stadig hint Andagtsmiddel ⁶¹⁾.

---

⁶¹⁾ I Forbindelse hermed maa fremdeles anføres, at en Henvendelse til »Maria« i Runer er anbragt paa en Sten, der nu har Plads höjt oppe i Taarnet i Hillerslef Kirke i Thy. Egentlig er det en Ligsten, hvis Indskrift (mærkeligt nok) bestaar dels af latinske, dels af runiske Bogstaver, men de ere benyttede paa den Maade, at hine ere anvendte til Navnet o. s. v., disse ere derimod — ligesom med Inderlighed — anvendte til den religiøse Paamindelse, der saaledes stiledes til Menigheden. — Ogsaa er det endnu sammen hermed at omtale, at en Opfordring til stadig Forbön findes med Runer paa en Sten ved Hvidbjærg Kirke i Salling. De faa, men talende og rørende Ord, »beper for Bo« lyde endnu, skjönt de ere fra den senere Middelalder, som om de vare satte der i Dag, og kunne saaledes vedvarende gjöre sin Virkning; — kun er der den Forskjel, at det nu blot kan ske ved enkelte, i hin Tid derimod ved alle, eller dog mange. — (I øvrigt er her ikke Stedet til i det enkelte at paavise, hvorledes Runer have været brugte i Kirkebygninger — med Hensyn til Indvielse og ellers —, paa Funter, Relikviegjemmer, Røgelsekar, Jærnbeslag paa Kirkedøre, m. m., men denne fortsatte Brug og Meddelelse af Efterretninger paa denne Maade er meget mærkelig.)

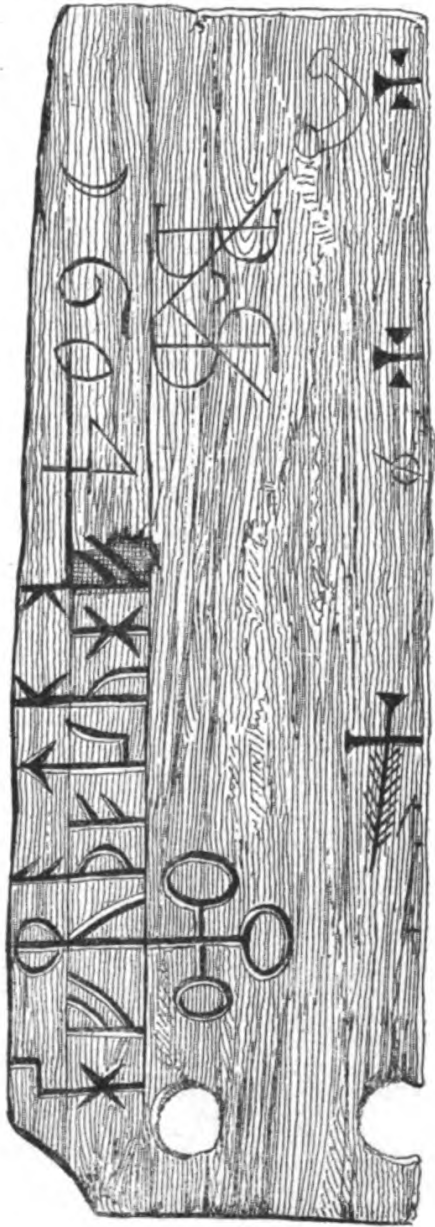
Aars- og Tidsberegningen har fra gammel Tid paa forskjellig Maade staaet i Forhold til Runerne. Det ældste skriftlige, vi nu bestemt kunne paavise, er den med stor Kunstfærdighed og omstændelig udførte Kalender fra 1328, skrevet helt paa Pergament med Runer, hvilken O. Worm udgav fuldstændig 1626 og 1643, fol., som »Fasti Danici«, (i det der fulgte nogle andre mindre med). Det var et stort Held, at denne Udgivelse dengang fandt Sted, eftersom saavel den store Kalender som de mindre, hvilke derved fremdroges, senere forlængst ere tabte; men Værket »Fasti Danici« har saaledes (ikke at tale om Indholdet i Almindelighed) en vedvarende Vigtighed. Oprindelig var denne Kalender, der optager 16 trykte hele Sider i Bogen, skrevet »in una continua membrana«, som igjen var sindrigt sammenlagt, dog var den bragt »in libelli formam«, da den kom i O. Worms Hænder. Han fik den fra Kansler Friis til Krogerup ⁶²⁾, og med Hensyn til dens tidligere Hjemsted berettes, at den fordem skal være bragt frem af sit Skjul i et vist gammelt jydsk Bibliothek, (hvilket er ikke nærmere angivet). O. Worm synes at lægge Vægt paa, at Kalenderen formentlig har sin Oprindelse fra Jylland. Han sammenstiller en Del af dens

---

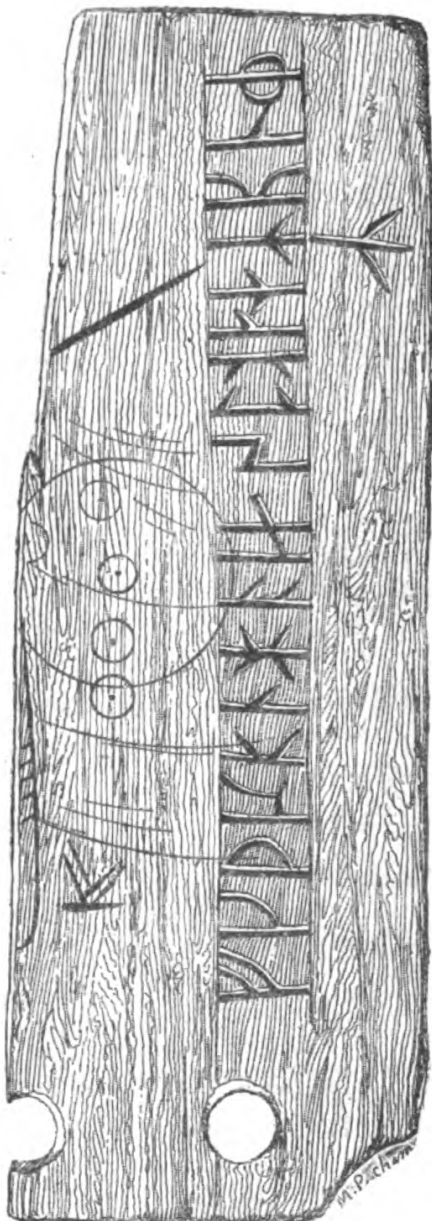
⁶²⁾ Den blev siden, uvist hvorledes, O. Worms Ejendom. I »Museum Wormianum« hedder det med hans egne Ord S. 384, »inter libros Runicos« — »eximium est opus Fastorum Danicorum, a me lib. 3. enodatum«, etc. Men disse »libri« ere ganske sikkert ingensinde komne med det øvrige »Museum« til det gamle Kunstammer, derimod ere de forblevne hos Familien, Sønnen Will. og Sønnesønnen Chr. Worm. Og hvad der blev hos dem — heldigvis var det ikke Tilfælde med Codex Runicus og flere vigtige Codices islandici — havde den Skjæbne at blive ødelagt i Københavns Ildebrand 1728. Der kan saaledes næppe være nogen Tvivl om, at Membranen 1328, hvortil det sidste Spor vistnok er hint anførte Sted fra 1655, efter den Tid uomtalt, er forkommet eller gaaet til Grunde ved den nævnte sørgelige Begivenhed.

Ord, der antages at være især mærkelige og vigtige, og Runetegnernes Betydning ⁶³⁾ bestemmes paa bedste Maade, og den hele Behandling er omhyggelig. Men skjönt »fasti membranei« af »genus recentius« ere meddelte kobberstukne, er der dog desværre slet ikke nogen Afbildning af den store Runekalender, og vi kunne derfor slet ikke vide, hvordan Bogstavernes Udseende osv. har været. Vel er alt i Udgaven gjengivet med ny Runetyper, men i alt enkelt tør man ikke bestemt stole paa Nøjagtigheden saaledes, at man til Prøve tør give et af de større Stykker, der forefindes. Alt er nemlig ikke i stræng Forstand løbende Kalenderangivelser, adskilligt — om end i Forbindelse dermed — er af almindeligere, større, Indhold. Netop derved er Aaret 1328 (udsat i Ord) blevet meddelt som Tilblivelsesaaret. Overhoved kan man ikke andet end give O. Worm Ret i, at der tilkommer disse »fasti«, og navnlig den største og ældste af dem, en bestemt Plads iblandt fædrelandske Mindesmærker »tum vetustatis, tum litteraturæ priscæ nomine«; — og det er derfor ogsaa med fuld Føje, at E. C. Werlauff betegner »fasti Danici som et Arbejde vedkommende den gamle danske Litteratur«. (Jfr. Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed 1. Bind 1832, S. 356). — Til Slutning skal endnu kun her anføres O. Worms smukke Ord: »Elegantissimis et nitidissimis literarum ductibus, rubrica quandoque distinctis, exaratum erat autographum nostrum«, der vidne om det Indtryk, han havde modtaget, og i det han ogsaa tilføjer: »quod juxta præscriptum antiquiorum delineatum fuisse minime dubitamus«, og endvidere ytrer: »ante eos (fastos), qui ad nostras manus pervenere, alios multos ejusdem generis

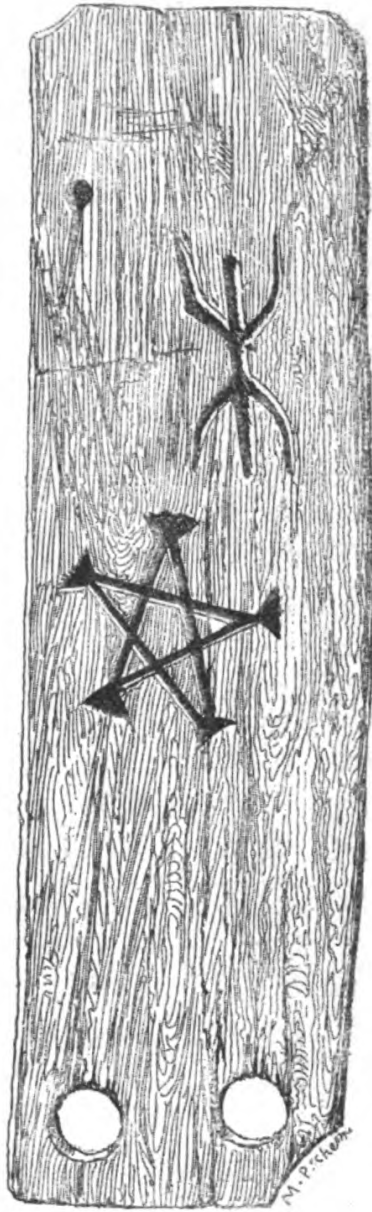
⁶³⁾ Det anføres, at Runen for F punkteret bruges i Betydning af U eller V. Dette er saa meget mærkeligere, eftersom det samme ogsaa finder Sted i Rune-Kongerækkerne, og der ikke kan være synderlig lang Tid (mulig en Snæs Aar at regne) imellem deres Nedskrivningstid og Membranen 1328

consignatos fuisse, a ratione nequaquam alienum«, viser det sig, at han uvilkaarlig har maattet gjøre den Slutning, at det foreliggende skrevne Mindesmærkes Skjönhed havde nødvendigvis sine mange Forudsætninger. — Det var ikke blot Pergament, men ogsaa Skiver eller Blade af Træ, som man anvendte til Kalendere med Runer. Flere saadanne, bestaaende af Træblade, haves her i Musæet for fædrelandske Oldsager, alle temmelig unge, omtrent fra Tiden ved 1500. Af en af disse, der har 6 Blade, er herhos givet en Afbildning, som giver en anskuelig Forestilling om deres Udseende og Beskaffenhed. Afbildningen omfatter 4 Sider, nemlig den forreste ydre Side, hvorpaa (mulig som en Art Paaskrift) er anbragt en Runerække, der begynder med de 3 sædvanlige Bogstaver og derefter fortsættes afændret og forandret, vistnok ikke uden Vilkaarlighed; derpaa følge to, imod hinanden vendte, Sider af de indre, — og endelig tilsidst Tegnene paa den bagerste ydre Side, der ere temmelig sammenslyngede med Karakter af Bomærker. — Det hele er ret som en Bog, og det er som man ser paa ny den oprindelige Træbog. Thi, som N. M. Petersen engang (jfr. »den oldnordiske Litteraturs Omfang og Vigtighed«, 1836, S. 9) har sagt: »For at komme Hukommelsen til Hjælp blev Hovedindholdet af de ældste Digte med Runer indskaaret i Træ, en Samling af saadanne Træstykker blev den første Bog«. Det er dog ganske mærkeligt, at det paa Kalenderens Omraade, der vedkom alle, har været Tilfælde, at »Træbogen« har holdt sig eller dog ej ganske har kunnet vige⁶⁴⁾. I øvrigt ere flere Runekalendere,

⁶⁴⁾ I den Roskildske Biskops Jordebog fra c. 1370, i *Scriptores rer. Dan.* Tom. 7, henvises⁶ S. 7 til »Antiquus Træbok«, — uvist i hvilken Mening.

paa Træblade, fra Udlandet bekjendte ⁶⁵⁾ eller omtalte ⁶⁶⁾. — (Den almindeligste Form for Runekalenderen er imidlertid Runestaven, men den hører ikke nærmere hid ⁶⁷⁾).

⁶⁵⁾ Et vigtigt Skrift er det af L. Frati, «di un calendario Runico della pontif. universita di Bologna», 1841. 4to. Denne smukke af 12 Blade bestaaende Runekalender er fra Tiden omtr 1450 efter hvad den selv middelbart angiver, og synes næsten at være af fransk (burgundisk) Oprindelse, men oprindelig maa den dog ad Omvej stamme fra Norden. I et Skrift «Den nordiske skaarne Kalender», udg. paa Russisk i St. Petersborg 1874, 4to med 14 Tavler, har V. J. Srezniewski omstændelig behandlet hele dette Æmne, og tillige givet en meget god Meddelelse om den hidhørende Litteratur.

⁶⁶⁾ Jfr. saaledes Nettelblat i «Antwort» med Hensyn til J. Erichsens «Bibliotheca Runica» 1766, S. 24, og J. J. Björnståhls resa 1. (1780), S. 358. Angivelsen derom var dog rigtig, jfr. her S. 82.

⁶⁷⁾ Det skal her blot erindres, at Runestaven, som i Danmark er forsvundet, er i Norge paa sine Steder ej ubekjendt, og i Sverrig tildels endnu velbekjendt og brugt; og det skal blot som noget særegent bemærkes, at Kong Karl den ellefte efter Antikvitetskollegiets Forslag forordnede under 5. Juli 1684, «att de, som visade största skicklighet att skära runstafvar och att undervisa om deras bruk, och sålunda förmå allmogen att till allmänt begagnande återtaga desamma, skulle åtnjuta frihet från utskrifning och skatt till kongl. Majestät och Kronan», — og at der i Upsala, — hvor den störste Samling af Runestave findes, og hvor for et Par Aar siden endog afgaves (til Musæet der) fra Observatoriet over 130 saadanne — udgaves 1690, 8vo. et Skrift «Svenskt åg Runskt Calendarium in till åhret 1840, samt Beskrifning öfver Runstafven», etc. — Naar Forfatteren af den danske Rimkrønike, 610, har «The runæ thræ, jeg screff them om opaa myth Knæ», saa synes det næsten, at Runestaven har foresvævet ham; han er uden Tvivl den første, der uden Omskrivning og ligefrem har Ordet Rune i Skrift. — (I en ældre Beretning om Borreby, udg. af Henry Petersen i «Danske Samlinger», 2. Række. 5. Bind, findes en mærkværdig Efterretning om en storartet Kalender paa Træ, som Kansler Joh. Friis, † 1570, lod iværksætte paa den nævnte Gaard; det hedder Side 70 der, nemlig: «I Borregaarden var og ... en Længde, tvende Loft høj, der ovenpaa en stor lang Sal med 12 Bjælcker, paa hvilke Baculus prognosticalis eller Primstaven paa hver Bjelcke efter sin Maaned var udskaaren i Bildtbugger Verck, Grunden Cinober rød, og alle Tegn eller Billeder stærck forgyldt», men ... lod denne Længde bryde af).

At noget af Middelalderens Folkevise i det mindste undertiden har været optegnet med Runer, derpaa have vi et haandgribeligt Exempel i vor Codex Runicus, i hvilken jo det andet (yngre) Haandskrift ender med to Linier, der vedkomme Folkevisen. En Afbildning særskilt er her vedföjet, for at en saadan kunde være ogsaa just paa dette Sted. Det er altid ganske mærkeligt, at det første bekjendte hørende til Folkevisen, at det tidligst paa dette Omraade nedskrevne, der kjendes, er med Runer, og i en stor Bog helt

skrevet med Runer. At dette ikke var det eneste, tör man frejdig antage, men om end et og andet af den Art har været til paa denne Maade i Tidens Løb, er det naturligvis ligefuldt en Selvfølge, at Nedskrivningen af Folkeviserne, i det hele og store, har sent fundet Sted hos os, og vistnok ikke för i Midten af 16. Aarhundrede. — Iblandt de mange Gjenstande, der komme frem i Folkeviserne, indtage i øvrigt Runerne en ikke ringe Plads⁶⁸). Ifølge Sv. Grundtvigs Med-

⁶⁸) I L. S. Vedel-Simonsens •Kæmpevisernes Skildring af Middelalderens Riddervæsen•, indført i Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Kunst, udg. af C. Molbech, 3. Bind, (1829) — findes det, der nærmest angaar Runerne, Side 203—08.

delelse til mig forekomme Runer i 27 Numre af »Danmarks gamle Folkeviser« (1–4 Del) — dog »altid som Tryllemiddel, aldrig som Meddelelsesmiddel, uden maaske i Nr. 61« (»Ravn fører Runer«, för utrykt, findes i 2. Del). Dette forholder sig altsaa hos os saaledes. E. G. Geijer ytrer i »Svea rikets häfder« (i saml. skr. 4. Bd., 1874, S. 106), efter at han har omhandlet »religionskunskapen« i den gamle Tid og talt om Kvad, hvori denne Kundskab »fortplantades, runsånger«, og bemærket, at man ikke kan undre sig over, at »inga sådana skriftliga minnesmärken af hedendomens troslära i Skandinavien öfverblefvo«, — at det dog fortjener Opmærksomhed, at de eneste gamle Kvad, hvilke Saxo nævner som ristede, ere besvärjningssånger, äfvensom att i folkvisor från medeltiden runaböcker, såsom innehållande sådana sånger, nämnas, jämte förbuden mot runornas bruk til trolldom«. Der er ikke herved givet nogen Henvisning, og det kan saaledes ikke bestemt vides, hvilke »folkvisor« der er sigtet til. I »svenska folkvisor« udgivne af Geijer og A. A. Afzelius (1–3, 1814–19) findes næppe mere end et, om endog meget godt Exempel i denne Henseende. Det er Visen 1, 36 fg. om »Riddaren Tynne«, der udmærker sig ved sit »fram de Runeböcker fem«. — I en Anmærkning til »Riddaren Tynne«, sammesteds 1, 40, udtaler Geijer sig endelig paa følgende Maade med Rette: »Att omtalas i saga och runor var .. en högt skattad belöning för forntidens högre dygd, därför slutas så många af visorna med den uppmuntran til sångaren, att väl utföra deras Runor, eller att värdigt hjeltarnes ära besjunga deras bedrifter«. —

Den særegne Brug at »kaste Runer« omtales, som nu alle vide, ofte i Viserne. Men Udtrykket behøver nogen Belysning, og paa Grund af de mærkelige Forhold, der knyttede sig til denne paa en Gang muntre og overtroiske Skik, maa her dvæles noget derved. Et Vidnesbyrd derom haves

etg inne abereth som gale danfice bringthe nar
thp deathe 2g winner ocs en ill starr i gale stene indhoone

→ B P 7 + V P * I Y J Y T = B R M + 7 Ω

fra en Mand, som man mindst kunde vente det fra, nemlig fra den sidste katholske Biskop i Roskilde, Joakim Rønnow († 1544). Tilfældigvis er bevaret og opdaget en Runerække, optegnet af ham, indeholdende 20 Bogstavtegn, væsentlig de gamle 16, tildeels lidt afændrede og med 4 Tilføjelser. Og derved har han, højst mærkværdig, skrevet disse Ord »et Runeabeceth, som gamle Danske brugte, naar de kastede Runer, og endnu staaer i gamle Stene udhugne« (jfr. Afbildningen lige her foran.) Der tilføjes ingen nærmere Oplysning, og Folkeskikken at »kaste Runer« synes at være ham en historisk Erindring, mens han selv har set Runemindesmærker omkring i Landet. Det er vel værdt at lægge Mærke til, at denne Mand, der var i den højeste gejstlige Stilling, i Tider, som ogsaa for ham selv vare meget bevægede, har ladet sig det være magtpaaliggende at foretage disse Iagttagelser og personlig gjøre Optegnelse derom. —

Et ud af Livet grebet, meget oplysende Exempel paa, hvordan det, i det mindste undertiden, gik til med at »kaste Runer«, afgiver uden al Tvivl den Træstok med Indskrift i Runer, som O. Worm har indført i sine »Monumenta Danica«, under det vistnok rigtige og betegnende Navn »Virgula erotica«. Dens Udseende og Beskaffenhed var, som Afbildningen her overfor udviser.

Lensmanden Otto Skeel paa Aalborghus havde givet denne Træstok, bacillus, til Biskop Chr. Hansen Riber i Aalborg, (der 1586—90 havde været hos T. Brahe paa Hven), og han sendte igjen »singulare hoc monumentum«, 1632, til O. Worm med et oplysende Brev. Brevet er bevaret i Wormii Epp. 1. 463, og det fremgaar deraf fremdeles, at Træstokken var fundet omtrent 1600, af en Skoleperson (»scholasticus«) paa Viborg Mark (»in agro Viburgensi«), og at Runerne derpaa vare meget smaa, men nøjagtig indskaarne (»literulæ accurate incisæ«, O. Worm kalder dem endog »elegantissimæ«;) de 3

ⲕⲁⲃ:ⲃⲚ ⲛ ⲗⲮ ⲛ ⲛⲥⲏⲥ
ⲮⲕⲥⲚⲕⲏⲧⲓⲮⲕⲏⲥ

ⲗⲮⲥⲏⲥⲕⲮⲥⲏⲧⲓⲛ
ⲕⲏⲥⲏⲥ:ⲕⲁⲃ:ⲛⲗⲛⲥⲏⲥ

besynderlige, sammensatte Karakterer ere ogsaa aftegnede i Brevet, og stemme ganske med dem i »Monum. Dan«⁶⁹⁾. — Efter Beskrivelsen var denne »bacillus« som en lille sammenlagt Tommestok, nemlig firkantet, 3 Tommer lang, $\frac{1}{3}$ Tomme bred, og med Runer paa alle 4 Sider; efter Worms Udsagn var den »hac plane et longitudine et figura« (aldeles som den givne Afbildning). Tilblivelsestiden kan der egentlig ikke siges noget bestemt om, kun synes den ikke at være just den seneste Middelalder, forsaavidt man kan dømme efter Udsagnene om Runernes faste og smukke Beskaffenhed, — andet har man i hvert Fald ikke at gaa efter, da der ikke foreligger noget sikkert sprogligt at tage Hensyn til. Det kan utvivlsomt, hvad Indskriftens Indhold angaar, siges, at Personnavne og Elskovsudtryk findes deri, dog paa en noget forblømt, for de indviede kun forstaalig Maade; alligevel tør man næppe, med O. Worm, gjøre bestemte Forsøg i den Retning, da »characterum mistura«, som han selv ytrer, antyder noget »mystisk« og skjult. Men en saadan Runestok svarede godt til sin Hensigt, og den var vel skikket til at kastes (som det hed »over Spange« — ved Vandløbene, hvor man

---

⁶⁹⁾ Saavidt vides er om denne Runegjenstand intet bekjendt efter O. Worms Tid, og den er formodentlig gaaet tilgrunde ligesom Kalenderen fra 1328, delende de samme Vilkaar. Heldigt er det da, at vistnok alt den vedkommende, som i sin Tid havdes, er blevet indført i Monum. Dan. Man kan dog derved gjøre sig en ganske god Forestilling om disse »virgulæ eroticæ« — for at blive ved Udtrykket, som, skjönt ellers ingen er bevaret, maa (i forskjellige Former) have været almindelige. — (Paa et tidligere Trin i denne Undersøgelse, f. Ex. Side 23 i Anm. imod Slutningen, skulde Opmærksomheden have været henledt paa Frøselefstaven, der findes i den Oldsagsamling, som hører til Staden Flensborg. Da det ikke skete der, anføres den nu, for at den dog ikke skal være unævnt her, i det der i øvrigt henvises til »Danske Runemindesmærker«, S. 233 og 243—52.)

mulig især mødtes), og til at bringe, i et ikke ringe Omfang, personlige Efterretninger til de rette Vedkommende.

I den betydelige og smukke Tilvæxt, som vor hidtidige Skat af gamle Folkeviser har faaet ved de mange, der i den allersidste Tid ere indsamlede, og endnu samles, netop i Jyllands Midtpunkt, findes — endnu levende — ogsaa adskillige saadanne, hvori Runer ere væsentlige ⁷⁰⁾. — Foruden det at Nr. 3 har Omkvædet »De legtes saa vel med de Runer«, og at Nr. 112 har Omkvædet »Kirstenlil kan dølge for de Runer«, (og Ordet »Lönnebrev«), er der navnlig tvende, nemlig Nr. 106 »Herr Tönder« og Nr. 128 »Pejterlil Hendrikson«, som høre nærmere hid. I sidstnævnte, der hidtil kun kjendtes fra gamle Optegnelser, og ikke fra hvad Nutiden har kunnet overlevere som levende, forekommer »Saa vil jeg slaa Dig de Runereslag« (»slaa Runer paa« i Lighed med »kaste Runer«, — en af de gamle Opskrifter har ogsaa den Ændring hertil, »da skal jeg kaste Eder Runer paa«). I førstnævnte haves ligeledes »Men saa slog hun de Runerslag«, dog paa den Maade, at der i Forbindelse dermed er Tale om »at binde med Runer«, og — efterat der er »hentet ind de Bøger fem« — om »at læse af Runer« ⁷¹⁾. Den Dag i Dag leve

⁷⁰⁾ »Jydske Folkeminder, især fra Hammerum Herred, samlede af E. T. Kristensen, første Samling«, 1—6 (ogsaa med den særskilte Tittel): »Jydske Folkeviser og Toner, samlede af Folkemunde, især i Hammerum Herred«, 1868—71.

⁷¹⁾ I 2den Samling, »Gamle Jyske Folkeviser, samlede osv., bestaaende af 1—5. Hæfte, udkomne 1874—76, er der fortrinsvis tvende Folkeviser, som her maa omtales. I den ene, Nr. 33 »Ørkelands Jomfru«, (om hvilken det hedder: »man har aldrig vidst af, at den Vise endnu var at finde i Folkemunde, før »Optegnelserne« nu bleve gjorte i Hammerum Herred), findes — ved Beretningen om en farefuld Stilling — disse Ord: »Mon vi slet ingen af de Runere kan, som vi udi Danemark nam«; den anden, Nr. 20, »den elskedes Død«, skildrer, hvorledes »Hr. Peders Kjæreste laa syg, han var langt

saaledes »Runerne« endnu gjennem Folkevisen, — den er nedarvet umiddelbart og uvilkaarlig fastholdt, og Kilden har været saa ren og dyb, at den i Tidernes Løb har kunnet bevare og forklare!

Her vil være en passende Plads til en samlet Meddelelse med Hensyn til den Kjendsgjerning, at Runebogstaver findes enkeltvis anbragte, som Bestanddel af vedkommende Text, omkring i Haandskrifter ikke blot fra det 13., men ogsaa fra det 14. Aarhundrede, og ikke alene i islandske og norske Haandskrifter, men tillige i svenske og danske. Hvad de sidstnævnte, de danske angaar, da er det kun Runen þ, der — naar den gennemførte og korrekte Brug af samme i hele Codex Runicus lades ude af Betragtning — forekommer enkelte Gange; saaledes i de gode sællandske Lovhaandskrifter A.Magn. 455, 12mo, 32 8vo, og i den gamle danske Lægebog A.Magn. 187, 8vo. I svenske

---

borte, og hun vilde gjerne have Bud til ham, — hun, lidel Kirsten, havde dog et Middel, »hun tog to Duer, satt' dem paa Skjød, Runer skrev hun paa djer Klør«, hvorved Efterretning bragtes til rette Sted. — Just denne Vise, som her er den fortrinsvis vedkommende, er ej alene hidtil utrykt, men den findes ikke heller, hvilket ellers saa ofte er Tilfælde, i gamle Visehaandskrifter. (Et stort vejledende Exempel i en anden Retning paa, hvorledes disse Hammerum Herreds Folkeviser have bevaret det gamle, frembyder Nr. 87 »Fru Gunder i Spire«. Dens Gjenstand gaar over 800 Aar tilbage i Tiden, og den »hører til de ældste og mærkeligste af alle vore gamle Folkeviser«. Fra 12. til 14. Aarhundrede blev den i England, efter bestemte Beretninger, sunget paa Gader og Stræder, — og endnu synges den i Jyllands Midte, ligeledes ogsaa paa Morsø og Fur. Den angaar den dausk-engliske Kong Knud den stores Datter Gunhild, som paa denne ejendommelige Maade ihukommnes, ligesom hendes Søkendebarn Kong Svens Datters, den yngre Gunhilds, Minde er bevaret ved de fra hende selv hidrørende Runer, (jfr. S. 5).

Haandskrifter er det ikke blot Runetegnet **Þ**, der — endog uden Hensyn til de gamle Love — hyppig forekommer, og vistnok saaledes, at man i det hele maa sande et vægtigt Udsagn herom⁷²⁾, men Runen **Υ** bruges ogsaa. Denne findes ej blot som nedskrevet i gammel Tid, f. Ex. vedkommende Vestgøtalagen og ellers, — tværtimod dog senere. At mærke i denne Henseende er hvad den svenske Historieskriver Olaus Petri midt i 16. Aarhundrede, i sin Svenska Krönika, S. 4. utg. af G. E. Klemming (1860) siger »Haffuer än thå then förra scrifften (Rwnescriff) noghon tijdh wordet brukat, breedhe widh then Latiniska scrifften, thet noogh är merkiandes aff — — Finnes och teslikes i gamla laghböcker och andra scrifftna Svenska böcker noghro Rwnobookstaffnar insatta i bland the Latiniska scrifftene». Dernæst anføres S. 50 et Stykke af Uplandslagen, hvori **Υ** findes endog fire Gange, hvilket dog er meget mere fremtrædende (end i Klemmings Udgave) ved den Maade, hvorpaa Stykket er trykt i »Scriptores rerum Svec.» I, 2. 237 (1818). Ved hele dette Fænomen

⁷²⁾ I det S. 56 nævnte Skrift, S. 13, udtaler Göttlin, præs. Ihre, sig nemlig paa følgende Maade: »Nec abs re erit notare, legum nostrarum aliquot codices Runam **Þ**, utpote quam ulla exoticarum satis exprimere non valeret, etiam quum Latinis litteris in ceteris exscriptor utitur, servare, quod indicio haud fallaci esse videtur, primigeniam harum tabularum scripturam totam fuisse Runicam (cfr. J. Wilde »om Sveriges beskrifna Lagers grund, art och uprinnelse» 1736, pag. 63—64), sed in Longobardicam ita abiisse, ut hujus unius Runæ usus consuetudine confirmatior aliquanto diutius retineretur». — (Paa det anførte Sted hos Wilde »regni historiographus» tales om, at Landskabslovene vare udgivne, ved Foranstaltning af kongelig Omhu til forskjellig Tid, men, hedder det derpaa, »dock icke sådana, som de af början varit, och nu icke mera til äro; den märkligaste förändringen, som genast i ögonen faller, är uti sielfwa bokstäfvarna, emedan de icke finnas uti runor», o. s. v.; i det følgende tales videre derom, vistnok ikke uden Fejl, men dog saaledes, at Ytringen i det he e er at paaagte).

at Runer saaledes endnu komme frem som Overlevering, er det især mærkeligt, at det finder Sted just ogsaa i danske og endnu mere i Svenske Haandskrifter, skjönt det gamle Sprog (navnlig for de danskes Vedkommende) forlængst er opgivet. — I de egentlig oldnorske Haandskrifter, der, naar Lovene fraregnes, kun ere faa, forekommer Ψ for Ex. i Homilisamlingen A. Magn. 619, 4to, i hvilken denne Rune findes stadig brugt for ordet maðr — endog i det Omfang, at det er saaledes overalt i Codex undtagen paa fire Steder, (jfr. Forerindr. Side V.).

I selve de gamle islandske Haandskrifter kommer, ved denne Brug af Runer, i A. Magn. 623, 4to (der er af religiøst Indhold) Ψ til, — et Facsimile med dette og, saavidt vides, det mest fremtrædende Ex. paa Ψ , endog i et Stykke af Grágás $\Psi\Psi$ i Flertallet, er meddelt i »Danske Runemindesmærker» I, 313; at Ψ jævnlig kommer frem i de to gamle og smukke Homilisamlinger A. Magn. 677, 4to og Nr. 15, 4to (i Stokholm, udg. af Th. Wisén, 1872), ligesom i nysnævnte A. Magn. 619, 4to, — jo endog der i langt større Udstrækning — kan vel være at lægge Mærke til med Hensyn til hine gamle »pyðingar helgar», jfr. ovenfor S. 9. Disse udgjorde jo saa tidlig en vigtig Del af Litteraturen i dens Begyndelse, og de blive nu ikke altid noksom paaagtede.

I Forbindelse med ovenstaaende maa dog paa dette Sted endnu berøres en anden Kjendsgjærning, den nemlig at Runebogstaver ligeledes undertiden findes anbragte dels vilkaarlig, dels med Hensigt, til meget forskjellig Tid, omkring i Haandskrifter, af alle de nysnævnte fire Slags; saaledes i Annales Esumenses i det Erfurtske Haandskrift (fra en meget senere Tid — 15. Aarh. — end dette selv — 13. Aarh. —); i »Avia Ripensis», en smuk Binderune (en saadan blev siden stundum et Bomærke); — i »Liber donationum monasterii S. Petri Nestv. & Skovkloster» Skriverens

Navn (fra 1528⁷³⁾); saaledes foran i den Svenske Lovbog (Magn. Erikss.) A. Magn. 53, 4to og i Codex Burei af svenske

⁷³⁾ Her maa nævnes som hidhørende i vidtløftigere Forstand, uden Tvivl som dansk fra England, en latinsk Formular smukt skrevet med (til dels nyere) Runer, omtrent 100 i Tallet, — dens senere Halvdel lyder: •Domine salvum fac regem, salvum fac populum tuum domine•. Formularen er afbildet hos Hicques, i •Lingvarum vett. Septentrionalium thesaurus•, Tom. 2 (1703) Tab. 6, efter et (nøjagtig betegnet) Haandskrift i den Cottonske Samling, nu i Brit. Mus. Formodentlig er Haandskriftet ikke mere til, og der vides næppe noget nærmere om dets Indhold og Beskaffenhed. Rimeligvis ere Runerne dog tidligst fra det 11te Aarhundrede. Fra den for England i mange Henseender saa betydningsfulde danske Tid — der er betegnet af Hicques med Udsagnet •The tongue of Britain is Dano-Saxon• — er dette Rune-minde ingenlunde det eneste. Der er (uden just at fremhæve de stundum forekommende, dog ikke uvæsentlige Runealfabeter, i Ordenen ABC, f. Ex. de to •on a flyleaf• i •The Ormulum• — jfr. i Vol. 1. af Udg. ved White, 1852 — fra 13de Aarhundrede), der er flere af forskjellig Art. — Særskilt maa dog omtales her et andet, heldigvis bevaret, Pergaments-Haandskrift i den Cottonske Samling, vistnok af dansk Oprindelse. Den er ogsaa afbildet af Hicques i vol. 2, tab. 6, og Runerne, der ere godt og smukt skrevne, ere i Tal over 70. — Hvordan disse, ej adskilte, mange Runer end tages (jfr. Finn Magnusens Run. og Run. — 1841 — S. 603 fg.), saa er det vist, at de sikre Ord PUR UGI give dem en overordentlig Interesse, og þUR UGI staar som en Afglands fra nogle af vore bedste Runestene. Hvorfra Runerne ere indførte i Membranen, derom kan intet siges, — denne indeholder mange forskjellige smaa Stykker, øjensynlig sammenbragte mange Steder fra. Om dens Alder foreligger der ikke bestemte Vidnesbyrd, men den er meget gammel. Senere end i 2den Halvdel af 11te Aarhundrede kunne Runerne ikke være nedskrevne i Membranen, og de falde forsaavidt i Tiden sammen med, hvad der her er omhandlet allerførst, jfr. S. 6—7. (Just som dette sluttes, kommer der fuld Vished, med Hensyn til Runernes Udseende og den omgivende Skrifts Beskaffenhed, tilstæde — ved et Facsimile af vedkommende Side i Codex, hvilket er tilvejebragt ved G. Stephens's gode Omsorg; et af de faa tagne Exemplarer har han ladet komme til Universitets-Bibliotheket, hvor det nu findes iblandt Mss. Add. som Nr. 381, 4to.).

Legender; saaledes ved Slutningen af det Oldnorske Haandskrift, nu de la Gard. Nr. 4—7 i Upsala; saaledes i de islandske A. Magn. 406, 4to; 54, 8vo; 434, 12mo, osv.⁷⁴⁾.

⁷⁴⁾ Det skal her blot nævnes, at Runer findes anbragte, ligesom paa mange forskellige kirkelige Gjenstande (jf. S. 60, Anm. 61), saaledes ogsaa paa allehaande Brugssager, mindre og større — Skeer, Stole, Kister. I Anledning ju-t af en Kiste med Runepaaskrift, omtalt i Flateyjarb Col. 797 ytrer P. E. Müller: «*talís litterarum usus non nisi longiore tempore invalescere potuit*», (notæ ub. in. Saxon pag 7). En mærkelig Lævning (som her dog nødvendig maa omhandles) af en gammel Runebrug haves i den saakaldte «Bomærkestok». Nylig har N. G. Bruzelius meddelt (i «Land och Folk», I. 1876, S. 24, 26—28) Afbildning af og Beskrivelse over en saadan, som den endnu forefindes, og som den endnu brugtes, navnlig i Borreby i Ingelstads Herred i Skaane indtil efter 1820, det vil sige indtil efter den almindelige Udskiftning, hvorved Forholdene forandredes. Om den nævnte Bomærkestok berettes det paa anførte Sted, at den har en Længde af 1 Alen og 15 Tommer, en Omkreds af 4 Tommer, og 5 Sider. Paa dem alle har den mange indskaarne «Bomærker», af hvilke, ifølge den givne Beskrivelse, nogle slet ikke ere oprundne af Bogstaver, men ere Mærker eller Tegn af forskjellig Art, hvorimod der om andre siges — med fuld Føje — af Bruzelius, at de ligne «Binderunor» og at de ere uden Tvivl af høj Alder. Til en Tid, da Bønderne ikke kunde skrive, havde hvert «hemman» et særskilt Tegn «Bomærke», hvormed man mærkede hvad, der tilhørte Ejeren, og hvormed denne undertegnede Dokumenter. Saavidt vides er Borrebys Bomærkestok den eneste, der nu (i den Egn) er bevaret, skjönt den kun er fra Aaret 1757, men den maa altsaa være forøget, mulig endog med Forandringer og Tillæg. «Om ej i alle, saa dog i de fleste Byer» — siger Bruzelius — i det nævnte Herred havdes en Bomærkestok. Uden Tvivl havdes der ogsaa Bomærkestok i de nærmest omliggende Herreder, sandsynligvis ligeledes ud over disse, og mulig — rimeligvis vel endnu længer frem, maaske væsentligen i hele Landskabet. —

Fra de andre danske Landsdele kjendes ikke nogen saadan «Bomærkestok», der haves heller ikke Efterretning om saadannes Tilværelse. Dog er der netop Spor til den Brug, som førte til «Bomærkestokken». Det er mig nemlig meddelt for lang Tid siden af gamle Mænd i Billum ved Varde, at der — inden Ejen-

Om adskillige Runehaandskrifter haves endelig fra forskjellig Side flere Efterretninger, som ikke kunne

dommene ret kom paa fast Haand — anbragtes i Engene, til Tegn paa hvem der havde de enkelte Stykker i Brug, Træstokke med egne Mærker paa; af samme Slags hed det, som findes i Billum Kirke paa Kirkestole; jeg erindrer ogsaa i det mindste et smukt Bomærke derfra, og kommer herved, med Hensyn til Tiden for disse ældste Kirkestole, til at tænke paa et Navn med 1575 paa en saadan i den nærliggende Nørre-Nebel Kirke). Man ser jævnlig endnu omkring i Landsbykirkerne Bomærker paa Kirkestole, vistnok især fra den senere Del af det 16. Aarhundrede, og snarest hidrørende fra dem, der først indrettede disse Stole, (hvilket i det hele ikke skete før ved den nævnte Tid). Ved Udstædelsen af Dokumenter af alle Slags fandt, endog langt ind i det 17. Aarhundrede, en almindelig Brug af Bomærker Sted, dels i Forbindelse med Navnskrift som Signet (efter vort Udtryk), dels alene, altsaa som gjørende Fyldest for begge; herved er dog at mærke, at det vistnok kun sjælden er Tilfælde i senere Tider navnlig, at de i Bomærket indeholdte Bogstaver angive Udstæderens egentlige Navn, — i Almindelighed er Bomærket, som den enkelte bruger, blevet Familiemærke eller Slægtmærke. Meget hyppig anvendtes disse Bomærker paa Ligstene, som man endnu stadig ser, dels enkelte i Landsbykirker, dels mangfoldige i de store Kirker, — i Roskilde Domkirke findes, hvilket er vel bekjendt, en Mængde. Paa saadant Sted er det nu lettest at faa dem at se. (Det vilde være ønskeligt at faa af dem i Kirkerne en Samling i Forbindelse med de vedkommende Navne paa selve Stenene, — og det vilde ikke være noget stort Arbejde. Som en lille Mærkelighed kan her anføres, at under Arveenevoldsakten, fra 1661, findes i Underskriften for Skagen et Bomærke). I de historiske Kilder tales undertiden (som berørt lige her oven for) f Ex. om Kister, hvorpaa der sattes Runer som Mærke, og denne Brug har naturligvis ikke indskrænket sig til de enkelte Gjenstande, der saaledes tilfældig nævnes, men er gaaet meget videre. Heller ikke er denne Brug aftaget, den Gang Runerne begyndte at fortrænges, tværtimod er den snarere tiltaget, thi de vare Folk kjære og ærværdige, — og man kan godt forstaa, at det eller de gamle Runetegn, man var kommet til at bruge eller havde valgt, beholdtes, (især da sammenbundne Runer mere udbredtes, hvorved stundum flere Opløsninger vare mulige), først forstaaede, siden som blot nedarvede Mærker. Hvor ringe end de enkelte Bomærker kunne synes at

ganske afvises. Selve O. Worm taler om et saadant her i et Brev af 29. Dec. 1638 (Epp. 2, 758). Det er skrevet til Biskop Vinstrup i Lund i Anledning af, at dennes Svoger Professor Hans Resen havde meddelt O. Worm »extitisse in Bibliotheca D. Resenii senioris († 1638 som Biskop i Sælland) librum qvendam litteris Runicis exaratum, qvem (hedder det videre) meis usibus junctim amice deputaveritis». Dette Haandskrift anmoder O. Worm nu om. I den Wormske trykte Brevsamling tales der imidlertid næppe videre derom, — dog er det vel i den Henseende at mærke, at O. Worm i et Brev til Gabr. Naudæus i Paris 1644 ytrer, at han har set (duos) to Codices skrevne med Runer. Det er ikke rimeligt, at der ved det andet er ment den ovenfor omstændelig omhandlede Runekalender fra 1628. Men i hvert Fald er det ikke tænkeligt, at tvende saadanne litterære Mænd som de nævnte, H. Resen og P. Vinstrup, skulde være paa den Tid uvidende om Runernes Udseende, saaledes at de havde kunnet tage fejl.

I og for sig utvivlsom med Hensyn til Meddelerens Person og Indsigt er ogsaa den Efterretning, som gives i J. J. Björnståhls »resa til Frankrike, Italien» o. s. v. (i Breve til C. G. Gjörwell), 1. Del (1780). Side 358 findes der disse Ord »Jag har ock i Bibliotheca Barberina sedt flere Mss. på Runska, äfven et gammalt Rune-Calendarium, som ingen härstädes (i Rom) förstod, innan jag gaf dem nyckeln. Runorne äro til figurerne olika med de i Sverige befintelige, så väl de almäna, som Helsing-Runorne». Runekalenderea er fundet, bestaaende af nogle Træblade, og er blevet offentliggjort, Haandskrifterne ere endnu vistnok ikke fundne.

---

være, have de dog ved en almindelig Oversigt over dem den Betydning, at de vidne om, hvorledes Runerne trængte frem til besiddende Mænds Ejendom og Person. (Jfr. S. 34).

Da det bestemt siges, at Runekaraktererne vare ualmindelige, bringes man til at tænke paa Afarter, mulig f. Ex. saadanne, som der herovenfor S. 34—35 er meddelt Prøver paa. Og Haandskrifterne maa vel snarest have været med Bogstaver af saadan Art eller lignende, om ikke med »villurúnar». I øvrigt kunde der med nogen Grund tillige tænkes paa Runer som Forsa-Ringens (jfr. S. 39), der ved første Öjekast synes at have et fremmedt Udseende, og virkelig til Dels ogsaa have noget ualmindeligt ved sig, — og paa Haandskrifter skrevne med saadanne⁷⁵⁾.

⁷⁵⁾ Et formentligt Runemanuskript i Helgafells Kirke paa Island omtales oftere i den Wormske Brevsamling. 1648 skrev Biskop Brynj. Sveinsson i Skalholt til O. Worm: »Libellum templo Helgafellensi erutum, Runicis characteribus insignem, non ita pridem resciveram, nec tamen, postquam tuas accepi (dette Brev findes ikke, ligesom heller ikke den første Meddelelse om Fundet i Helgafell), quis aut qualis esset, percontari licuit», (Epp. 2. pag. 1042). Efter at Worm 1649 havde mindet Biskoppen herom (ibid. pag. 1046), fik han samme Aar den Besked, udfærdiget af Præsten i Helgafell, at den omtalte »bók Guðrúnar Ósvífsdóttur» (fra hende, levende i 11te Aarhundrede, skulde den altsaa stamme eller hidrøre) var det kun Folkesnak med, (Epp. ibid. 1051). Dette synes dog at staa i altfor stærk Modsætning til hint »Libellus insignis». Snarest har det hele vel beroet paa en eller anden Misforstaaelse.

En (i det mindste i Folkesagnet, der afspejler meget) virkelig Runebog, om end grundet paa gammel Overtro og vedligeholdt ved Overtro, havde man derimod i den senere Middelalder paa Island nemlig »rúnabókin Gráskinna» i Holum, der berettes at have været skrevet dels med málrúnum, dels med villurúnum. Efter at det i »Íslenzkar Þjóðsögur», 1. (1862) S. 447 athg. er sagt, at Præsten Þorkell Guðbjartsson havde samlet »Gráskinna», som var i Holum Skole, gives sst. 509 følgende omstændelige og belærende Skildring af den: »Þorkell hét sonr sira Guðbjarts (flóka í Laufási, c. 1391). hann skrifaði fyrstr rúnabókina Gráskinnu. er öll fjölkyngi var höfð úr á seinni öldum; bók þessi lá lengi við skólann á Hólum og lærðu sumir piltar nokkuð í henni, helzt hinn fyrsta part, er var ritaðr með málrúnum. Var þar ekki kendr galdr né særingar,

7) Fra det 16de Aarhundredes første Halvdel findes flere Exempler paa, at Runer — ligesom ellers almindelig Skrift — brugtes af flere Mænd til forskjellige, netop forefaldende, private Optegnelser. Disse Exempler, der ved Held ere blevne os lævnede og bevarede — paa noget Papir, i en Bog, i et Dokument, o. s. v. (naturligvis i hin Tid ikke de eneste) hidrøre fra höjtstillede verdslige og gejstlige, væsentligen, dog ikke udelukkende. Det Kjendskab til Runerne, som til denne Brug behøvedes, var ganske vist ikke hentet fra Runestenene, om end en af de Mænd, der nu skulle nævnes her, vides først bestemt at have lagt Mærke til dem og deres Skriftegn, og at have efterladt noget skriftligt derom. Det kan heller ikke være Tilfælde, at forskjellige — saa omtrent samtidig — ligesom vare faldne paa at skaffe sig paa en eller anden Maade nogen Kundskab til Runer for at udøve eller anvende denne for sig selv. Grunden ligger dybere, i det Grunden kun kan være den, at Runerne, som altid havde levet i Folket, ogsaa vare blevne brugte — i hvert Fald i den senere Middelalder — til allehaande per-

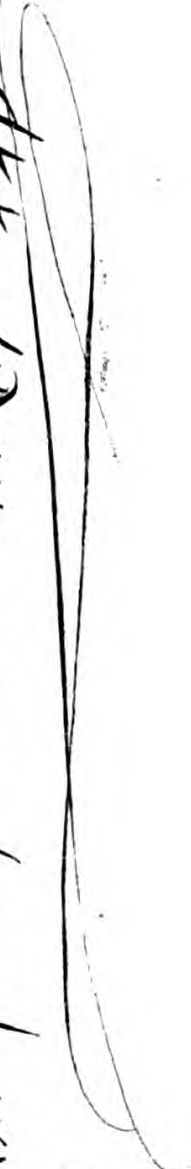
heldr meinlaust kukl, eins og glímugaldr, lófalist og annað þesskonar, og gátu allir orðið sáluhólpnir, þó þeir lærðu þann partinn. Seinni og lengri partrinn var þar á móti ritaðr með villurúnum, er fáir gátu komizt niðr í, enda var þeim meinað það af meistarunum. Þar var allr hinn rammari galdr, og urðu þeir allir óþokkasælir og óláns menn, sem voru reyndir í honum*.

Ogsaa i Skalholt var der en Gráskinna, hvorom handles ligeledes paa anførte Sted, S. 324—27. Og om begge •Gráskinnurnar• hedder det fremdeles, S. 447, »voru lengi til fram eptir öldum við skólana á Hólum og í Skálholti*». — Endelig nævnes endnu i Ísl. Þjóds. I, 446 •Rauðskinna* Gottskálks Hólabiskups hins grimma og sst. S. 514 meddeles den nærmere Efterretning, at han »var hinn mesti galdramaður á sinni tíð, tók hann upp aptr svartagaldr, er ekki hafði tíðkapt síðan í heidni, og skrásetti galdrabók þá, er kallaðist Rauðskinna*». (Jfr. Maurer, Volkssagen, p. 102, og Verelii Hervarar Saga, 1672, S. 98—99 om •Svartra rúna stafróf*).

071 BY *THAT PRINCE OF FRANK N1 051P

9 #WIKKAKK JAKKAKK KARR JAKKAKK FAP

2000 1543

sonlige Optegnelser, (hvorom der gives et Vink allerede i de nys omhandlede vilkaarlige Anbringelser af Runer i Haandskrifter med sædvanlig Skrift). Først blandt hine Mænd i 16de Aarhundrede er at nævne Rigets »Ammeral» **Mogens Gyldenstjerne** »til Stiernholm» (ved Horsens) † 1569, — ikke fordi det, der kjendes af ham, just med Hensyn til Aaret er det tidligste af det hidhørende, men fordi han selv er den ældste af de paagjældende, og saaledes maa antages tidligst at have lært den fornødne Runekundskab. Det, som haves fra ham, er et Slags Dagbog holdt paa et Tog nordpaa 1543, og den givne Afbildning S. 85 beretter om dets Begyndelse (med sædvanlig Skrift »udi the(n) hellige trefoldiche(d)s nafn drofue ui udaf Köfuenhafn söndagen forre sancte laurits dag»). Uden dette mærkværdige Aktstykke vilde vi ikke kunne kjende en saadan Brug af Runer, som synes at gaa ud over det rent private og i det mindste at nærme sig til det officielle; det var værdt at vide, om noget af denne Beretning indgaves til Regjeringen, — dog om dette end ikke er til at udbringe, saa kan man ganske sikkert være vis paa, at Mog. Gyldenstjerne ikke blot denne ene Gang, men ogsaa paa andre Sørejser har brugt den samme Fremgangsmaade med sine Beretninger. I øvrigt var han en Mand, som havde modtaget blivende Indtryk ej alene fra Fædrelandet og Norden, men ogsaa fra lange Rejser i lang Tid i fremmede Lande⁷⁶⁾.

⁷⁶⁾ I N. Hemmingsens Ligprædiken over Mog. Gyldenstiern, 1570 (den tidligst trykte af hele denne Række af Mindeskrifter) berettes smukt og kortelig om dennes Livsforhold. Efterat det er meddelt, at han under Christiern den 2. i Sverrig »bleff tre eller fire gange saar vdi det slag for Opsal», og at han »siden bleff slagen til Ridder vdi Stockholm», fortsættes fremdeles saaledes: »Der efter foer hand til den hellige Graff, oc der ocsaa bleff slagen til Ridder, oc til en Amindelse löffuede hand sig vdi Jordans flod, . . . oc paa hans Reise frem oc tilbage besögte han adskillige Land, der iblant Cyprum,

Under alt dette er imidlertid, som vi se, den gamle hjemlige (formodentlig tidlig lærte) Skrift og dens Brug dog ej blevet fortrængt hos ham. — Da Mog. Gyldenstjerne blev 84 Aar gammel, var han altsaa født 1485, og rimeligvis er hans boglige Oplærelse saaledes foregaaet i Tiden før 1500. Den, hos hvem han lærte sin Runekundskab, har — naar man antager, at det var en midaldrende Mand — ej blot altsaa levet før Affattelsen af Rimkrøniken (jfr. S. 68), men hans første Tid føres op til Midten af 15. Aarhundrede. Og fra den lette og raske Maade, hvorpaa Mog. Gyldenstjerne skrev sine Runer, som det synes saa let, at der ikke kan have været stor Forskjel ved Brugen af denne Skrift fremfor den almindelige, tør man vel slutte til en lignende Rune-Haandstil hos hans Læremester. Der maa være skrevet ikke lidet, vel endog meget, inden man kom til denne lette, flydende Runeskrift, endog naar denne sammenholdes blot med den (for- saavidt samtidige) præntede og smukt udførte Skrift i den svenske religiøse Runebog, jfr. S. 57, — og saa meget mere, naar denne sammenholdes med vor endnu skjønnere og fastere, meget ældre Codex Runicus, hvilket gjælder, ogsaa om man kun tænker paa sammes yngre Bestanddel. Da den monumentale Brug af Runerne sank hen og holdt op, var det ganske naturligt, at de mere anvendtes ligefrem som Skrift, dels Præntning, dels løbende Hurtigskrift. Præntningen have vi i de fleste Haandskrifter (der, jfr. S. 76–80, ere af ganske forskjelligt Indhold) — og paa den ved flere udviklede Hurtigskrift have vi et meget belærende Exempel i Mog.

Candiam oc Rodis, oc besaa mange Faalckis skick og seder, paa det hand det siden bruge kunde sit Fæderne Land til beste, som hand oc gjorde*. — (Jfr. saaledes A. Heises Christiern den 2. i Norge og hans Fængsling (1877) S. 17 fg., 49, 139–40.

Gyldenstiernes⁷⁷⁾. Fra Codex Runicus, som den nys omtaltes, er det forsaavidt en temmelig lang Tid nedad til Forfatteren af Rimkrøniken og til den, der lærte Mog. Gyldenstjerne, men der har egentlig kun været faa Slægtled.

Fra Tiden 1522–43 er den fra Biskop Joakim Rønnow⁷⁸⁾ hidrørende højst mærkværdige Optegnelse, som er nævnt, og for en Del anvendt ovenfor S. 71. Afbildningen her stiller

⁷⁷⁾ Skjønt det var en stor Flaade, som Mog. Gyldenstjerne var Admiral over, — den hele Udrustning af 40 Skibe og dens Bestemmelse (mod Nederlandene) er fremstillet i N. Krag's «Annales Christiani 3.», udg. 1737, S. 255–57, og derefter andensteds, kortere f. Ex. i Holbergs Danm. Hist. 2., (1753), S. 367, — saa ere alligevel Admiralens her foreliggende Optegnelser, paa Togtet, temmelig ubetydelige, de have en simplere og lettere Karakter, ihvorvel de angaa Flaaden, dog ere ogsaa nogle personlige, besynderlige Ting indførte. Originalhaandskriftet er dannet saaledes, at der udenom Christian den 3's tyske Krigsartikler, tilstillede Mog. Gyldenstjerne som udnævnt «Obrist og Amirall over Kongens Skibe og Krigsfolk», er anbragt nogle Blade i temmelig stor Kvartformat til at skrive paa, dels foran de nævnte Krigsartikler, dels bagved dem. Paa Bladene foran er der alene skrevet med Runer, 5 fulde Sider, — men paa Bladene bagved med sædvanlig Skrift, 4 Sider, dog saaledes at nogle Partier ere skrevne med Runer, omtrent en Fjerdedel af disse Sider. — Facsimilet fremstiller godt, hvor lille det end er, den anvendte Runeskrifts Udseende, og viser tillige, at der — foruden selvfølgelig den udvidede Runerække for Ex. i Codex Runicus — er brugt nogle ny Tegn, (som dog have været gængs), og at adskillige af de gamle Runebogstaver ere misdannede. Men Facsimilet kan ikke tilvejebringe det særegne Indtryk, der fremkommer ved at se disse hele store Sider, fuldskrevne med Runer og øjensynlig skrevne med stor Lethed, Øvelse og Sikkerhed. (For at der kan være Adgang til at blive bekendt med Originalen, er der ved denne Lejlighed taget en Afskrift, nu i Mss. Add. 4to. Nr. 382).

⁷⁸⁾ Rønnow var vistnok omtrent ti Aar yngre end Mog. Gyldenstjerne, og altsaa falder Tiden for Rønnows Oplærelse og egentlige Undervisning ved Slutningen af det første Tiaar — eller noget senere — efter 1500.

os for Öje, i hans egenhændige Haandskrift, baade en udvidet Runerække, som han kjendte den (dog ikke umiddelbart fra Runestene) — og at han havde lagt Mærke til en særegen Brug af Runer, udenfor det monumentale, ligesom ogsaa at han havde iagttaget Runestene i Landet, hvorpaa der, saa vidt vides, næppe kjendes noget tidligere Exempel — efter Saxo. — Den omhandlede Optegnelse er, som det ses, hjemmehørende i en Bog, og saaledes at det ikke er en Efterretning deri eller en Afskrift, men den originale Paa-skrift. Bogen er »Aristoteles, totius naturalis philosophiæ paraphrases«, Paris 1521, fol. 7⁹), en Gave af Joann. Laurentii Canon. Roskild. til Rønnow, hvorm sidstnævnte selv har antegnet det fornødne og derhos sit Navn. I og for sig har den Interesse som hans, og som et Indblik i og Vidnesbyrd om hans Studier, hvorm ingen Efterretninger ellers haves, — det vides kun, at han har rejst meget; Bogen maa ogsaa have været Rønnow kjær og vigtig, thi den bærer paa mange Steder Spor af, at han i Randen har gjort Bemærkninger med et eller andet spidst Redskab, vistnok af Mangel i Öjeblikket paa Skrivematerialier, — og disse Tilføjelser hidrøre desaarsag altsaa uden Tvivl fra hans Fangenskabs Tid paa Visborg paa Gulland. At han just i denne Bog har indført sine Rune-Iagttagelser, er altid at lægge Mærke til. Der er næppe noget, som kan vejlede med Hensyn til Tidsbestemmelsen for disse — hvilket ogsaa er uden Betydning —; men, at de ere til, og os bevarede fra Rønnow egenhændig, er meget mærkværdigt.

---

⁷⁹) Der er ogsaa den Mærkelighed ved den, at den har tilhørt Biskop Brynj. Sveinsson i Skalholt. Kundskaben om, at den nu findes i det st. kgl. Bibliothek, skyldes C. Weeke.

»Liber donationum monasterii beati Petri Nestvediensis et Skov-Kloster» (udg. af Langebek i *Scriptores r. Dan.* i Tom. 4. 336 fg.) skrevet 1528, frembyder et lille Runeminde, som er ganske mærkeligt. Det bestaar deri, at den Mand, som efter Klosters Arkiv har sammenskrevet denne »Liber Donationum,» har — ved at nævne sig »Petrus Jacobi Skiold, clericus Roskild. diæcesis» — skrevet sit Tilnavn med Runer, jfr. l. c. pag. 337. Men denne Skovklosters gamle Gavebog er nu — forsvundet; endnu for 50 Aar siden, 1827, fandtes den i Herlufsholms Godsarkiv, (jfr. *Ny Danske Magazin* 5, 200). Om Peder J. Skiold er der vistnok ikke andet bekjendt, end at han 1508 var (som han selv meddeler) i Tjeneste hos den roskildske Biskop Ravensberg († 1512). — I Udgaven havde Langebek vel ikke ladet Runerne afbilde, men han har dog paa et andet Sted været saa betænksom at gjengive dem, nemlig i en særskilt Afskrift af P. Skiolds egen »Præfatio» til »Liber donationum» etc., hvilken er blevet indlemmet, som et Aktstykke for sig, i det haandskrevne Diplomatarium. Ved Fr. Krarups Meddelelse derom (just som her skulde sluttes) blev det saaledes muligt endnu paa dette Sted dog at faa indført en Afbildning af disse P. Skiolds — i Originalen tabte — Runer;

Sandsynligvis frembyder Langebeks Gjengivelse

en god Forestilling om deres Udseende. (Sidestykke hertil er den fynske Biskop Gisico's, 1286, Navn i Runer paa en Relikvieæske fra St. Knuds Kirke nu i Musæet her).

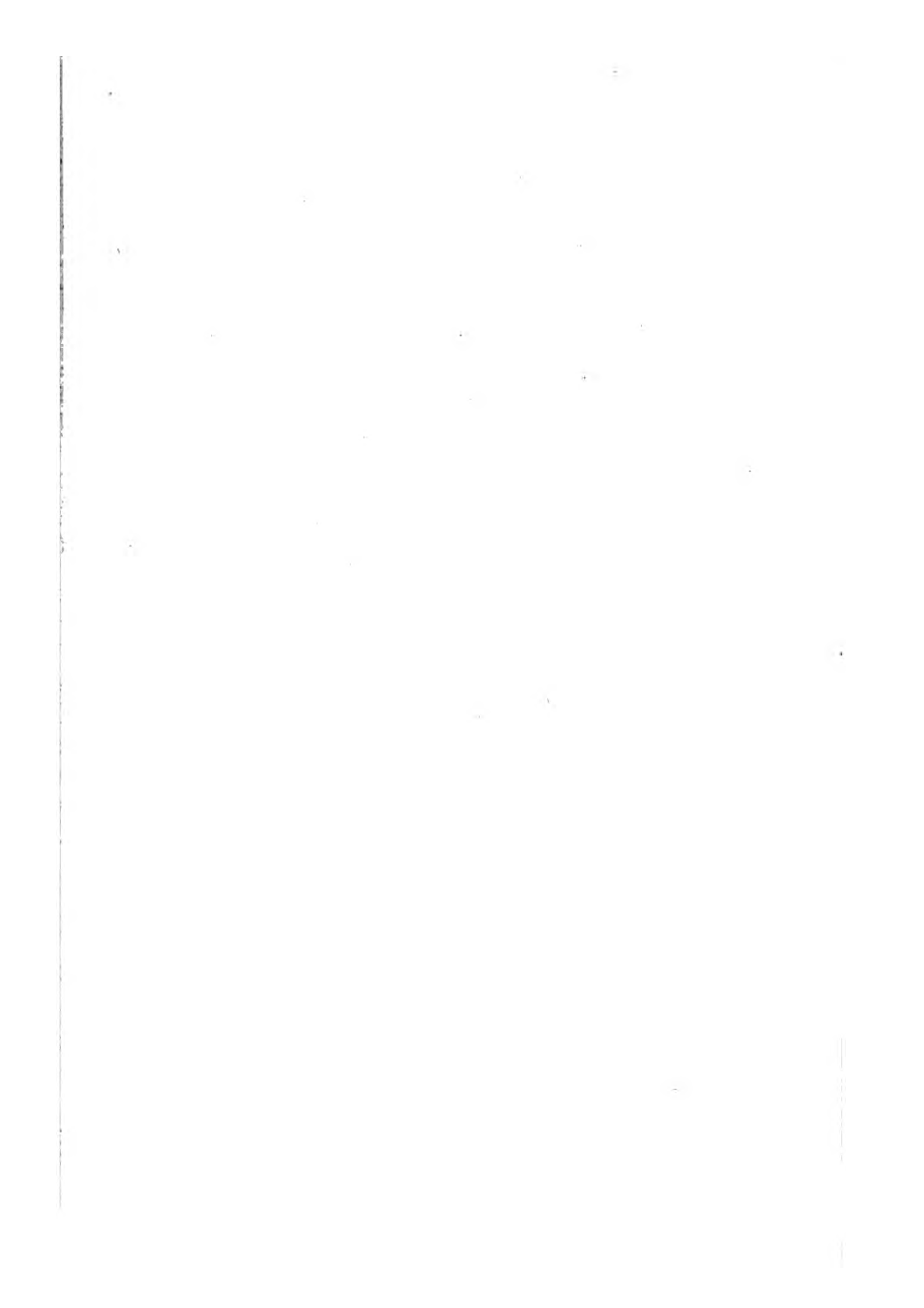
P. Skiold, J. Rønnow og Mog. Gyldenstjerne vare Mænd, hvis tidligere Tid falder endnu i 15. Aarhundrede, — fra en noget yngre Mand, der som saadan havde haft en høj Stilling i Kirken, nemlig Bendt Bilde til Bregentved (født omtr. 1510), er der bevaret endog en Række af Vidnesbyrd om den Brug, han personlig gjorde af Runer til forskjellige Optegnelser.

de naa endog ud over 1550. Bestemt til den gejstlige Stand blev han (som Væbner) allerede 1531 af Biskop J. Rønnow gjort til Canonicus i Roskilde, og han var derefter udenlands for at studere. Under Grevens Fejde, 1534, lod han sig — til sin Skade — tildele et Prælatur i Kjøbenhavns Kapittel, som snart igjen mistedes. Efter 1536, da hans egentlige gejstlige Stilling ophørte, gik han ind iblandt Hofsinderne, erholdt Kanonikater i Lund og Aarhus, og efter 10 Aars Forløb fik han 1547 Tønsberg Len. Hans Død indtraf 1555. Hans Fader var Anders Bilde til Søholm i Stævn (en Fætter til Biskop Ove Bilde), Bendt Bilde selv — efter hans egen Skrivemaade var hans Fornavn »Beynt« — var Fætter til Mog. Gyldenstjerne⁸⁰). De tre større Optegnelser af B. Bilde med hans Runeskrift, der ere blevne bevarede (i Samlingen af originale Breve hidhørende fra den gamle danske Adel, i det st. kgl. Bibl.), meddeles her alle i Afbildning. Runeskriften fra 1545 er saalydende: »en copie af thed bref, som mine soeskien oc ieg gafue min sthifmoder po(e) soeholm hendis lifs thid efther min faders doeth.« Det er Paaskriften udenpaa hans eget Exemplar af dette Dokument, hvortil han har benyttet Runerne, og dertil synes ikke at have kunnet være nogen særlig Grund. Runeskriften fra 1547 lyder som følger: »mesther thommessens handthskrifth oc then handskrifth som ieg hannum gifueth hafuer ther udi moed«. Det er ligeledes Paaskriften udenpaa det vedkommende Dokument (angaaende hans Kanonikat i Aarhus Kapittel), og jo ligeledes formentlig uden særlig Grund til Runer. Ikke mindst Interesse har den 3. Afbildning, i det den viser, hvorledes B. Bilde stundum brugte

⁸⁰) Jfr. »Gamle Ejere af Bregentved« (1873), Side 128—42, af C. H. Brasch, og — ifølge hans Meddelelse til mig — dertil yderligere Danske Magazin, III, 6. 261.

IT IS NOT THE BEST WAY TO LIVE
IT IS NOT THE BEST WAY TO LIVE
IT IS NOT THE BEST WAY TO LIVE
IT IS NOT THE BEST WAY TO LIVE

My bank was 50 and the date was 8/17/74
and for office all funds off of 88,177AB

oc bank fund 1111 1111 1111
X PARRAINS 1111 1111 1111

almindelig Skrift og Runer endog i samme Linie; det meddelte er fra et særskilt Papirsblad med forskjellige løse Notater, skrevne omtr. 1551⁸¹⁾. Endelig kjendes endnu en fjerde — kort — Optegnelse med Runer af B. Bilde (fra 1547), under en Liste over Kvæg ført fra Bregentved til Søholm; den findes i Geh. Arkivets topografiske Samling under Søholm og begynder med »Nota bene». — Det hele vidner i en overordentlig Grad om, hvor fortrolig B. Bilde var med sine Runer, og hvorledes det ligesom faldt af sig selv, at han brugte dem.

---

⁸¹⁾ Det er P. Sejdelin, som først har fremdraget disse Minder om B. Bildes Runeskrift, og han meddelte selv den fra 1547 i *Annaler for nord. Oldk og Hist.*, 1854, S. 206—11. Alt vedkommende saavel den fra 1545 som den fra 1551, afskrev han fuldstændig, — og ikke længe før sin Død gav han mig disse sine egenhændige Afskrifter, der her trygt have kunnet benyttes.

Omtrent fra 1560 at regne begyndte Videnskaben at røre sig lidt paa Runernes Omraade, men derved formindskedes naturligvis efterhaanden den paa »Traditionen» grundede Brug af dem. Stødet til denne Begyndelse gaves ved de 2 svenske Mænd, Brødrene Johannes Magnus Gothus og Olaus Magnus Gothus, der som landflygtige levede i Rom, og hver for sig kalder sig Archiepiscopus Upsalensis. Joh. Magni store Værk »historia de Gothorum Sveonumque regibus», blev efter hans Død († 1544) udgivet 1554, fol. i Rom af Olaus Magnus; det henledte i flere Henseender Opmærksomheden paa Norden, og indeholdt — iblandt andre Mærkværdigheder — ogsaa i Lib. 1. cap. 7 et Alfabet med Runer, der saaledes for første Gang kom frem paa Prænt¹⁾. Det er öjensynligt, at mange omkring i Evropa have mærket sig det, og flere søgte Oplysning her i den Retning. Kongens Kansler her Joh. Frijs († 1570), som ved Bygningen 1556 af sin store Herregaard Borreby lod den S. 68 omtalte storslaaede Runekalender gjöre, meddelte

---

¹⁾ Olaus Magnus udgav fra samme Bogtrykkeri og omtrent samtidig, allerede i Januar 1555, ligeledes i Rom, sit eget Værk »Historia de Gentibus septentrionalibus», fol., som altid vil bevare en vis Betydning. I Liber 1. cap. 36 findes nøjagtig det samme Runealfabet, »Alphabetum Gothicum», som Joh. Magnus har. Olaus Magnus indskrænker sig dog ikke til Alfabetet, i det han oftere anvender Runer omkring i Værket som et Slags Tittel eller Paaskrift paa Afbildninger, hvilket derimod hos Joh. Magnus ikke finder Sted undtagen en eneste Gang og saaledes, at det paagjældende er ens hos begge. Det kan derfor vel være et Spørgsmaal, om hver af Forfatterne særskilt for sig har leveret det, der angaar Runer, — eller om det egentlig kun skyldes den ene, og da snarest vistnok Olaus Magnus.

1561 den engelske Afsending Dan. Rogers her et Runealfabet²⁾. Dette berettes af Bonav. Vulcanius i de Tillæg om Indskrifter osv., hvormed han udstyrede det lille mærkelige Skrift af en unævnt »de litteris et lingua Getarum sive Gothorum», hvilket han 1597 udgav i Lejden. Det hedder der, at D. Rogers for 36 Aar siden havde modtaget den omhandlede Meddelelse »a cancellario Danico», — blot saaledes, uden Navn. Herved maa menes Kongens Kansler; den Mand, der 1561 var Rigskansler, kunde der forsaavidt ogsaa med Grund tænkes paa, da det var Anthonius Bryske, som er den første bekjendte Ejer af vor Codex Runicus, og saaledes ikke var fremmed for Runerne og deres Brug. Men naar »Kansleren» uden videre nævnes, navnlig af fremmede, maa det være Kongens Kansler, der havde, kan man sige, næsten med alt at gjøre, hvorimod Rigskanslerens Omraade var meget indskrænket. Det af Joh. Frijs³⁾ meddelte Runealfabet var i øvrigt ikke hentet fra Runestenene, (lige saa lidt som fra Codex Runicus eller det Stadium, hvorpaa Runerne der befinde sig), derimod fra det senere Stadium, der kan skjønnes at have været det herskende i 15de og derefter i 16de Aarhundrede, og hvorved — foruden ikke faa Ændringer i de gamle Runetegn — flere aldeles ny, til dels kunstlede, tilføjedes og almindelig brugtes. Til nogen Benyttelse lige-

²⁾ Den samme Mand fik ogsaa, omtrent samtidig, af Jens Bilde, den danske Lensmand i Aarene efter 1560 paa Gulland, ifølge Bonav. Vulcanius et Runealfabet meddelt; det staar tilbage for det, som Joh. Frijs tilvejebragte. Rogers meddelte det igjen til den navnkundige Philippus •Marnixius Sct. Aldegondii.

³⁾ O. Worm, og efter ham E. C. Werlauff, mener i Litt. Run. (1636) pag. 44, at Meddelelsen var Kongens Kansler Arild Huitfeldt, men denne Fejltagelse er foranlediget ved, at Meddelelsen urigtig er henført til 1588 (isteden for til 1561, som Bon. Vulcanius udtrykkelig dog angiver).

frem af Codex Runicus er der ikke Spor, den kan dog ligefuldt middelbart have indvirket paa forskjellig Maade, paa flere af den Tids Mænd. Ant. Bryske døde 1566. Samme Aar, eller dog ved den Tid, flyttedes den store Tryggevælde-Runesten fra Höjen paa Marken, hvor den var, ind paa Borggaarden, hvorefter den stadig blev bemærket af mange, og derved haves det tidligste bestemte Vidnesbyrd om den Opmærksomhed, der var henledt paa selve Mindesmærkerne¹⁾. I øvrigt er det at lægge Mærke til, at det skriftlige, der her i det mindre kommer frem, mest er Runealfabeter. Saaledes hos N. Petrejus, † 1579, (i »Umbra Saxonis« i det egentlige endnu bevarede Manuskript, som over Hundrede Aar efter udgaves, med Udeladelser, baade paa Latin og paa Dansk, men med en ganske anden Tittel), og hos And. Vedel, 1542—1616, (i efterladte skrevne Samlinger). Saa vel den ene, som den anden af dem har vistnok faaet sin første Runekundskab gennem den jævne Overlevering, hvorom ogsaa deres opbevarede Alfabeter vidne. Men N. Petrejus fremdrog den »gullandske Hypothese« paa Basis af et gullandsk »Manuscriptum pervetustum«, hvilket andre siden gjorde mere gammeldags, — og A. Vedel var ikke ugunstig stemt herimod²⁾, dog hævdede han sig til at optage de virkelige Runemindesmærker iblandt det, der var Gjenstand for hans Opmærksomhed paa Rejser omkring i Landet, og til at være den, der allerførst paa Prænt bestemt nævnte enkelt af dem. — I Aaret 1586 lod Kasp. Markdaner, Lensmand paa Koldinghus, den store Jællinge-

¹⁾ Denne Runesten kunde dog — som det viste sig, jfr. Anm. 6 —, hvad den ydre Læsning angik, ret godt læses ved Hjælp af den overleverede Kundskab. At Overleveringen satte i Stand dertil, var den Forherligelse, den ventede paa, indtil Tidens Fylde kom.

²⁾ Jfr. H. Rørdams Historieskrivningen i Danmark og Norge fra 1536 indtil A. Vedel. (1867) S 130—34

Sten opgrave, det første i sin Art; faa Aar efter fremkom noget paa Tryk om begge Stenene udenlands, her hjemme skete intet i den Henseende — nogen almindeligere Opmærksomhed blev derved ganske vist ikke fremkaldt⁶⁾. Den begyndende videnskabelige Opmærksomhed og Kundskaben, hidrørende fra Overleveringen paa gammel Vis, gik i Førstningen ligesom Side om Side, saa hvad smaat, der kommer frem eller viser sig, ikke saa lige kan bedømmes sikkert med Hensyn til Oprindelsen. Sandsynligst er det dog, navnlig for den Tids Vedkommende som paa dette Sted nærmest omhandles, at Overlevering er Kilden. Dette gjælder saaledes uden al Tvivl om en Runeindskrift fra 1595; som J. Bircherod erindrer om at have forefundet (1704) paa »et gammelt forgyldt Spejl» i Rubjærg Præstegaard i Vendsyssel⁷⁾. I det hele maa man i saadanne Tilfælde antage, at Overleveringen er det herskende endnu fremdeles i Tiden, der gik forud for O. Worms Skrifers Fremkomst. Ved disse udbredtes nemlig en almindeligere Kundskab, ogsaa efterhaanden middelbart til mange Sider, — dog jo ikke saaledes, at den kunde trænge frem allevegne. — Ligesom en Afslutning paa hvad man vel kan kalde Mellemtiden, Tiden nemlig fra omtrent 1560 til noget ind i 17. Aarhundrede, gav Arild Huitfeldt (1546—1609), i det han i sin store Danmarks Krønikes Tom 1. (hvormed han 1603 endte) indførte, foran i denne efter Tilegnelsen og et Stykke om »den hedenske Religion»,

⁶⁾ 1588 foreviste Ar. Huitfeldt Tryggvælde-Stenen for Dan. Rogers, og gav ham en Tegning deraf, hvilken igjen blev indført af Bonav. Vulcanius i det anførte Skrift. Her hjemme fremkom heller ikke noget i denne Anledning. — først langt senere.

⁷⁾ Jfr. Uddrag af hans Dagbøger, udg. 1846, Side 441. (Herpaa har C. F. Bricka gjort mig opmærksom).

»Alphabetum Gothicum

Ronebogstaver nu aflagde»⁸⁾).

Altsaa — de vare aflagte, men dog skulde de staa der til Erindring og ikke glemmes. I Virkeligheden blev det ogsaa Tilfælde, især det 17. Aarhundrede igjennem, at Runebogstaverne derved bleve kjendte af mange, som bleve uberørte af Virkningerne af O. Worms latinske Skrifter, af hvilke det tidligste i denne Retning udkom 1626, (det om Rune-kalenderne, hvilket ret laa for ham).

I det oftere nævnte Skrift af Ihre & Götlin »De Runarum in Svecia occasu», S. 20—21. (udg. 1773) gives følgende mærkelige Efterretning: »Etiam hodierno die in suprema Dalecarliæ regione ab incolis parœciæ Elfdalen Runæ retinentur, auctæ figuris recentioribus, quæ in alphabeto veteri Runico desiderantur ad exprimendos varios lingvæ patriæ sonos. Usurpantur, inquam, in privatis annotationibus ac nuntiis Elfdalensium, ultro citroque missis, et ut facultas sit perspicendi, quam prope eædem accedant ad figuram Runarum, quam in Historia Gothorum exhibet Johannes Magnus illiusque frater Olavus, eas heic inserendas curavimus»:

X	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
P	Q	R	S	T	U	X	Y	Z	Å	Ä	Ö			
P	Q	R	S	T	U	X	Y	Z	Å	Ä	Ö			

⁸⁾ Dette Runealfabet er fuldkomnere end hvert af de andre ovennævnte. (Formen Ronebogstaver, som ogsaa andre i den Tid brugte, høres endnu i Jylland).

Og dertil føjes denne Anmærkning: »H & Å eandem prorsus habent figuram, cujus rei causa forte erit, quod Elfdalenses, quibus nil commercii fuit cum populis extra pomœria illorum parœciæ degentibus, h pronuntiare nequeant, sed ejus loco å dicant, nostrum h liot å i. e. molestum (styggå å) nuncupantes».

Tilvisse er det en mærkelig Efterretning, at Beboerne i Elfdalen yderst i Dalarne, ifølge den anførte sikre Hjemmel, endnu for 100 Aar siden brugte dog et saadant Runealfabet til sine personlige Optegnelser og indbyrdes Budsendelser. (Hvordan Forholdet i den nyere Tid har været hermed, er mig i Öjeblikket ubekjendt⁹⁾).

Til sidst her frembyder sig en, i den allersidste Tid tilsyne kommet, Rune-Erindring, der knytter sig til R. Rasks Barndomshjem. Hans Fader, en Husmand i Fyn, som var en fattig og »klog» Mand, har nemlig i en Bog, han har ejet (af det Slags der fra gammel Tid var meget agtet af Almuen), skrevet sit Navn og Hjemsted med lette og raske Runer saaledes: »Niels : Hans : Christian : sen Rasch : Brendkilde» 1789¹⁰⁾. Det er naturligvis nu ikke muligt at vide, om denne Kundskab er noget tilfældig tillært, eller om den hidrører fra Overlevering; dette sidste er i og for sig slet ikke usandsynligt og bestyrkes noget ved, at der i Paaskriften

⁹⁾ (I denne Forbindelse skal her blot nævnes et Skrift, der udkom første Gang 1866 og oplagdes igjen 1875, »Runa-List eller Konsten att läsa runor, folkskolorna och folket meddelad af C. I. Joh. Ljungström». I Fortidens Spor, jfr. S. 68 (Anm. 67), er der af 2. Oplag af Staten indkjøbt 2000 Expll. for at uddeles til Rigets Folkeskolelærer-Seminarier og Folkeskolelærere. — Meningen er i det mindste god).

¹⁰⁾ Bogen er nylig kommet i Univ.-Bibl.'s Besiddelse, og har Plads der som Nr. 379 iblandt Mss. Add. 4to.

er et Par Særegenheder. Men i hvert Fald har denne Paa-skrift den Interesse, at den tilkjendegiver, at Sönnen (f. 1787) i sin tidligste Opvæxt har i Fædernehjemmet, som ikke var fattigt paa Kundskab, ogsaa faaet Runer at se og hørt noget derom, — en oprindelig Spire, der ved hans Ævner og Retning (aaenbarende sig allerede meget tidlig) kunde og maatte paa dette Omraade udvikle sig, saaledes at han blev den R. Rask, der vedvarende viste og banede en sikker Vej.

Efterat Undersøgelsen og Meddelelserne om Runernes Brug til Skrift udenfor det monumentale hermed ere tilendebragte, og der nu skal tages Afsked med **Codex Runicus**, maa dog endnu nogle Efterretninger gives om sammes Historie gjennem Tiderne, saavidt den kjendes. Dens Text begynder først paa dens andet Blad, det første Blad har derimod oprindelig været ubeskrevet, indtil der paa dettes indre Side anbragtes følgende Paaskrift: »Thenne Boeg Haffuer hørt Min Sallige Broder Anthonius Bryske till. Oc Nu haffuer ieg Sitzell Bryske Salig Eskel Gøis Epterleuerske til Langsøe Giffuet Hederlig Mand Mester Peder Seurinsen Canich Udi Wiburge Thend Skriuuet paa Langesøe Then 29 dag Martii Anno 1569». Denne Efterretning om Codex er den ældste, der haves, men den gaar jo kun op til Tiden noget før eller efter Midten af 16. Aarhundrede at regne; fra de tidligere Aarhundreder vides altsaa ikke det mindste. Dog nævner denne Efterretning, hvor kort den end er, os bestemt (for faa Aar) tre Ejere, nemlig Rigskansleren Ant. Bryske, hans Søster Fru Sitzell Bryske og Lægen Peder Sörensen. Ant. Bryske til Langesø, var født 1500; hans Fader var Ejler Bryske til Dallund, Margaard og Langesø (alle beliggende

nord for Odense), hans Moder var Karen Pedersdatter Gyldenstjerne af Thim i Vestjylland. Ligesom tidligere flere af denne Familie vare videnskabelig uddannede Mænd, (jfr. A. Thuras »Academïæ Haun. infantia & pueritia«, 1721, ved 1484, 1493), saaledes var ogsaa Ant. Bryske en Mand med gode Studier og videnskabelig Interesse. Ved Wittenbergs Universitet blev han, ifølge dets Matrikel, som »Magister Hauniensis« fra Fyn, indskrevet allerede i April 1519. Efterat have haft flere Betjeninge, ogsaa i Norge, blev han 1545 udnævnt til Rigskansler og vedblev at være det indtil sin Død 1566. Saavel Kong Christian den 3., som Kong Frederik den 2. holdt oftere Retterthing paa Langesø hos ham som »Justitiarius regni«; som saadan havde han flere gejstlige Forleninger rundt om i Landet, dog vistnok ikke i Skaane. Naar og hvor han er kommet i Besiddelse af Codex Runicus, er der ikke mindste Antydning om, ligesom der heller ikke, saavidt bekjendt, haves noget fra ham eller om ham selv med Hensyn til denne. Han har, ligesom tidligere Ejere, vaaget over den og sørget for dens Bevarelse, men godt var det, at den efter hans Død arvedes, tilligemed Langesø og alt hvad der var, af Søsteren, Fru Sitzell Bryske Salig Eskel Gøis Epterleuerske, (Ejer af Klavsholm, ved Randers). Vi ere altid denne udmærkede gamle Adelsdame megen Taknemlighed skyldige, fordi hun i levende Live, og snart sørgede for, at Codex Runicus saavidt muligt sikredes derved, at den ved hendes Foranstaltning kom paa litterær Haand, isteden for, med Gaard og Gods, at lade denne Klenodie, som Fru Sitzell (meget mulig ved den afdøde Broders Paa-virkning) har forstaaet at skjønne paa, gaa til Udarvinger, hos hvem den let kunde være udsat for Mangel paa Omsorg og Ligegyldighed¹¹⁾. Fra 1571 haves Fru Sitzells Testamente,

¹¹⁾ Det varede ikke 50 Aar efter hendes Død, før hendes Broders Sønnesøn, oprindelig rig, maatte afhænde den gamle Familieejendom Langesø,

der er mærkeligt og endnu bevaret, og hendes Død indtraf paa Langesø 1573¹²⁾. — Lige under den ovenanførte Paaskrift »Thenne Boeg»¹³⁾ osv. findes to Linier skrevne med Runer, som indeholde en Forpligtelse for den ny, af Fru Sitzell udkaarede, Ejer Dr. Petrus Severini Ripensis, (1542—1602). Han var kgl. Livlæge fra 1573, en navnkundig og ogsaa i Udlandet vidt bekendt Mand. De to Runelinier give et bestemt Paalæg, i det de udtale:

»ok ma han sig then ik(k)e afhe(n)de
för han kand den uden til endhe.»

De ere skrevne samtidig med Paaskriften, men med en anden Karakter og derfor ikke med samme Haand, saa det ligger nær at tænke sig, at Fru Sitzell selv har (da hendes almindelige Skrift ikke vidner derimod) egenhændig — bekendt med Runerne — tilföjet sit Paalæg til P. Severini, paa en ham forstaalig Maade, om altid at beholde den mærkværdige Bog. Fra den Tid, 1569, høres der i næsten 70 Aar ikke

---

paa Grund af stor — ved egen Uorden paadraget — Gjæld; med ham uddøde siden Familien, 1653, altsaa netop 80 Aar efter Fru Sitzells Bortgang.

¹²⁾ Efter sin egen Bestemmelse blev hun begravet »hos sin Husbonde» i Voldum Kirke, der er Sognekirken til Klavsholm. Der blev i Kirkens Gulv lagt en meget anselig Ligsten over hende og over hendes Mand, som befandtes, at være vel bevaret. da jeg for kort siden lod den eftersøge i det Haab, at der derfra kunde fremdrages noget til hendes Amindelse just nu. En Afbildning ved J. Magnus Petersen af den, fint gjengivende den smukt udhugne store Sten med begges Billede i fuld Størrelse, er blevet meddelt — forsaavidt samtidig med Udgivelsen af Codex Runicus — i Danske Magazin, 4 Rækkes 4. Bind, S. 287 —, dertil ville nogle omstændeligere Efterretninger knytte sig om hende.

¹³⁾ H. Fr. Rördam er i Levnetsbeskrivelsen over Petr. Severini (i Københ. Univ.'s Historie, 2. Del, S. 575, jfr. S. 584, kommet til at sige noget urigtigt om det, som indeholdes i »Bogen», navnlig at Jydske Lov findes deri, og denne Fejl gjentages andensteds.

det allermindeste til Codex Runicus, ingensomhelst Benyttelse eller Meddelelse kommer frem i den hele Menneskealder, hvori Petr. Severini besad den, — saa strængt synes han at have holdt den tilbage. Og det samme blev efter hans Død, 1602, Tilfælde i den næste Menneskealder, indtil 1638. Det nævnes vist ikke engang nogensteds, hvem Ejeren var i hele dette Tidsrum, men det kan ikke have været nogen anden end Petri Severini Søn Fred. Severini, der 1602 var en studerende ung Mand, og siden ses at have ejet Faderens egne efterladte Manuskripter. Han var ogsaa Læge og Dr. Medic., allerede 1608 optraad han i Wittenberg som Forfatter, og levede som Medicus practicus, dels i Flensborg (hvorfra hans Moder var) i Aarene saaledes omkring 1618, dels i Kjøbenhavn f. Ex. 1631. Et Vidnesbyrd om ham i øvrigt afgiver Tilægnelsen i C. Bartholins epigrammata 1621. I Anledning af en paatænkt Udgivelse af P. Severini Manuskripter, som Kansleren ønskede, haves der to Breve 1620 fra O. Worm (Epp. I. 52—53) til hans »affinis» Fred. Severinius (som han kaldes), hvilke vise, at denne var meget forsigtig og tilbageholdende, ja vel endog mistroisk. Skjønt O. Worm bad og formanede og stillede Forfremmelse og Gunst i Udsigt, blev der, som bekjendt, intet af den ønskede Udgivelse, (hvilket man maa beklage). Den samme tilbageholdende Fremgangsmaade iagttog Fr. Severini med Hensyn til Codex Runicus, maaske erindrende det gamle Paalæg og den Maade, hvorpaa Faderen havde taget det. Vist er det, at O. Worm i Okt. 1636, da han udgav sin »Litteratura Runica», ikke havde den mindste Kundskab om den netop herved saa vigtige Codex Runicus, men derimod i Jan. 1638 var han i Besiddelse af den. Da Fred. Severini døde 1637 (i Lunden i Ditmarsken ifølge H. Fr. Rördams Meddelelse til mig, — uvist under hvilke Forhold), fejler man ganske vist ikke ved at antage, at Codex Runicus er blevet forefundet efter ham. Nu blev den strax

tilstillet O. Worm, som i sin Glæde meddelte i Jan. 1638 en litterær Ven i Frankrig (Epp. II. 624) denne Opdagelse. Han skriver »amicus quidam misit», uden at nævne, hvem det var, snarest Fr. Severini Søstersøn Peder Charisius, der som ung hædredes af C. Bartholin 1626 ved det fjerde Stykke af *Opuscula 4 singularia*, og som gammel overdrog Christian 5. sit »Kunstkammer», (jfr. Danske Atlas 4. 502). — Vidnesbyrd om sin Ejendomsret afgav O. Worm, i det han egenhændig under de to Runelinier (med Paalæget) skrev: »Nunc optimo jure sibi vendicat Olaus Worm». Havde Codex Runicus været holdt tilbage i Skjul i den Tid, da P. og Fr. Severini ejede samme, saa blev den nu saa meget mere fremdraget, efterat være kommet i en Mands Besiddelse, som baade forstod at bevare den og gjøre den frugtbringende. O. Worm tøvede ikke med at berømme den (som allerede nævnt) udenlands og at anvende den hjemme. Slutningen af Codex Runicus — Kongerækkerne og Grænseskjellet — udgav han, under Titlen *Series duplex etc.*, 1642, og i Henvendelsen til Læserne, 1. Nov. 1642, udtaler han sig nærmere om sin ny Ejendoms Betydning og Vigtighed. I Værket over Runemindesmærkerne, »*Monumenta Danica*» etc. 1643, meddeler han oftere med Runer Stykker, tagne af den, saaledes f. Ex. pag. 81—85. Endelig ere i den ny Udgave af »*Litteratura Runica*», 1651, fol. (udg. sammen med de øvrige Skrifter samlede med Benævnelsen »*Antiquitates Danicæ*») flere ny Tillæg og Udviklinger komne til paa Grund af Codex Runicus. Ogsaa sammes Hovedbestanddel, Skaanske Lov, var Gjenstand for hans Opmærksomhed, og han har gjennemgaaet den omhyggelig, — paa flere Steder har han antegnet, hvor (den nyere) Boginddeling begyndte, saaledes ved Lib. VII, VIII, XI, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, (jfr. her ovenfor S. 42, Anm. 43); paa 63 Blad, ved 9, 21 har han tilskrevet en større Bemærkning (nu saaledes beskaffen formedelst en stærk

Beskjæring, at »deside» mangler til »rantur»); ved Enden af 22. Blad og ved Enden af 24 Blad, har han skrevet, at der derefter mangler noget, og ligeledes har han anført i »Series duplex», at første Blad i anden Kongerække manglede. I Museum Wormianum, der var under Trykning i Leyden, da O. Worm døde (1654), og udkom 1655, fol. nævnes pag. 384 saavel »eximium opus fastorum Dan.» (fra 1328), som »Legum Scan. Codex elegans», — dog maa de ej være fulgte med Samlingen eller Musæet over til »Kunstammeret», da de ej ere nævnte i Musæum regium 1696, eller i Tillægene til samme fra 1710 og 1726. Begge disse Klenodier ere uden Tvivl blevne i Familien; med Hensyn til Codex Runicus have det fuldgyldigste Vidnesbyrd, da Willum Worm under ovennævnte Paategning »Nunc optimo» etc. har skrevet egenhændig: »Hæreditario jure nunc possidet Wilhelmus Worm Olai F.», — og igjen lige derunder ligeledes egenhændig: »Bibliothecæ Borrichianæ posthac esto libelle, W.». Det eneste, der vides fra W. Worms Besiddelsestid er hvad her staar, at han ved Gave lod Codex Runicus gaa over til O. Borcks Bibliothek, hvilket efter hans Død, 1690, blev det af ham stiftede Collegii Medicei Bibliothek. Denne Omstændighed blev af stor Betydning for Codex Runicus med Hensyn til sammes heldige Bevarelse, saaledes som Forholdene og Begivenhederne siden stillede sig. Ved Overgangen fra W. Worm til O. Borck er der vederfaredes vor Runeklenodie nogen Overlast, uden at det nu kan paavises, hvorledes dette er kommet til at ske. Udenpaa det nærværende Pergamentsbind har O. Borck egenhændig skrevet »Leges Scanicæ caractere Runico», (ligesom han egenhændig paa det forreste — oftere her nævnte — Blads Forside¹⁴⁾ har skrevet Ordene »Typis mandata sunt»

¹⁴⁾ Den Runerække, som findes øverst paa Bladet, turde være skrevet af den samme Haand, fra hvilken Paaskriften »Thienne Boeg» osv. hidrører. — Karakteren i begge Skriftarter synes at have særdeles meget tilfælles.

osv., med en stor Fejl i Tidsangivelsen); der er foretaget en skjødesløs Indbinding (enten i W. Worms Tid i Anledning af Bortgivelsen eller derefter i O. Borcks Tid), hvoraf der desværre er altfor tydelige Spor, navnlig derved at en stærk Beskjæring har fundet Sted. Exemplet herpaa, som nys ovenfor — ved Talen om O. Worm — blev anført, viser, at der er bortskaaret vel en halv Tomme, og mange andre Steder viser det sig, at der ogsaa er beskaaret hensynsløst, uden at det just kan siges, hvor meget det er. I O. Worms Tid har Codex Runicus saaledes vistnok ikke haft noget fastere Bind om sig, har i hvert Fald været i Marginen i det hele meget bredere og paa den Maade været noget aneligere af Udseende. Denne saa bestemt paaviselige store Mangel paa Omhu ved omtalte Indbinding fører til den Tro, at ved denne Lejlighed ligeledes de Blade i Codex Runicus ere bortkomne, der fandtes deri i O. Worms Tid, men senere have været savnede. Disse Blade ere: 2 efter 26. Blad, flere efter 34. Blad, og de (4) Blade med første Kongerække — paa det 2det Blad nær. Antallet af Textbladene i Codex Runicus er nøjagtig 100, og det samme Tal findes i de forskjellige ældre Afskrifter, hvilke alle have disse samme Lakuner. Afskrifterne gaa ikke op til Tiden ved 1690, dog kan der sikkert ikke være nogen Tvivl om, at det Omfang, som Codex Runicus fik senest ved den Tid, ogsaa netop er det nuværende. Fra 1717 haves et bestemt Exempel paa en litterær Benyttelse af Codex Runicus, nemlig i C. Stubæi diss. 2da de lege & legislatoribus Danorum, 4to, og det hedder udtrykkelig om denne, »qui et hodie in Collegii Medicei bibliotheca reperitur». Hvorledes »Alphabetum Runicum ex legibus Scan. Mss.», som findes hos Hicke i Tom. I. (1705) tab. 1, er kommet dertil, er uvist, da Kilden ej er angivet, men det turde være rimeligst, at det er i det mindste en middelbar Meddelelse fra selve Codex. I en kortfattet Fortegnelse over Collegii Medicei

Manuskripter, ældre end 1728, med Paaskrift af Arnas Magnæus (i Mss. Add. i Univ.-Bibl. 218, 4to) findes ogsaa Codex Runicus anført. Den var vistnok blot tilfældig udlaant til ham — ligesom den eneste Membran, der er os bevaret fra det gamle Bibliotheca Academica —, da den ødelæggende Ildebrand overgik Kjøbenhavn 1728. Denne fortærede Collegii Medicei Bibliothek, og ligeledes det Wormske (hos Biskop C. Worm), som endnu indeholdt vistnok meget af O. Worms Samlinger, f. Ex. Membranen fra 1328 (fasti Danici); ved ikke at være paa noget af disse Steder, hvor Codex Runicus havde hørt eller hørte hjemme, men tilfældigvis hos Arn. Magnæus, blev den reddet ud af Flammerne sammen med hans Hovedsamling, (ganske faa af hans Membraner brændte). Det var et særegent Held, et Held saa stort, at man fristes til at tænke, at det ligesom skulde være saaledes, og til at sige, at Codex Runicus »havde den Skjæbne, den skulde ikke dø». Da det af Arnas Magnæus under 6. Jan. 1730 — hans Dødsdag — oprettede Testament, hvorved han gjorde Kjøbenhavns Universitet en Gave af alt, hvad han ejede, siden fuldbyrdedes, blev alt, hvad der forefandtes efter ham, henregnet til Gaven. Saaledes blev Codex Runicus en Bestanddel af den rige, enestaaende Arnamagnæanske Haandskriftsamling, og en af sammes skjønneste og bedste Skatte.

Tilføjelser.

Til Side 41. Af Forsa-Ringen findes to Tegninger i Musæet her, udførte af M. F. Arendt. Der er dog ingen væsentlig Forskjel paa dem; kun har den anden Tegning ogsaa de smaa trekantede Punkter foran 2. 4. og 6. Linie, og i 5. Linie har den tre Runer tildels kun punkterede, men dog vedblivende de samme Bogstaver.

Til Side 81. Det træffer dog heldigt, at en bestemt, meget bekjendt Mands personlige Bomærke kan paavises. Mærket, som vor fortjente Christiern Pedersen brugte, er nemlig meddelt i «Danske Magazin», I. (1745), S. 38. Det kan betegnes som Runen for H med en lille Tværstreg fra den øvre Spids skraa nedad til højre (som Runen for L ellers), og en lignende lille Tværstreg fra den nedre Spids skraa opad til venstre, — deri maa altsaa være noget overleveret.

Til Side 87, Anm. 76. N. Hemmingsens Ligprædiken over Herluf Trolle blev dog trykt 1566.

Til Side 111. Her er Bladet, der er bortskaaret efter det lille Stykke om Konejord paa Bl. 91, ikke blevet medregnet iblandt de tabte Blade i Codex.

Til Side 111. I det store Kgl. Bibliothek findes Afskrift af Codex Runicus i den Thottske Haandskriftsamling under Nr. 1159, fol., i den Uldallske Samling under Nr. 224, 4to, og i den ny Kgl. Samling under Nr. 1303, (forhen Suhms) 4to; og i den Arnamagnæanske Samling findes en Afskrift under Nr. 43, 4to, — denne alene har bevaret Runerne, de andre nævnte ere alle med sædvanlig Skrift.
